

ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

A STUDY OF THE WAY OF LIFE OF THAIYOY RELATED TO BUDDHISM
IN AKAT UMNUOY DISTRICT, SAKONNAKHON PROVINCE

นายภัทรารุณี ปัญจันทร์สิงห์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทยโย้ย ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา
อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

นายภัทรารุณี ปัญจันทร์สิงห์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study of the Way of Life of Thaiyoy Related to Buddhism
in Akat Umnuoy District , Sakonnakhon Province

Mr. Pattarawut Panchansing

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
Buddhist Studies

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทยไทย ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาอันเอกอุภาคอำนาจ
จังหวัดสกลนคร " เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุญ ฐุฑณฺโณ, คร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาสมบุญ ฐุฑณฺโณ, คร.)

ประธานกรรมการ

(มศ.ดร. ทองหล่อ บัวระภา)

กรรมการ

(ดร. บุญส่ง สิ้นสุนอก)

กรรมการ

(มศ.ดร. เจษฎา มุทธาพ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร. บุญส่ง สิ้นสุนอก
มศ.ดร. เจษฎา มุทธาพ

ประธานกรรมการ
กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายภัทรภูมิ ปัญจันทร์สิทธิ์)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา
อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร
- ผู้วิจัย** : นายภัทรารุณ ปัญจน์สิงห์
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ดร. บุญส่ง สิ้นธนู, ป.ธ.๕, ค.บ. (สังคมศึกษา), ศน.บ. (ปรัชญา),
อ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
 - : ผศ.ดร. เจษฎา มุลยาพอ, พธ.บ. (ศาสนา),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทโย้ย อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร (๒) ศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทโย้ย อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา (๓) วิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ที่มีต่อพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และเอกสารต่างๆ ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระภิกษุ ชาวบ้านบ้านอากาศ อำเภออากาศอำนวย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

(๑) พบว่าชาวไทโย้ย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาของการอพยพมาจากบ้านฮ่อมท้าว ประเทศลาว มาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านม่วงริมยาม เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๐ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ สาเหตุของการอพยพเนื่องจากต้องการแสวงหาพื้นที่ทำมาหากินและอพยพด้วยความสมัครใจ ไม่ได้ถูกกวาดต้อนหรือขับไล่ โดยได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงอาศัยแม่น้ำสงคราม และลำน้ำยามตามลำดับ แล้วมาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เรียกว่าบ้านม่วงริมยาม ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภออากาศอำนวย และอีกส่วนหนึ่งก็ได้อพยพเคลื่อนต่อไปทางทิศตะวันตกของอำเภออากาศอำนวยเข้าไปอยู่ในอำเภอวานนิวาส ชาวโย้ยเข้ามาอาศัยในบ้านม่วงริมยาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ระหว่างเขตจังหวัดสกลนคร และจังหวัดนครพนม (สาเหตุที่เรียกบ้านม่วงริมยามเพราะมีลำน้ำยามไหลผ่าน) บริเวณนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกมาก จึงทำให้มีราษฎรจากที่อื่นอพยพเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมากขึ้น การอาศัยแม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคม ปัจจุบันชาวไทโย้ยยังตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภออากาศอำนวย และอำเภอวานนิวาส

(๒) ชาวไทโย้ยเป็นชนเผ่าหนึ่งที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง การนับถือศาสนาของชาวไทโย้ยนั้นนำเอาศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ รวมถึงศาสนาอื่นๆ เช่น ศาสนาผี (ลัทธิบูชา – วิญญาณ) และในขณะเดียวกันก็นำพิธีทางศาสนาและลัทธิความเชื่อที่ตนเคยนับถือมาด้วย เช่น การบ๊ะ เป็นต้น จะสังเกตเห็นได้จากการวางแผนสร้างวัด เริ่มแรกท่านก็สร้างวัดกลาง วัดทุ่ง วัดจอมแจ้ง วัดไตรภูมิ วัดศรีโพธิ์เมืองและวัดอุดมรัตนาราม ตามลำดับ ชาวไทโย้ย มีการทำนุบำรุง

พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านศาสนธรรมคำสอน ๒. ด้านศาสนบุคคล ๓. ด้านศาสนวัตถุ ๔. ด้านศาสนพิธี ชาวไทโย้ยจึงนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ อีกทั้งมีนิสัยรักความสงบ ไม่ชอบความรุนแรง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา อาชญากรรมมีน้อย ชาวไทโย้ยจึงพากันอยู่เย็นเป็นสุข

(๓) พบว่าปัจจุบันสังคมสมัยใหม่ได้แพร่เข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้ประเพณีเก่าๆ เริ่มสูญหายไปบ้างเพราะคนในสังคมมุ่งเน้นในเรื่องของการดำเนินชีวิต การทำมาหากินตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นประเพณีของชาวไทโย้ยบ้านอากาศยังมีการยึดถือปฏิบัติ เช่น ประเพณีการเกิดที่มีการผูกแขน การบวชที่มีการทำขวัญ การแต่งงานที่มีบายศรี และการตายที่มีการสวดทำบุญแผ่ส่วนกุศลแก่งผีหรือเฒ่าหรือเก็บกระดูก จากข้อมูลที่ได้พบว่าทุกๆ ประเพณีดังกล่าวมีการปฏิบัติต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เพราะส่วนใหญ่ทำตามประเพณี ส่วนหนึ่งทำแล้วสบายใจและอีกส่วนหนึ่งทำเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต ในกลุ่มชาวไทโย้ยนี้เป็นกลุ่มที่มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน มีความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตอย่างมัธยัสถ์ มีรูปแบบแนวทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ชาวไทโย้ยนั้นนับถือศาสนาพุทธ ทำให้มีอิทธิพลต่อการรอบการดำเนินชีวิตและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความเป็นอยู่และเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งชาวไทโย้ยบ้านอากาศยังคงลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์และคุณลักษณะต่างๆ ของชาติพันธุ์เดิมที่ได้รับสืบทอดมา

Thesis Title : A Study of the Way of Life of Thaiyoy folks Related to Buddhism in Akat Umnuoy District, Sakonnakhon Province

Researcher : Mr. Phattharavut Panchantsing

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Boonsong Sinthunok, Pali V, B.A. (Social Studies), B.A. (Philosophy), M.A. (Comparative Religion), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Jesada Munyapho, B.A.(Religion), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 1, 2019

Abstract

The purposes of this research were; 1) to study the background of Thaiyoy ethnic groups in Akat Umnouy district, Sakonnakhon Province 2) to study the way of life of Thaiyoy folks related to Buddhism in Akat Umnouy district, Sakonnakhon Province and 3) to analyze the way of life of Thaiyoy folks in Akat Umnouy district, Sakonnakhon Province towards Buddhism. This research was the qualitative research by collecting the data from the interview and documents. The key informants were the Buddhist monks and the Akat folks in Akat Umnouy district. The data were analyzed by using the descriptive analysis.

The results of the research are found that 1) Thaiyoy folks are the ethnic groups who have the long chronicle of migration from Homtoaw village, the Laos country to be located in Moun Rymy Village in 2390 B.E. In the period of King Rama 2, the cause of migration was due to the requirement of searching for the location of earn living and to migrate with consent, not to be defeated or dispelled by migrating across Khong River by relying on Songkram River and Yam River respectively and then came to be located in the territory of Moun Rymy Village. At the present, this village is in Akat Umnouy district and some migrated to the West of Akat Umnouy district and entered to live in Vanonnivas district. Thaiyoy folks entered to live in Moun Rymy Village that the village was located between Sakonnakhon and Nakhonphanom Province (the cause of calling Rymy Village because of Yam Canal flowing) this vicinity is fertile appropriate for planting and this area makes the a lot of citizens from the other places entering to live by relying on the river as the way for transportation.

At the present, the Thaiyoy folks are located in the territory of Akat Umnouy district and Vanonnivas.

2) Thaiyoy folks are one tribe who migrate from the left bank of Khong River. The Thaiyoy folks' beliefs were transmitted from Buddhism and Brahmanism including other religions such as the ghost religion (worship cults-spiritualism) and in the same time, the religious rituals and fatalism used to be worshiped such as to take vows etc. It can be seen that the constructive planning for building the temple begins from constructing the intermediary temple, Tung temple, Chomjaeng temple, Traibhoom temple, Sriphonmuang temple and Udomratanaram temple respectively. Thaiyoy folks nourish Buddhism in order to develop 4 aspects, that is, 1) the aspect of the religious teaching 2) the aspect of the religious personnel, 3) the religious materials, 4) the aspect of the religious rituals. Thaiyoy folks apply the Buddha's teaching for the spiritual refuge including the habitual love of peace, not to be violent, to know how to judge other people's feeling by one's own, less crime. Thaiyoy folks live with happiness.

3) It was found that the present, the modern society has been widespread into the village, it makes the early tradition begins to be vanished because people in society focus on the lifestyle, to earn living in accordance with the capitalism. The tradition is related to the life, that is, the Thaiyoy folks' tradition in Akat village is still maintained as practice such as the birth tradition by binding the alms, being ordained by blessing ceremony for longevity of life, to be married by auspicious ceremony and the death by chanting and making merit to be devoted to the death or funeral or burning or collecting the bolds. From the data as seen that every tradition as mentioned is still practiced until the present because the majority of people practice in accordance with traditions. Some who have done that they feel happy and the others have done in order to be auspicious life. In Thaiyoy ethnic groups, they are diligent in working and they earn living economically. They have the features of their own cultures. Those Thaiyoy folks believe in Buddhism. It plays an influence on the lifestyles and makes change in living and to combine with the way of culture. Thaiyoy folks in Akat village still have the dominant characteristics as the identity and various qualities of the former ethnics' heritage.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยการให้ความช่วยเหลือแนะนำของ ดร.บุญส่ง สิ้นธุ์นอก ซึ่งเป็นประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผศ.ดร. เจษฎา มุลยาพอ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาที่ให้คำแนะนำข้อคิดเห็นตรวจสอบ และแก้ไขร่างวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้เขียน ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ที่ให้ความสะดวกด้านอำนวยความสะดวกในการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลหนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยของผู้เขียน และประสานงาน ในการทำวิทยานิพนธ์ให้ผู้เขียนตลอดมา ตลอดจนค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ท้ายนี้ผู้เขียนขอโน้มรำลึกถึงอำนาจบารมีของคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อยู่ในสากลโลก อันเป็นที่พึ่งให้ผู้เขียนมีสติปัญญาในการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้เขียนขอให้เป็นกตเวทิตาแต่บิดา มารดา ครอบครัวของผู้เขียน ตลอดจนผู้เขียนหนังสือและบทความต่างๆ ที่ให้ความรู้แก่ผู้เขียนจนสามารถให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

นายภัทรารุณี ปัญจันทร์สิงห์

๑ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
 บทที่ ๑ บทนำ	 ๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
 บทที่ ๒ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทโย้ย	 ๑๐
๒.๑ ประวัติความเป็นมาของชาวไทโย้ย	๑๐
๒.๒ ชาวไทโย้ยในประเทศไทย	๑๑
๒.๓ ชาวไทโย้ยในอำเภออากาศอำนวย	๑๔
๒.๔ วิถีชีวิตของชาวไทโย้ยอำเภออากาศอำนวย	๑๗
๒.๔.๑ สภาพทั่วไป	๑๗
๒.๔.๒ สภาพภูมิศาสตร์	๑๗
๒.๕ ประวัติศาสตร์ที่สำคัญ	๒๐
๒.๕.๑ ประวัติวัดกลางพระแก้ว	๒๐
๒.๕.๒ ประวัติวัดทุ่ง	๒๓
๒.๕.๓ ประวัติวัดจอมแจ้ง	๒๓
๒.๕.๔ ประวัติวัดไตรภูมิ	๒๔
๒.๕.๕ ประวัติวัดศรีโพธิ์เมือง	๒๔

๒.๕.๖ ประวัติวัดอุดมรัตนาราม (วัดป่านอก)	๒๖
๒.๕.๗ ประวัติปากอูปคุต	๒๗
๒.๖ สรุป	๒๘

บทที่ ๓ วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

๓.๑ ประเพณีของชาวไทโย้ย	๓๐
๓.๑.๑ ประเพณี เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ	๓๐
๓.๑.๒ ประเพณีไหลเรือไฟ	๓๑
๓.๑.๓ ประเพณีบุญตุง	๓๓
๓.๑.๔ ฮีตสิบสอง	๓๓
๓.๒ วัฒนธรรมของชาวไทโย้ย	๓๔
๓.๒.๑ ที่อยู่อาศัย	๓๔
๓.๒.๒ การแต่งกาย	๓๔
๓.๒.๓ การดำรงชีพ	๓๕
๓.๒.๔ การกิน	๓๖
๓.๒.๕ วัตถุทางวัฒนธรรม	๓๖
๓.๓ ความเชื่อของชาวไทโย้ย	๓๗
๓.๓.๑ ความเชื่อเกี่ยวกับคำสอนทางศาสนา	๓๗
๓.๓.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ผี	๓๘
๓.๓.๓ ความเชื่อเรื่องสิ่งลึกลับที่ศักดิ์สิทธิ์	๓๘
๓.๓.๔ ความเชื่อเรื่อง ขะลำ	๓๘
๓.๔ พิธีกรรมของชาวไทโย้ย	๓๙
๓.๔.๑ พิธีบวงสรวงปากอูปคุต	๓๙
๓.๔.๒ พิธีกรรมไหว้เจ้าปู่	๓๙
๓.๕ สรุป	๔๑

บทที่ ๔ วิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ในอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

๔.๑ ประเพณีที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา	๔๓
๔.๑.๑ ประเพณี เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ	๔๓
๔.๑.๒ ประเพณีไหลเรือไฟ	๔๔
๔.๑.๓ ประเพณีบุญตุง	๔๗

๔.๑.๔ ฮีตสิบสอง	๕๐
๔.๒ วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา	๕๑
๔.๒.๑ ที่อยู่อาศัย	๕๑
๔.๒.๒ วัตถุทางวัฒนธรรม	๕๒
๔.๓ ความเชื่อที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา	๕๓
๔.๓.๑ การตาย	๕๔
๔.๓.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับคำสอนทางศาสนา	๕๕
๔.๔ พิธีกรรมที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา	๕๖
๔.๔.๑ พิธีบวงสรวงปากอุปคุต	๕๖
๔.๔.๒ พิธีกรรมไหว้เจ้าปู่	๕๗
๔.๕ สรุป	๕๘
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๖๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๖๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๖๖
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการศึกษาไปใช้	๖๖
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป	๖๖
บรรณานุกรม	๘๔
ภาคผนวก	๗๒
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์	๗๓
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	๗๕
ภาคผนวก ค ภาพประกอบการสัมภาษณ์	๗๘
ภาคผนวก ง ภาพประกอบการ	๘๔
ประวัติผู้วิจัย	๙๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อของคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๑/ ๑๙๖/๑๕๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๙๖/๒๑๐. หมายถึง วินัยปิฎก มหาวคคปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๖ หน้า ๑๕๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และวินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๖ หน้า ๒๑๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

วิ. มหา.	(ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพา.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)

ขุ.อุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อิตติ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิตติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.เปต.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ปฏี.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทวารวค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระไตรปิฎก

ขุ.ป.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย สหสมมปกาสิณี ปฏิสมภิตามคคอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิตติ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ปรมตถทีปนี อิตติวุตตกอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง.อ.	(บาลี)	=	อภิธมมปิฎก ฌมมสงคณิ อฏฐสาลินีอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่มที่ / ข้อที่ / หน้าที่ / ตามลำดับเช่น วิ. มหา. (ไทย) ๔/๘/๑๒ -๑๔. หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๔ / ข้อที่ ๘ / หน้าที่ ๑๒-๑๔ (ภาษาไทย).

การใช้หมายเลขอ้างอิงอรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่มที่ / หน้าที่ เช่นอภิ.สง.อ. (บาลี) ๔๖/๒๕๕. หมายถึง อภิธมมปิฎก ฌมมสงคณิ อฏฐสาลินีอฏฐกถา เล่มที่ ๔๖/หน้าที่ ๒๕๕ (ภาษาบาลี).

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิถีชีวิตของคนไทยแต่ก่อนนั้นเป็นแบบพออยู่ พอกิน พอใช้ และมีความรักใคร่ สนิทสนมกัน ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเลย เช่น วิทยุ โทรทัศน์ รถยนต์ รถไฟ ถนน เสาไฟฟ้า ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยยังไม่ได้มีการติดต่อกับชาวต่างชาติ จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ คนไทยเริ่มมีการติดต่อกับชาวต่างชาติ เช่น โปรตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส เป็นต้น ทำให้เกิดการรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย ผลจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมตะวันตกและความเจริญทางเทคโนโลยี ตลอดระยะเวลาเกือบ ๔ ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมไทย การรับวัฒนธรรมต่างชาติโดยไม่ได้อัดดัดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยสูญเสียไป เกิดการรับค่านิยมและแนวปฏิบัติที่อาจไม่เหมาะสม วัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงามและหลากหลายในสังคมสูญหายไป หรืออาจถูกบิดเบือนไปจากหลักการดั้งเดิมที่ดี รวมทั้งอาจถูกละเลยมิได้นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเท่าที่ควร

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือชุมชนส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมไทย-ลาว ซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมล้านช้างกับวัฒนธรรมชาวพื้นเมืองเดิม รูปแบบของการตั้งชุมชนที่สำคัญคือการอพยพของชาวนาจากถิ่นฐานที่อยู่เดิมไปยังพื้นที่ใหม่เพื่อหนีภัยต่างๆ เช่น ภัยแล้ง ภัยโรคระบาด ซึ่งทำให้ชาวบ้านต้องเสาะแสวงหาถิ่นที่อยู่เหมาะสมกว่าเดิมอยู่เสมอ หมู่บ้านในภาคนี้ส่วนใหญ่จึงมีประวัติการตั้งรกรากถิ่นฐานในช่วงเวลาสั้นๆ เมื่อเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นที่หมู่บ้านมักมีอายุยืนยาวหลายร้อยปีในการอพยพย้ายถิ่นฐาน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นดินแดนเก่าแก่ โดยเป็นแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ยุคสำริด มาเป็นเวลานานไม่ต่ำกว่า ๔,๐๐๐ ปี มาแล้ว เช่น วัฒนธรรมโบราณพบในบริเวณแอ่งสกลนคร คือ ที่บ้านเชียงจังหวัดอุดรธานี ที่บ้านนาดีและโนนนกทาจังหวัดขอนแก่น และชุมชนที่กระจายในบริเวณลุ่มน้ำสงคราม พุกกุลาห้องใต้ และทุ่งสัมฤทธิ์ในบริเวณแอ่งโคราช

เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่กว้างใหญ่ และจากประวัติศาสตร์อันยาวนาน ไม่มีการติดต่อกับโลกภายนอกเหมือนภาคอื่น เว้นแต่กับชนชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มารวมตัวตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน กล่าวได้ว่าชาวอีสานเป็นกลุ่มประชากรของประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจยิ่ง พอจะแบ่งเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ดังนี้ (๑) กลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว กลุ่มไทย-ลาวหรือที่เรียกว่าชาวอีสานเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด ส่วนใหญ่กระจายอยู่ทั่วไปในตอนบนของภาคเป็นกลุ่มที่สืบทอดวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงมาแต่โบราณมีตัวอักษรของตัวเอง ๒ แบบ คืออักษรไทยน้อย ซึ่งเป็นอักษรสุโขทัยแขนงหนึ่ง และอักษรตัวธรรม ซึ่งได้ต้นแบบอักษรมอญโบราณ มีวรรณกรรมท้องถิ่นของ

ตนเองและยึดมั่นในจารีต ประเพณี ซึ่งดำเนินชีวิตตามฮีตสิบสองคองสิบสี่อันเป็นจารีตแม่บทของ
ผู้คนในภาค กลุ่มไทย-ลาว ประกอบด้วยกลุ่มย่อยๆ คือ กลุ่มไทยลาว ผู้ไท ไทย้อ ไทโย้ยและไท
แสก (๒) กลุ่มวัฒนธรรมมอญ-เขมร คือกลุ่มที่ใช้ภาษาตระกูลมอญ-เขมร ตั้งภูมิลำเนาอยู่ทาง
ตอนล่างของภาค (๓) กลุ่มวัฒนธรรมไทย (ไทยโคราช) เป็นกลุ่มที่ใช้ภาษาไทยภาคกลางเพียงแต่
สำเนียงเพี้ยนเหนือเท่านั้น ส่วนใหญ่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิ ชาว
อีสานจะเรียกชาวโคราชว่าไทยโคราช หรือไทยเบ็งหรือไทยแดง (๔) กลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ ได้แก่
ญวนและกูลา ญวนนั้นชาวอีสานเรียกว่าแกว^๑

ชาวโย้ยหรือไทโย้ยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งในจังหวัดสกลนคร ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็น
ชุมชนใหญ่ในเขตอำเภออากาศอำนวย อำเภอมารวิสัย อพยพมาจากเมืองฮ่อมท้าวของประเทศ
ลาว ในสมัยรัชกาลที่ ๒ โดยได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงอาศัยแม่น้ำสงครามและแม่น้ำยามตามลำดับ
แล้วมาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เรียกว่าบ้านม่วงริมยาม ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภออากาศอำนวยและอีกส่วน
หนึ่งก็ได้อพยพเคลื่อนต่อไปทางทิศตะวันตกของอำเภออากาศอำนวยเข้าไปอยู่ในเขตอำเภอมาร
วิสัย ในกลุ่มชาวไทโย้ยนี้เป็นกลุ่มที่มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน มีความเป็นอยู่ การดำเนิน
ชีวิตอย่างมัธยัสถ์และสมถะ มีรูปแบบแนวทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาพูด
ในกลุ่มของตนเองและยังมีการเรียนรู้และใช้ภาษาไทยลาว ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารกับ
ผู้อื่นหรือในระบบราชการ ชาวไทโย้ยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธทำให้มีอิทธิพลต่อการดำเนินการดำเนิน
ชีวิต และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความเป็นอยู่และเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งชาว
ไทโย้ยในอำเภออากาศอำนวยยังคงลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์และคุณลักษณะต่างๆของชาติพันธุ์เดิมที่ได้รับ
สืบทอดมาดังนี้ (๑) ชาวไทโย้ยบ้านอากาศอำนวยมีความเป็นอยู่อย่างมัธยัสถ์และสมถะ เรียบง่าย
และมีความเข้าใจในความเป็นอยู่ของตนเอง (๒) ชาวไทโย้ยรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มตนได้อย่างดี
เช่น มีการพูดภาษาไทยในครอบครัวและในหมู่บ้าน และมีประเพณีการเล่นเป็นของตนเอง
เช่น พิธีไหลฮ้านบูชาไฟ การละเล่นโย้ยกลองเลง เป็นต้น (๓) ชาวไทโย้ยมีความขยันอดทนในการ
ทำงาน เช่น ทำนา ทำไร่และการทอผ้า ซึ่งปัจจุบันได้รับการส่งเสริมให้มีกลุ่มทอผ้าที่มีฝีมือจน
กลายเป็นสินค้าส่งไปจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศในปัจจุบัน (๔) ชาวไทโย้ยมีความรัก
สามัคคี มีน้ำใจใต้เคารพผู้อาวุโสและจะไม่ทะเลาะวิวาทกัน (๕) ชาวไทโย้ยเชื่อมั่นศรัทธาในศาสนา
จะสังเกตจากจำนวนวัดซึ่งมีถึง ๖ วัด คือวัดอุดมรัตนาราม วัดจอมแจ้ง วัดกลางพระแก้ว วัดทุ่ง
วัดไตรภูมิ และวัดศรีโพธิ์เมือง ตอนเช้าชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรหรือทำบุญที่วัด

ความเชื่อเรื่องภูตผี ชาวไทโย้ยบ้านอากาศมีความเชื่อว่าผีมีจริง ผีที่ชาวไทโย้ยนับถือ
ได้แก่ ผีบรรพบุรุษ เป็นผีประจำตระกูล หมายถึง ผีปู่ย่า ตายาย ที่คอยดูแลรักษาลูกหลานใน
ครอบครัวและผีเรือน เป็นผีประจำครอบครัว ส่วนผีแสด เป็นผีดูแลไร่นาไม่ให้เสียหายจากภัยพิบัติ
ต่างๆ และให้ได้ผลผลิตมากๆ ชาวไทโย้ยบ้านอากาศทำพิธีเช่นสรวงหรือเลี้ยงผีเหล่านี้เสมอ
โดยเฉพาะผีตาแสดเพราะถือว่าอำนวยผลดีในการทำนา เช่นสรวงผีบรรพบุรุษ เมื่ออยู่ดีกินดีมี

^๑ ปราณี ดันตยานบุตร, วัฒนธรรมพื้นบ้าน. ใน ภูมิปัญญาไทยกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน. ภูมิปัญญา
ไทย : วัฒนธรรมพื้นบ้าน, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๐). หน้า ๒๑.

ความอุดมสมบูรณ์ก็ไปวัดอุทิศส่วนกุศลให้ ดังนั้นไม่ว่าชาวไทโย้ยบ้านอากาศจะทำกิจกรรมใดจะไปไหนมาไหนมีความสุขกายสุขใจ จะมีการเช่นสรวงผีทุกครั้งและจะไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เรียกว่า การผิดผี ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สามารถมองเห็น การผิดผีอาจเกิดขึ้นได้จากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความศรัทธา คำนองหรือการผิดประเพณีอย่างใดอย่างหนึ่ง^๒

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกทำการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทโย้ย อำเภอบ้านอากาศ อำเภอบ้านนา จังหวัดสกลนคร โดยมุ่งทำความเข้าใจมิติคุณค่าประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือยังคงอยู่ไปมากน้อยเพียงใดในสภาวะปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาและยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม วิถีชีวิต ความเชื่อของชนเผ่าไทโย้ย ต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวไทโย้ย อำเภอบ้านอากาศ อำเภอบ้านนา จังหวัดสกลนคร มีความเป็นมาอย่างไร

๑.๒.๒ วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย อำเภอบ้านอากาศ อำเภอบ้านนา จังหวัดสกลนคร มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง

๑.๒.๓ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวไทโย้ย อำเภอบ้านอากาศ อำเภอบ้านนา จังหวัดสกลนคร ควรเป็นอย่างไรและมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาในด้านใด

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ ศึกษาความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทโย้ย อำเภอบ้านอากาศ อำเภอบ้านนา จังหวัดสกลนคร

๑.๓.๒ ศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทโย้ยที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อำเภอบ้านอากาศ อำเภอบ้านนา จังหวัดสกลนคร

๑.๓.๓ วิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ยที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อำเภอบ้านอากาศ อำเภอบ้านนา จังหวัดสกลนคร

^๒ จุมพล วิเชียรศิลป์, ขนเผ่าไทโย้ย. ใน ประวัติศาสตร์ไทโย้ยบ้านอากาศ, (สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘๑ - ๒๘๔.

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑. **ขอบเขตในด้านเอกสาร** โดยการสืบค้นจากเอกสาร หนังสือ สื่อ สิ่งพิมพ์ วารสาร ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติ ความเป็นมา วัฒนธรรม ประเพณี ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย

๒. **ขอบเขตในด้านเนื้อหา** โดยการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติ ความเป็นมา ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของ ชาวไทย อำเภอบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

๓. **ขอบเขตในด้านสถานที่** โดยจะทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ในเขตเทศบาล ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

๔. **ขอบเขตในด้านเวลา** โดยจะทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนตุลาคม ๒๕๖๐ ถึงเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๑

๕. **ขอบเขตในด้านกลุ่มประชากร** จำนวนประชากรที่ศึกษา ๒๕ รูป/คน

๖. **วิธีการศึกษา** จากการสัมภาษณ์ กลุ่มประชากร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **ชาวไทย** หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งในจังหวัดสกลนคร ตั้งบ้านเรือนอยู่ เป็นชุมชนใหญ่ในเขตอำเภอบ้านนาและอำเภอมโนรมย์ มีรูปแบบแนวทางวัฒนธรรมเป็น ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาพูดในกลุ่มของตน และยังมีการเรียนรู้และใช้ภาษาไทยลาว ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น หรือในระบบราชการ

๑.๕.๒ **ความสัมพันธ์** หมายถึง ความผูกพัน ความเกี่ยวข้อง ในทางสังคมศาสตร์ เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่มีมากกว่าหนึ่งคนขึ้นไป ในการวิจัยนี้ความสัมพันธ์คือ ความสัมพันธ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทย อำเภอบ้านนา จังหวัดสกลนคร

๑.๕.๓ **วิถีชีวิต** หมายถึง ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาของชาวไทย อำเภอบ้านนา จังหวัดสกลนคร

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยจะทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับคัมภีร์พระวินัย ปิฎก เอกสารงานวิจัย บทความและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ก. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

นงเยาว์ ขาญณรงค์ อธิบายถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรม ใน “วัฒนธรรมไทย” ในหนังสือวัฒนธรรมและศาสนา : วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า หมู่บ้านของคนไทย เป็นหน่วยทางสังคมที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีสิ่งต่างๆ ซึ่งสามารถสนองความต้องการที่จำเป็นแก่ชีวิต ของสังคม นิสัยใจคอและขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในหมู่บ้านจะมีหลักมาจากการกสิกรรมและ

ศาสนา(คติความเชื่อ) จึงเกิดเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งโดยทั่วไปเรียกว่า “วัฒนธรรมท้องถิ่น” หรือ “วัฒนธรรมพื้นบ้าน” ซึ่งจะแตกต่างกันในรายละเอียดของขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น ท้องถิ่นภาคอีสานมีการผิผิ การไหว้ผีปู่ตา ผีฟ้า การผูกเสี่ยว การบายศรีสู่ขวัญ การแห่บั้งไฟ การแข่งเรือ การแห่ผีตาโขน การเป่าแคน การเซิ้ง เป็นต้น^๓

ปราณี ตันตยานบุตร อธิบายถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านใน “ภูมิปัญญาไทยกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน” ในหนังสือภูมิปัญญาไทย : วัฒนธรรมพื้นบ้านว่า ในวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะพบภูมิปัญญาด้านต่างๆ เช่น ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน ภูมิปัญญาในการผลิตและการถนอมอาหาร ภูมิปัญญาในการสร้างที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องนุ่งห่ม ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพอนามัย และภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ศิลปกรรมแขนงต่างๆ ตลอดจนภูมิปัญญาในการสร้างความสัมพันธ์ และความมั่นคงปลอดภัยของครอบครัวและสังคม เป็นต้น ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มชนอาจมีทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเป็นมาทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งบางอย่างอาจรับมาจากกลุ่มชนอื่นอีกด้วย การได้รับการสั่งสมสืบทอดมาเป็นระยะเวลายาวนานในชุมชนย่อมก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน(Folk Culture) ขึ้นมา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้าน^๔

บุญมี แท่นแก้ว อธิบายถึงประเพณีของไทยในประเพณีและการละเล่นพื้นเมืองของไทย ในหนังสือพระพุทธศาสนาในเอเชีย(ด้านอารยธรรม) : ว่าประเพณีไทยเป็นเครื่องแสดงถึงวิถีชีวิตและจิตใจของคนไทยในอดีตกาลที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เป็นมรดกทางวัฒนธรรม อารยธรรมที่มีส่วนร่วมได้กำหนดขึ้นเป็นแบบแผนประเพณีปฏิบัติและได้ยึดถือสืบต่อกันมาไม่ขาดสายเปลี่ยนแปลงได้ยากยิ่ง ถ้าพิจารณาดูประเพณีต่างๆ ของไทย ที่ประเพณีปฏิบัติกันสืบมา ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ความเชื่อ การอาชีพ ค่านิยม การกระทำตามบรรพบุรุษที่ได้สืบทอดกันมา จนไม่สามารถสืบสาวหาเหตุผลได้ก็มี การติดต่อกับประเทศต่างๆ เป็นผลให้มีการแลกเปลี่ยนอารยธรรมวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน อันได้แก่ ๑. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ ประเพณีการทำขวัญเด็กแรกเกิด ทำขวัญเดือน โขนผมไฟ โขนจุก บวชนาค แต่งงาน พิธีศพ ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์สวดมนต์ ไหว้พระ ถวายภัตตาหารพระในโอกาสต่างๆ ทำบุญบ้าน เป็นต้น ๒. ประเพณีเกี่ยวกับชุมชนหรือส่วนร่วม ได้แก่ ประเพณีที่คนในสังคมนิยมทำร่วมกัน เช่น ประเพณีเทศกาลต่างๆ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีที่สำคัญได้แก่ ประเพณีขึ้นปีใหม่

^๓ นางเยาว์ ชาญณรงค์, วัฒนธรรมไทย. ใน หนังสือวัฒนธรรมและศาสนา : วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙), หน้า ๖๑ – ๖๒.

^๔ ปราณี ตันตยานบุตร, วัฒนธรรมพื้นบ้าน. ใน ภูมิปัญญาไทยกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน. ภูมิปัญญาไทย : วัฒนธรรมพื้นบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘ – ๒๑.

สงกรานต์ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ประเพณีบุญบั้งไฟ การแข่งเรือ ลอยกระทง เป็นต้น^๕

นงเยาว์ ชาญณรงค์ อธิบายถึงความเชื่อ ใน “ความเชื่อในศาสนาพุทธ” ในหนังสือ วัฒนธรรมและศาสนา : ความเชื่อในศาสนาพุทธว่า : หลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธมีอยู่มากมาย แต่ชาวพุทธส่วนใหญ่จะมีความเชื่อที่เป็นหลักแนวทางเดียวกัน ไม่ว่าจะนับถือในกายใด เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาและฝังแน่นในสายเลือดของชาวพุทธทั้งหลายและจะแสดงออกมาในพฤติกรรมต่างๆ ความเชื่อในศาสนาพุทธ ไม่มีการล้างบาป เชื่อว่าบาปล้างและแก้ไขไม่ได้ แต่อาจผ่อนหนักให้เป็นเบาได้ หากทำบุญทดแทนมากๆ เชื่อในการเวียนว่ายตายเกิด หากบุคคลใดยังไม่อาจหลุดพ้นจากกิเลส ตัณหา เครื่องร้อยรัด และอวิชชา ความไม่รู้มาบดบังอยู่ จะเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ หากเมื่อหลุดพ้นจากกิเลส ตัณหา และอวิชชาได้ก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด อันเป็นทุกข์ของสัตว์โลกได้ การเชื่อในการเวียนว่ายตายเกิดนี้ชาวพุทธจึงเชื่อเรื่องชาติหน้า^๖

ข.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระสุชี ขาครธมโม (ศรีมัตย) ศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของ ประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีฮีตสิบสอง ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ซึ่งปกติก็มีพระธรรมคำสอนเพื่อยึดเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ คือสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเนิ่นนาน ฮีตสิบสองนี้มักจะมีการปฏิบัติกันเป็นประจำเดือน ครบสิบสองเดือนหรือหนึ่งปี จึงเรียกว่า “ฮีตสิบสอง” แนวทางการ ประพฤติปฏิบัติตามฮีตสิบสองนับว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะคนจะได้นึกถึงแต่ในสิ่งที่ดีงาม แต่ละเดือน มีแนวทางการปฏิบัติที่มีแต่ความสร้างสรรค์ ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นปฏิบัติบูชา ถือว่าเป็นการบูชาที่ดีที่สุด หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในฮีตสิบสอง แต่ละประเพณีพอที่จะสรุปได้คือ เบญจศีลเบญจธรรม ศีล ๕ บุญ กิริยาวัตถุ ๓ สังคหวัตถุ ๔ อปริหานิยธรรม ทศพิธราชธรรม มีวัดเป็นสถาบันที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งการจัดงานประเพณีต่างๆ ภายในหมู่บ้าน งานตามประเพณีต่างๆ ชาวบ้านนิยมจัดขึ้นในบริเวณวัด เพราะเป็นสถานที่กว้างขวางสวนมากจะเป็งานงานที่เกี่ยวข้องด้วยบุญประเพณีฮีตสิบสอง ที่ชาวเทศบาลตำบลเมืองเก่าได้ถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีนี้มาถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีฮีตสิบสองกับชุมชนและพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ประเพณีฮีตสิบสองนำมาจากศาสนพิธีทาง

^๕ บุญมี แท่นแก้ว, ประเพณีไทย. ใน พระพุทธศาสนาในเอเชีย : ประเพณีไทย(เน้นอารยธรรม), พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๖ – ๑๕๘.

^๖ นงเยาว์ ชาญณรงค์, วัฒนธรรมไทย. ใน หนังสือวัฒนธรรมและศาสนา : วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙), หน้า ๖๑ – ๖๒.

พระพุทธศาสนาเป็นสวณมาก พระพุทธศาสนาแผ่อิทธิพลเข้าในดินแดนแถบนี้เมื่อไร กำเนิดแนวคิด คำสอนฮิตสิบสองกัณจะเริ่มแต่นั้น แล้วมีวิวัฒนาการเป็นลำดับขึ้นมา กว่าจะเป็นฮิตสิบสองที่เป็ นหลักยึดเหนี่ยว เป็นคติสอนใจของชาวอีสานกัณจะใช้เวลาพอสมควร ประกอบกับประเพณีดั้งเดิม ที่ชาวอีสานมีอยู่ก่อนแล้วซึ่งน่าจะสอดคล้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา จึงได้ผสมผสาน ได อย่างกลมกลืนแล้วกลายมาเป็นฮิตสิบสอง (จารีต) ให้ชาวอีสานได้ประพฤติปฏิบัติตราบเท่าทุกวันนี้^๗

นิตินันท์ พัทวี ศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา ชุมชน : กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน

ผลการศึกษาพบว่า ๑. คุณค่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญของชุมชนประกอบด้วย ๑)คุณค่า ในตัวพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ หมายถึง คุณค่าในองค์ประกอบของพิธีกรรม อันได้แก่ ผู้นำพิธีกรรม ผู้ร่วมพิธีกรรม บทสู่ขวัญ วัสดุสิ่งของหรือเครื่องสังเวย เวลาและสถานที่ ในฐานะเป็น เป็น สัญลักษณ์สื่อความหมายแห่งความดี ๒) คุณค่าของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อบุคคล ได้แก่ สมาธิ ความ สบายใจ ความกตัญญูกตเวที ความอ่อนน้อมถ่อมตัวมีสัมมาคารวะ และความมีน้ำใจงาม ๓) พิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ประกอบด้วย คุณค่าในฐานะเป็นกระเจงกเสทอนวัฒนธรรมทางภาษา และให้ความบันเทิงแก่ชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ควบคุมรักษาแบบแผนทางสังคมของชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม และคุณค่าในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของ ชุมชน ๒. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าของพิธีกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพัน กับชุมชน พบว่า ชุมชนรู้คุณค่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ โดยเชื่อมโยงกับภูมิหลังทางสังคมและ วัฒนธรรมของชุมชน ก่อให้เกิดความเข้าใจ ความมั่นใจ ความภูมิใจและความมีเกียรติภูมิส่งผลทำ ให้เกิดทัศนคติต่อตนเองในเชิงบวก ส่งผลทำให้เกิดความผูกพันกับชุมชนมาก ๓. รูปแบบ ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม พบว่า พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญเป็นเครื่องมือที่ทุกคนในชุมชนใช้เป็น ทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ถูกต้องสร้างสรรค์และสอดคล้องกันระหว่างคนและสิ่งที เหนือธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับคน และคนสร้างกับทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกับความ ผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนซึ่งเป็นการสร้างพลังชุมชน^๘

พระวิศิษฐ์ สุมโน (แทบตาม) ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการ บูชาปู่ตา ของชาวบ้านหนองแวงโสภพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น

ผลการศึกษาพบว่า ลัทธิถือผี เป็นศาสนาดั้งเดิมของสังคมไทยก่อนที่จะรับเอาศาสนา พุทธและพราหมณ์เข้ามาผสมผสานกลมกลืนภายหลัง การถือผีของชาวอีสานมีมาช้านานจึงถือเป็น

^๗ พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมัตย), ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮิตสิบสอง : ศึกษา กรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต**, (บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

^๘ นิตินันท์ พัทวี, วัฒนธรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพิธีกรรม บายศรีสู่ขวัญอีสาน, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

ศาสนาเริ่มแรกของชาวอีสาน ความเชื่อเรื่องผีจึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างมาก มีแนวโน้มว่าการนับถือผีในอนาคตจะยังคงมีอยู่ต่อไป และถึงแม้ว่าสังคมโลกในปัจจุบันจะมีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและเศรษฐกิจก็ตาม การนับถือผีก็ได้รับการพัฒนาตามไปด้วย จะเห็นได้จากเครื่องเซ่นบูชาที่ชาวบ้านจัดมาไหว้ปู่ตานั่นก็มีการปรับเปลี่ยนพัฒนาไปตามยุคตามสมัยด้วย คติความเชื่อทำให้เกิดพลังทางด้านจิตใจมีความหวังในการใช้ชีวิตอยู่อย่างปลอดภัย คติความเชื่อจึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญกับทุกคน และเป็นบ่อเกิดของพิธีกรรมการไหว้ของบรรพบุรุษ พิธีกรรมการบูชาปู่ตาซึ่งเป็นผีประจำหมู่บ้านที่คอยรักษาคุ่มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ถือเป็นของฮักชาวบ้านฮักเมือง ชาวอีสานจึงมีพิธีกรรมบูชาปู่ตา ซึ่งเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะกระทำพร้อมกันทั้งหมู่บ้านมักจะกระทำกันในช่วงเดือน ๖-๗ โดยมีกระจำเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม^๔

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

๑. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก เป็นต้น
๒. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย โดยแยกเป็นรายละเอียด ดังนี้
 - ๒.๑ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่
 - ๒.๒ แยกแยะและวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
 - ๒.๓ ออกแบบแบบสอบถาม เพื่อใช้ในงานวิจัย
 - ๒.๔ คณะกรรมการตรวจสอบแบบสอบถาม
 - ๒.๕ ลงพื้นที่ชุมชน เพื่อสอบถามตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
 - ๒.๖ เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อประกอบงานวิจัย
 - ๒.๗ นำเสนอผลงานการวิจัยโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

^๔ พระวิศิษฐ์ สุมโน (แทบตาม), การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตา ของชาวบ้านหนองแวงโสภพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖, หน้า บทคัดย่อ.

๑.๘.๑ ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทโย้ย

๑.๘.๒ ในการวิจัยได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของชาวไทโย้ย อำเภอบ้านนา จังหวัด
สกลนคร ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

๑.๘.๓ การวิจัยได้ทราบถึงเปลี่ยนแปลงหรือความคงอยู่ในวิถีชีวิตของชาวไทโย้ย
อำเภอบ้านนา จังหวัดสกลนคร ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

บทที่ ๒

ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทโย้ย

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของชาวไทโย้ย

โดยประวัติศาสตร์นั้น ภาคอีสานมีความเจริญรุ่งเรืองมีผู้คนอาศัยมาเป็นเวลาช้านาน ดังปรากฏหลักฐานโบราณคดี พบว่าอยู่ในช่วงเวลาประมาณ ๑,๒๐๐-๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งมนุษย์ในสมัยนั้นมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ตามเพิงผาตามถ้ำและบริเวณใกล้ริมแม่น้ำ เช่น ถ้ำแถบอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และตามหน้าผา ตามแนวริมแม่น้ำโขง เช่น ผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น คนในภาคอีสานส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายลาว เพราะเป็นเขตปกครองของอาณาจักรล้านช้างมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๙ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและลุ่มแม่น้ำชีตอนบน ตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้าจัม พ.ศ. ๑๘๙๖ หรือ ประมาณ ๔๐๐ ปีเศษ จนถึงสมัยกรุงธนบุรี อิทธิพลของล้านช้างทางการเมืองการปกครองในแถบนี้ ทำให้มีแบบแผน การปกครองตามแบบของหลวงพระบางเวียงจันทน์ และนครจำปาศักดิ์ เช่น ตำแหน่งอาญาสี่หรืออาญาสี่ที่ประกอบไปด้วย เจ้าเมือง, อุปฮาด (อุปราช), ราชวงศ์ และราชบุตร อิทธิพลนี้จะมีเฉพาะเขตอีสานเหนือหรือบริเวณที่เคยเรียกว่า มณฑลอูตรเท่านั้น ส่วนในเขตอีสานกลางและอีสานใต้ ยังคงเป็นดินแดนที่รกร้างว่างเปล่า และเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญ - เขมร คือ พวกเขมร กวย และข่า กลุ่มต่าง ๆ นี้ มีความสัมพันธ์กับอำนาจทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในเวลาต่อมา มากกว่าอำนาจทางการเมืองของฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง จากการศึกษาประวัติศาสตร์อีสานพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ของภาคอีสานร้อยละ ๙๕ ที่พูดภาษาไทยอีสาน หรือ ไทย - ลาว นอกจากนี้มีพูดภาษาไทย แสก ย้อ ไส้ ข่า และโย้ย อยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร นครพนม และบางส่วนของจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น^๑

ไทโย้ย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาของการอพยพมาจากบ้านฮ่อมท้าวประเทศลาว ในสมัยรัชกาลที่ ๒ สาเหตุของการอพยพเนื่องจากต้องการแสวงหาพื้นที่ทำมาหากิน และอพยพมาด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกกวาดต้อนหรือขับไล่^๒ โดยได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงอาศัยแม่น้ำสงคราม และลำนํายามตามลำดับ แล้วมาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เรียกว่าบ้านม่วงริมยาม ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภออากาศอำนวย และอีกส่วนหนึ่งก็ได้อพยพเคลื่อนต่อไปทางทิศตะวันตกของอำเภออากาศอำนวยเข้าไปอยู่ในอำเภอวนนิवास ชาวโย้ยเข้ามาอาศัยในบ้านม่วงริมยาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่

^๑ จุมพล วิเชียรศิลป์, *ชนเผ่าไทโย้ย, ใน ประวัติศาสตร์ไทโย้ยบ้านอากาศ*, (สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๗๖.

^๒ ดำรงราชานุภาพ, *สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, นิทานโบราณคดี*, หน้า ๓๔๒ - ๓๔๗.

ระหว่างเขตจังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม (สาเหตุที่เรียกบ้านม่วงริมยามเพราะมีลำน้ำยามไหลผ่าน) บริเวณนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกมาก จึงทำให้มีราษฎรจากที่อื่นอพยพเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมากขึ้น การอาศัยแม่น้ำเป็นเส้นทางการคมนาคม จึงทำให้ชาวโย้ยสามารถเลือกทำเลการตั้งถิ่นฐานได้ เพราะลำน้ำยามสามารถติดต่อกับแม่น้ำโขง

๒.๒ ชาวไทโย้ยในประเทศไทย

จังหวัดสกลนคร เป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในภาคอีสาน และมีกลุ่มชาติพันธุ์ หลายกลุ่มอาศัยอยู่มากมาย กระจายกระจายกันอยู่ในอำเภอต่างๆ เช่น กลุ่มไทอีสานกระจายอยู่ทั่วไป กลุ่มภูไทอาศัยอยู่มากในเขตอำเภวาริชภูมิ และอำเภอพรรณานิคม กลุ่มไทกะเลิงจะอาศัยอยู่มากในเขตอำเภอกุดบาก กลุ่มไทญ้ออาศัยอยู่มากในเขตอำเภอเมืองสกลนคร กลุ่มโส้จะอาศัยอยู่มากในเขตอำเภอกุสุมาลย์ กลุ่มญวนจะอาศัยอยู่ทั่วไปในอำเภอเมืองสกลนคร และกลุ่มไทโย้ยจะอาศัยอยู่ในเขตอำเภอวานรนิวาสและอำเภออากาศอำนวย

ไทโย้ย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาของการอพยพมาจากบ้านฮ่อมท้าวประเทศลาว ในสมัยรัชกาลที่ ๒ สาเหตุของการอพยพเนื่องจากต้องการแสวงหาพื้นที่ทำมาหากิน และอพยพด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกกวาดต้อนหรือขับไล่^๓ โดยได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงอาศัยแม่น้ำศรีสงคราม และลำน้ำยามตามลำดับ แล้วมาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เรียกว่าบ้านม่วงริมยาม ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภออากาศอำนวย และอีกส่วนหนึ่งก็ได้อพยพเคลื่อนต่อไปทางทิศตะวันตกของอำเภออากาศอำนวยเข้าไปอยู่ในอำเภอวานรนิวาส สิ่งหนึ่งที่พอสันนิษฐานว่าชาวไทโย้ยอพยพเข้ามาในประเทศไทยในสมัยนั้น ทำไมจึงไม่ถูกกีดกันจากฝ่ายไทยอาจจะเป็นเพราะขณะนั้นพลเมืองของไทยยังมีน้อยอยู่ การได้คนมาก็เป็นแรงงานในการพัฒนาบ้านเมือง สามารถใช้แรงงานเป็นไพร่จึงไม่ถูกกีดกันและอีกประการหนึ่งอาจจะเป็นเพราะในสมัยรัชกาลที่ ๒ นั้น ดินแดนประเทศลาวเป็นเขตการปกครองของไทย การเคลื่อนย้ายจึงทำให้สะดวกดังจะเห็นได้จากหลักฐานปรากฏว่ารัชกาลที่ ๒ ได้ทรงแต่งตั้งครองเมืองเวียงจันทร์

“ ครั้นถึงปีชวด จุลศักราช ๑๑๖๖ พุทธศักราช ๒๓๕๗ พระเจ้าเซษฐาเจ้าเมืองเวียงจันทร์ถึงแก่พิราลัย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เจ้าอนุวงศ์ขึ้นครองราชย์กรุงเวียงจันทร์สืบมา ...”

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๗๐ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เจ้าอนุวงศ์เจ้าเมืองเวียงจันทร์คิดกบฏทำศึก สาเหตุต้องการแยกตัวอิสระจากไทยกองทัพจากกรุงเทพฯ ยกขึ้นไปปราบเข้าตีทัพเจ้าเมืองอนุวงศ์เมืองเวียงจันทร์แตกเข้ายึดเมืองเวียงจันทร์ได้ เจ้าอนุวงศ์หนีไปอยู่เมืองมหาชัยกองแก้ว โดยนำตัวของพระบรมราชา (มั่ง) เจ้าเมืองนครพนมไปด้วย

^๓ ดำรงราชานุภาพ , สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, นิทานโบราณคดี, หน้า ๓๔๒ – ๓๔๗.

ในปี พ.ศ. ๒๓๗๕ กองทัพพระยาราชสุภาวดียกติดตามไปตีเมืองมหาชัยกองแก้ว เจ้าเมืองหนีไปเมืองญวนและถึงแก่กรรมที่เมืองญวน^๔

ในระหว่างที่เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ก่อการกบฏ จากข้อความในสารตราตั้งเมืองอากาศอำนวยดังกล่าวมาแล้ว เชื่อว่าชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ยส่วนหนึ่งได้เคยตั้งบ้านเมืองอยู่ไม่ห่างจากแม่น้ำโขงมากนัก เช่นเดียวกับชาวไทญ้อ ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองไชยสุทธุดตบุรี เมืองไชยบุรี ในเวลาต่อมาผู้คนเหล่านี้ถูกเจ้าอนุวงศ์กวาดต้อนกลับไปทางฝั่งซ้ายอีกครั้ง เมื่อมีการเกลี้ยกล่อมผู้คนอีกครั้งหนึ่ง หลังพ.ศ. ๒๓๘๐ เป็นต้นมา จึงปรากฏว่ามีผู้คนจากเมืองต่างๆ เช่นเมืองฮ่อมท้าว อัดปือ สุวรรณเขต ท่าแขก โดยเฉพาะเมืองฮ่อมท้าว ได้มีผู้นำชื่อท้าวเพี้ย ติวซอย^๕ นอกจากนี้ยังปรากฏชื่อผู้นำอีกบางคน เช่น ท้าวสีสุราช ท้าวจันทนาม ท้าวนามโคด ได้นำไพร่พลกลุ่มนี้มากถึงสองพันสามร้อยสามสิบเก้าคน พวกนี้อพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาเลือกหลักแหล่ง เพื่อตั้งบ้านเรือนทำมาหากิน ในจำนวนนั้นมีท้าวเพี้ยคนหนึ่ง ได้อพยพไปอยู่ฝั่งโขงและไม่ได้ปฏิบัติตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติ ท้าวเพี้ยรู้สึกถึงความผิดและโทษของตน จึงได้อพยพครอบครัวกลับมาบ้านม่วงริมยามอย่างเดิม การตั้งหลักแหล่งที่บริเวณบ้านม่วงริมยามนี้ถือว่าอยู่ในเขตแดนเมืองสกลนคร ตามข้อความในสารตราตั้งเมืองสกลนคร พ.ศ. ๒๓๘๐ ตอนหนึ่งกล่าวว่า

“... ได้จัดแจงแบ่งปันเขตแดนเมืองสกลนคร ข้างตะวันออกเฉียงเหนือตั้งแต่บ้านนามน บ้านกุดสะมาลย์ บ่อสระอี๋ บ้านบาตรตัดไปริมฝั่งอุ้นข้างเหนือ ตั้งแต่ปากน้ำยามข้างเหนือไป บ้านหัวพันนา ขึ้นไปปลายน้ำห้วยสงครามข้างใต้ เป็นเขตแดนเมืองสกลนคร ...”^๖

หลังจากนั้นไม่นานนักเกิดความผันผวนในกลุ่มชาวโย้ยที่ไม่ยอมสมัครใจอยู่กับพระยาประจันตประเทศธานี พระสุนทรราชวงศา จึงได้แจ้งความมายังลูกขุนศาลาในกรุงเทพฯ กล่าวว่า ท้าวสีสุราชและท้าวเพี้ยทั้งปวง สมัครมาทำราชการขึ้นกับเมืองนครพนม พระสุนทรราชวงศาได้กล่าวร้องขอชำระเอาครอบครัวพวกท้าวเพี้ย ติวซอย ท้าวสีสุราช มาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ บ้านม่วงริมยาม ซึ่งอยู่ระหว่างเมืองไชยบุรี เมืองท่าอุเทน เมืองสกลนครต่อกับเมืองนครพนมจำนวนผู้คนเมื่อครั้งตั้งเมืองมีพระสงฆ์ สามเณร คนชรา คนพิการ ๑๐๙ คน ท้าวเพี้ย ๑๐๙ คน ชายฉกรรจ์ ๒๔๐ คน รวมทั้งหญิงชายใหญ่น้อยจำนวน ๒,๓๓๙ คน พระสุนทรราชวงศาจึงขอยกบ้านม่วงริมยามเป็นเมือง ขอท้าวสีสุราชเป็นเมือง ท้าวจันทนามเป็นราชวงศ์ ท้าวนามโคดเป็นราชบุตร ซึ่งในเวลาต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อยกบ้านม่วงขึ้นเป็นเมืองอากาศอำนวยและโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท้าวสีสุราชเป็นหลวงพลาณภูท้าวจันทนามเป็นอัครวงศ์

^๔ สุรัตน์ วรารัตน์, *ไทยศึกษา*, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, หน้า ๕๘.

^๕ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ จดหมายเหตุ ณ ๔ สารตราตั้งเมืองนครพนม เรื่องตั้งเมืองอากาศอำนวย จ.ศ. ๑๒๑๕ (พ.ศ. ๒๓๙๖) เลขที่ ๓๑.

^๖ ธวัช บุญโทกอีสาน : อดีต ปัจจุบันและอนาคต กล่าวว่าก่อนการปกครองหัวเมืองขึ้น ภาคอีสานปกครองด้วยระบบอาญาสี่ คือเจ้าเมือง อุปราช ราชวงศ์ และราชบุญ และมีท้าวเพี้ยเป็นขุนนางชั้นรองๆ แบ่งส่วนราชการออกเป็นแขวง ตาแสง(ตำบล) และบ้าน.

ท้าวนามโคตเป็นวรบุตร พร้อมทั้งราชทานเครื่องยศตามตำแหน่ง เมื่อ จ.ศ. ๑๒๑๕ พ.ศ. ๒๓๙๖^๗ เมื่อได้ทรงประกาศตั้งเมืองอากาศอำนวยขึ้นแล้ว ได้ทรงมีสารตราถึงเมืองต่างๆ ให้จัดแบ่งเขตแดนให้แก่หลวงพลาณกุลตั้งเมืองให้ไพร่พลทำมาหากิน เช่น เมืองหนองหาร เมืองสกลนคร เมืองไชยบุรี พร้อมทั้งรายงานเขตแดนให้กรุงเทพฯ ทราบโดยเฉพาะปัญหาการแยกไพร่พลไม่ขึ้นต่อเมืองสกลนคร นับว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เมืองสกลนครเสียผลประโยชน์จากรายได้แรงงานและเงินส่วย อาจก่อปัญหากระทบกระทั่งเขตแดนขึ้นได้ เจ้าพระยาจักรี สมุหนายก จึงได้มีสารตราถึงพระยาประจันตประเทศธานีเจ้าเมืองคนต่อมา ตลอดจนอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร เมืองสกลนคร ขอย่าให้อาลัยอาวรณ์ในเขตแขวงซึ่งต้องแบ่งปันไปอีกเลย และขอให้ช่วยทำนุบำรุงหลวงพลาณกุลอย่างที่เคยเป็นมา^๘ ถ้าพิจารณาข้อมูลแล้วจะเห็นได้ว่าเมืองอากาศอำนวยในช่วงแรกที่บ้านม่วงลำน้ำยาม ได้มีการยื้อแย่งผู้คนกันระหว่างเจ้าเมืองนครพนมและเจ้าเมืองสกลนคร โดยมีข้ออ้างสำคัญคือ ความต้องการขอท้าวเพี้ยและไพร่พลเป็นสำคัญ ส่วนเหตุผลในการขอตั้งบ้านเมืองนั้นเจ้าเมืองผู้ขอพระราชทานตั้งเมืองจะรายงานว่ามีผู้คนจำนวนมาก พื้นที่ตั้งเมืองมีทำเลกว้างขวางมีที่นาทำมาหากินบริบูรณ์ไม่อยู่ใกล้ขีดเขตแดนเมืองหนึ่งเมืองใดมากเกินไป โดยเฉพาะบ้านม่วงริมยมนั้นเหมาะที่จะตั้งเมือง เพราะตั้งอยู่ระหว่าง ๓ เมือง ระยะทางไม่ห่างจากกันมากนัก คือไปเมืองไชยบุรี ๓ คืบ จะไปเมืองท่าอุเทน ๓ คืบ และจะมาเมืองนครพนม ๔ คืบ ซึ่งก็ปรากฏว่าแม้จะมีการขอตั้งเมืองต่างๆ ขึ้นมาด้วยเหตุผลต่างๆ แต่พบว่าชาวย้อยส่วนหนึ่งเกิดการเคลื่อนย้ายออกจากเมืองอากาศอำนวย เพื่อหาแหล่งทำมาหากินในพื้นที่ที่เหมาะสมกว่า จึงทำให้ประชากรลดลงตามลำดับ ในขณะเดียวกันพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีสารตราส่งไปยังเมืองต่างๆ เพื่อให้มีการควบคุมดูแลหัวเมืองต่างๆ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดังมีข้อความปรากฏดังนี้

“... นายไพร่ยกครอบครัวอยู่กับหัวเมืองใด ยกให้อยู่ทำราชการขึ้นกับหัวเมืองนั้นถ้าหัวเมืองบ่าวไพร่มากควรจะต้องเป็นเมือง ก็ให้จัดแจงตั้งเป็นเมืองและให้ทำราชการกับหัวเมืองใหญ่ตั้งแจ้งอยู่แล้ว ...”

การบริหารราชการเมืองอากาศอำนวย รัชกาลที่ ๔ ทรงมีสารตราและได้กำหนดให้มีการบริหารงานโดยให้มีการแต่งตั้งท้าวเพี้ยไว้ให้ครบตามตำแหน่งหัวเมืองทั้งปวง เพื่อจะได้ช่วยกันรักษาบ้านเมืองครอบครัวไพร่ให้อยู่เป็นสุข กรณีเกิดมีเรื่องราวฟ้องกันให้ตัดสินให้สำเร็จตามกฎหมายอย่างธรรมเนียมบ้านเมือง ดังสืบมาแต่ก่อนและให้ชาวบ้านทะนุบำรุงหลวงพลาณกุลอย่างที่เคยเป็นมา^๙

^๗ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, สารตราตั้งถึงเมืองสกลนคร, เรื่อง เมืองอากาศอำนวย จ.ศ.๑๒๑๕, (พ.ศ.๒๓๙๖) เลขที่ ๖๕.

^๘ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, จดหมายเหตุ ร.๔ สารตราตั้งถึงเมืองสกลนคร เมืองไชยบุรี เรื่อง ให้แบ่งเขตแดนให้เมืองอากาศอำนวย ร.ศ.๑๒๑๕ (พ.ศ. ๒๓๙๖), เลขที่ ๓๑.

^๙ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, บัญชีจดหมายเหตุ ร.๔ เล่ม ๒ ตอน ๑-๒ จ.ศ. ๑๒๑๕-๑๒๑๖ (พ.ศ. ๒๓๙๖-๒๓๙๗), เล่ม ๖๕ เรื่องที่ ๔ เรื่องถึงเมืองหนองหารเมืองชัยบุรีให้จัดแจงแบ่งให้เมืองอากาศอำนวยโดยสมควร.

ในปี พ.ศ. ๒๔๐๒ ทางกรุงเทพฯ มีใบบอกขอแต่งตั้งตำแหน่งผู้ช่วยผู้ว่าราชการ ด้วยเหตุที่เมืองสกลนครมีเมืองขึ้นถึง ๖ เมือง ราชการมีมากขอให้ท้าวโงนคำบุตรราชวงศ์ (อิน) คนเก่ารับราชการตำแหน่งผู้ช่วยราชการเมืองมีตำแหน่งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวโงนคำเป็นพระศรีภูวรงค์ ผู้ช่วยราชการเมืองสกลนครและต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้มีการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองใหม่ เทศาภิบาลมณฑลอุดรธานี ได้มาตรวจราชการที่อำเภออากาศอำนวย เห็นว่าการคมนาคมและการติดต่อไปมากับจังหวัดนครพนมไม่สะดวก เพราะอำเภออากาศอำนวยอยู่ห่างจากตัวจังหวัดมาก จึงได้เสนอขอเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองใหม่ โดยยุบอำเภออากาศอำนวยเป็นตำบลอากาศอำนวยแล้วขึ้นต่อการปกครองของอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร

การยุบอำเภออากาศอำนวยช่วงนั้น ถือว่าเป็นช่วงที่สำคัญที่มีชุมชนหนาแน่นในตอนปากน้ำสงครามและมีความพยายามที่จะตั้งเป็นอำเภอหรือกิ่งอำเภอ และยังไม่สามารถหาซื้อกิ่งอำเภอได้เหมาะสม ดังจะเห็นว่าได้มีการรวบรวมผู้คนจากตำบล ๗ ตำบล คือ บ้านแพง บ้านแวง นาทม บ้านข่า บ้านเตื่อ บ้านนาหว้า และบ้านสามผง ขอดตั้งเป็นกิ่งอำเภอขึ้นที่บ้านสามผง โดยใช้ชื่อว่ากิ่งอำเภออากาศอำนวย ในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ แต่กิ่งอำเภอแห่งนี้มีปัญหาน้ำท่วมที่ว่าการกิ่งอำเภอในฤดูน้ำหลาก ทางราชการจึงหาสถานที่ตั้งกิ่งอำเภออากาศอำนวยแห่งใหม่ที่บ้านเวินชัย ซึ่งอยู่ใกล้ลำน้ำสงคราม แต่มีปัญหาเช่นเดียวกันกับที่บ้านสามผง ในที่สุดก็ย้ายที่ตั้งกิ่งอำเภอที่บ้านท่าบ่อ ซึ่งอยู่ปากน้ำสงครามบรรจบลำน้ำยาม ในบริเวณแห่งนี้แม้ว่าจะอุดมสมบูรณ์ด้วยปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ แต่ปัญหาน้ำท่วมบริเวณที่ทำการสำคัญๆ ของราชการในฤดูน้ำหลาก ทำให้ไม่สะดวกในการติดต่อราชการของราษฎร จึงได้มีการยุบกิ่งอำเภออากาศอำนวยที่บ้านท่าบ่อเสียและตั้งกิ่งอำเภอแห่งใหม่ขึ้นที่บ้านศรีสงคราม ไม่ห่างจากบ้านท่าบ่อมากนัก ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖^{๑๐}

หลังจากนั้นมาอีก ๑๐ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ตรวจราชการที่ภาคอีสาน ได้พิจารณาเห็นว่าราษฎรในเขต ๔ ตำบล คือตำบลลาวใหญ่ ตำบลอากาศ ตำบลโพนแพง ตำบลโพนงาม อยู่ห่างไกลจากอำเภอวานรนิวาส การติดต่อกับอำเภอไม่สะดวกประกอบกับมีปัญหาผู้ก่อการร้ายแทรกซึม จึงให้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภออากาศอำนวยขึ้นกับอำเภอวานรนิวาส เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ จนถึงวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ จึงได้รับการยกขึ้นเป็นอำเภออากาศอำนวยจนถึงปัจจุบัน^{๑๑}

๒.๓ ชาวไทโย้ยในอำเภออากาศอำนวย

พระยาจักรีศรีอริยวงศ์กรมหมื่นอัครมหาเสนาบดี อภัยพลีพรหมพาหุ ได้มีหนังสือถึงพญาจันตะประเทศธานี อุปราช ราชบุตร กรมการเมืองสกลนคร และถึงพระราชวงศ์ษา เจ้าเมืองยศสุนทร เมืองนครพนม ให้ท้าวนามโคตร นายครัว ท้าวติวส้อย ลงไปกรุงเทพฯพระมมหานคร เจ้า

^{๑๐} ปุ่มเมืองสกลนคร, เนื่องในโอกาสฉลอง ๑๕๐ ปี เมืองสกลนคร ๑๗ สิงหาคม ๒๕๓๑, หน้า ๒.

^{๑๑} องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร, ประวัติจังหวัดสกลนคร ปี พ.ศ. ๒๕๔๗, หน้า ๔๕.

พนักงานจึงได้ตั้งน้ำพิพัสส์จกให้ท้าวเพี้ย นายครัว กระทำสัตยานุศักดิ์ ถวายต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานน้ำพิพัสส์จก ตามอย่างธรรมเนียมแล้ว พระสุนทรราชวงศา ได้กราบทูลความว่า ท้าวศรีสุราช ท้าวเพี้ย ได้พาครอบครัวเข้ามาสู่พระบรมโพธิสมภาร เพราะเหตุที่ท้าวต้อยต้งส้อย ท้าวศรีสุราช ไม่สมัครใจทำราชการกับพระยาจันตะประเทศธานี เมืองสกลนคร แต่สมัครใจทำราชการขึ้นแต่เมืองนครพนม ส่วนนายทัพ นายกอง เจ้าเมืองที่รักษาครอบครัว ท้าวเพี้ย ท้าวต้อยต้งส้อย ท้าวศรีสุราช ที่อยู่สกลนคร ให้ไปตั้งบ้านเมืองอยู่ที่บ้านม่วงริมยาม ซึ่งอยู่ในระหว่างเมืองไชยบุรี เมืองท่าอุเทน ระหว่างเขตแดนเมืองสกลนครกับนครพนมติดต่อกัน ซึ่งรวมไพร่พลได้ ๒,๓๓๙ คน ต่อมาเห็นว่าบ้านม่วงริมยามมีที่ทำเลกว้างขวางที่ไร่นา และทำมาหากินกับบริบูรณ์ และได้เล็งเห็นระยะทางไปท่าอุเทนสามคืน จะไปไชยบุรีระยะทางนอนสามคืน จะไปนครพนมนอนสี่คืน การไปมาติดต่อกันไกลและลำบาก พระสุนทรราชวงศา จึงยกบ้านม่วงริมยามเป็นเมืองให้ท้าวศรีสุราชเป็นเจ้าเมือง เพี้ยบัณฑิตเป็นอัครราช ท้าวจันทนามเป็นอัครวงศ์ ท้าวนามโคตรเป็นราชบุตร ทำราชการขึ้นกับเมืองนครพนมเหมือนอย่างหัวเมืองอื่นๆ แล้วพระสุนทรราชวงศา จึงทำให้ท้าวศรีสุราช ท้าวเพี้ย นายครัว ขึ้นกราบทูลถวายบังคม ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ดำรัสเหนือเกล้า เมื่อพระองค์ทราบแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการมา ณ พระบันทูลสุรสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้ากระหม่อมว่า นายไพร่ นายครัว หัวเมืองลาวฝ่งโขงตะวันออก เหล่านี้ก็เป็นขอบเขตชั้นธสีมา กรุงเทพมหานครมาแต่เดิม และต่อมาท้าวเพี้ยได้อพยพไปอยู่ฝ่งโขงย้ายเมืองครั้งอนุเวียงจันทร์เป็นกบฏแข็งบ้านเมือง ละธรรมเนียมปฏิบัติมาเสีย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกกองทัพข้ามไป ทำลายล้างบ้านเมืองเสีย ท้าวเพี้ย จ้าวเมืองรู้สึกโทษของตนเสีย จึงได้พาครอบครัวกลับมาบ้านม่วงอย่างเดิม

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีตราโปรดขึ้นไปว่า นายไพร่ยกครอบครัวอยู่กับหัวเมืองใด ยกให้ทำราชการขึ้นอยู่กับหัวเมืองนั้น ถ้าหัวเมืองบ่าวไพร่มากควรจะต้องเป็นเมือง และให้ทำราชการขึ้นอยู่กับหัวเมืองใหญ่ตั้งแจ้งอยู่แล้ว พระสุนทรราชวงศาเห็นว่าท้าวศรีสุราช มีพื้นธัญชาติและครอบครัวมากพอที่จะตั้งเมืองได้จึงยกให้บ้านม่วงเป็นเมืองอีกต่อไป ให้ท้าวศรีสุราชเป็นเจ้าเมือง เพี้ยบัณฑิตเป็นอัครราช ท้าวจันทนามเป็นอัครวงศ์ ท้าวนามโคตรเป็นราชบุตร และเห็นว่าเมืองอื่นชอบอยู่แล้ว จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ยกบ้านม่วงริมยามเป็นเมือง เปลี่ยนชื่อเป็นเมือง อากาศอำนวย

พระราชทานพระบรมราชโองการ ตั้งท้าวศรีสุราชเป็นหลวงพลาณกุล ท้าวจันทนามเป็นอัครวงศ์ ท้าวนามโคตรเป็นราชบุตร ให้พระราชทานท้าวศรีสุราชมีเถาตหมาก ขันโทเงินสำหรับหนึ่ง เสื้อเข็มขัดกางเกงแฉ่งตัวหนึ่ง ผ้าแพรสันทิมตีตะเข็บตัวหนึ่ง ผ้าดำปักทองตัวหนึ่ง ผ้าปูผืนหนึ่ง ท้าวจันทนาม เสื้ออัครชระดอกสะเทิมตัวหนึ่ง แพรสันทิมตีตะเข็บตัวหนึ่ง ผ้าขาวสำหรับห่มตัวหนึ่ง ผ้าปูผืนหนึ่ง ราชทานให้เพื่อเป็นเครื่องยศบรรดาศักดิ์ เมื่อได้รับพระราชทานแล้วก็กลับมารับราชการ บ้านเมืองคุ้มครองบ่าวไพร่ ครอบครัว ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ ขึ้นกับเมืองนครพนมตามอย่างธรรมเนียมหัวเมืองน้อยขึ้นกับหัวเมืองใหญ่ แต่เพี้ยบัณฑิตผู้จะได้เป็นอัครราชได้ลงไปฝ่าทูล ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ไม่ให้พระราชวงศา ท้าวอุปราช ฟังบังคับบัญชาเจ้าเมืองอัครวงศ์ ราชบุตร เมืองอากาศอำนวย ให้หลวงพลาณกุล อัครวงศ์ ราชบุตร จัดแจงให้เพี้ยบัณฑิตว่า

ที่อัครราชและแต่งตั้งให้ท้าวเพี้ยขึ้นไว้ให้ครบ ตามตำแหน่งหัวเมืองทั้งปวง เพื่อจะได้ช่วยกันรักษา บ้านเมือง ครอบครวั ไพรให้อยู่เย็นเป็นสุข แล้วให้หลวงพลาณกุล ท้าวอัครราช อัครวงศ์ วรบุตร พังบังคับบัญชา ของพระสุนทร ราชวงศ์ษา ส่วนท้าววรบุตร หลานท้าวเพี้ยเมืองอากาศอำนวย ให้ พังบังคับบัญชา หลวงพลาณกุลเจ้าเมือง แต่เสียส่วยอากรให้เจ้าเมือง ส่วนอัครวงศ์ วรบุตร หลาน ท้าวเพี้ย ท้าวครวั เป็นผู้มื่นน้ำใจ จงรักภักดีต่อไพร่ ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐ ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณโดยสุจริต ซื่อตรงพร้อม เปรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ได้ถือเอาเปรียบแก่แย่งกัน ไม่ให้เสียราชการแผ่นดินไปแต่ประการ ใด เมืองอากาศอำนวยจึงมีไพร่พลครอบครวั อย่างสะพรั่งเป็นปกติ และให้ทำไร่นา ทำมาหากิน ตั้งบ้านเมืองให้เป็นหลักเป็นฐาน ถ้าท้าวเพี้ยพลเมือง มีเรื่องถ้อยความกล่าวร้ายฟ้องกันก็ให้หลวงพ ลานกุล อัครราช อัครวงศ์ วรบุตร ปรีชาทัน ว่ากล่าวพิจารณา ตัดสินตามประเพณีนครพนม อย่าให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน ถ้าเป็นความมหันตโทษ ก็ให้เอาไปต่อถึงพระสุนทรราชวงศ์ษา อุปราช ราชบุตร เมืองนครพนม จะได้ว่ากล่าวตัดสินให้สำเร็จ ตามกฎหมายตั้งธรรมเนียมบ้านเมือง ดังสืบมาแต่ก่อน อนึ่งถ้าไพร่พลเมืองอากาศยังน้อยเบาบางอยู่ ก็ให้หลวงพลาณกุล ท้าวอัครวงศ์ ท้าววรบุตร ท้าวเพี้ย ไปปรีชาหาหรือกับพระสุนทรราชวงศ์ษา อุปราช ราชบุตร ท้าวเพี้ยเมืองนคร ช่วยคิดอ่าน ให้ไปเกลี้ยกล่อมเอาครอบครวั พวกพ้องซึ่งหลบหนี ตกค้างอยู่ฝั่งโขงตะวันออกให้เอา มาเพิ่มเติมบ้านเมืองเข้าอีก ให้บ้านเมืองมีไพร่พลบริบูรณ์มั่งคั่งขึ้น เกียรติยศและความดีความชอบ จะได้ไม่เสื่อมสูญไปภายนอก และให้หลวงพลาณกุล ท้าวอัครวงศ์ ท้าววรบุตร เลื่อนใสในกองการ กุศล สร้างวัดวาอาราม สำหรับบ้านเมือง ทำนุบำรุง พระสงฆ์สามเณร ปฏิบัติเล่าเรียนฝ่ายคันธา ธุระให้พระพุทธานุศาสนาเจริญรุ่งเรือง จะได้เป็นที่ไหว้สักการบูชา และให้ยึดการทำบุญทำทานในกอง การกุศลเป็นที่พึ่งและให้เจ้าเมือง อัครราช ราชบุตร บังคับบัญชาไพร่พลเมือง ไม่ให้สุบผืน ขยายผืน กระทำโจรกรรม ฉกชิงวิ่งราว ฉ้อโกง ข่มเหง ชาวลูกค้ำวาณิชย์ ให้ได้ความยากแค้นเดือดร้อน กับ ให้เอาใจใส่ต่อไพร่พล ให้ทำมาหากินให้อยู่เย็นเป็นสุข

ถ้าถึงเทศกาลตรุษสารท จะได้รับพระราชทานน้ำพิพัฒน์สัจจาส่วนเมืองอากาศอำนวย เป็นเมืองขึ้นตอนนครพนม ถึงเทศกาลให้ หลวงพลาณกุล ท้าวอัครวงศ์ ท้าววรบุตรหลาน ท้าวเพี้ย ถือเอาน้ำพิพัฒน์สัจจา ไปพร้อมกับพระสุนทรราชวงศ์ษา พระอุปราช ราชบุตร ที่วัดวาอาราม มี พระคุณเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า แล้วบ่ายหน้าต่อกรุงเทพมหานคร กระทำสัจจะ ถวายต่อ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามธรรมเนียมปีละ ๒ ครั้งสืบไป วันพฤหัสบดี ขึ้น ๗ ค่ำ ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๑๕^{๑๒}

^{๑๒} สำนักงานเทศบาลตำบลอากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, เอกสารประวัติศาสตร์ไทยไยบ้าน อากาศ , สกลนคร ๒๕๕๙, หน้า ๗ - ๘

๒.๔ วิถีชีวิตของชาวไทโย้ยอำเภออากาศอำนวย

๒.๔.๑ สภาพทั่วไป

อำเภออากาศอำนวยเดิมเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ระหว่างเขตจังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร ชื่อว่าบ้านม่วงริมยাম เพราะมีลำน้ำยามไหลผ่าน พื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก จึงมีราษฎรจากที่อื่นอพยพมาอาศัยอยู่บริเวณนี้เป็นจำนวนมาก ทำให้บ้านม่วงริมยามีความเจริญมากขึ้น ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกบ้านม่วงริมยามีเป็นเมือง ขนานนามใหม่ว่าเมืองอากาศอำนวย โดยมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งท้าวศรีสุราชเป็นผู้ครองเมืองอากาศอำนวย จึงมีฐานะเป็นเมืองขึ้นกับจังหวัดนครพนมเป็นเวลานาน ๗๐ ปี ต่อมาพุทธศักราช ๒๔๒๘ ได้มีการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองใหม่ เทศาภิบาลเมืองอุดรธานีได้มาตรวจราชการที่อำเภออากาศอำนวย เห็นว่าการคมนาคมและการติดต่อไปมากับจังหวัดนครพนมไม่สะดวก จึงได้เสนอขอเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองใหม่ โดยยุบอำเภออากาศอำนวยเป็นตำบลและให้ขึ้นอยู่ในเขตปกครองของอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร

ต่อมาพุทธศักราช ๒๕๐๖ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้นได้มาตรวจราชการที่ภาคอีสานและได้มาตรวจเยี่ยมที่ตำบลอากาศอำนวย ได้พิจารณาเห็นว่าตำบลอากาศอำนวย รวมทั้งตำบลใหญ่ ตำบลโพนแพง ตำบลโพนงาม รวม ๔ ตำบลนี้ ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอวานรนิวาสมาก การติดต่อของราษฎรตำบลหนึ่งๆ กับที่ว่าการอำเภอไม่สะดวกรวดเร็ว และไม่สะดวกต่อการปกครองอีกด้วย ทั้ง ๔ ตำบลนี้มีบ้านเรือนราษฎรหนาแน่นพอที่จะตั้งเป็นกิ่งอำเภอขึ้นได้ และประการสำคัญที่สุดเป็นท้องที่ที่มีผู้ก่อการร้ายแทรกซึมและเผยแพร่ลัทธิอยู่เป็นจำนวนมาก สมควรมีเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจะได้ออกไปดูแลควบคุมป้องกันอย่างใกล้ชิด จึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภออากาศอำนวย ขึ้นกับอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๐๖ และต่อมาเมื่อมีความเจริญมากยิ่งขึ้นจึงได้ยกฐานะจากกิ่งอำเภอเป็นอำเภออากาศอำนวย เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๐๘ จนถึงปัจจุบัน^{๑๓}

๒.๔.๒ สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้งอาณาเขตและพื้นที่ ดินฟ้าอากาศการแบ่งเขตการปกครองและประชากร

๑. **ที่ตั้ง** ที่ตั้งภูมิศาสตร์ของอำเภออากาศอำนวย อยู่ระหว่างเส้นรุ้ง ที่ ๑๐๓ องศา ๕๒ ลิปดา ตะวันออก ถึง ๑๐๔ องศา ๕ ลิปดาตะวันออก และเส้นแวง ที่ ๑๗ องศา ๒๘ ลิปดาเหนือ ถึง ๑๑๗ องศา ๕๐ ลิปดาเหนือ อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ๑๐๙ เมตร ส่วนยาวของ

^{๑๓} องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร, ประวัติศาสตร์จังหวัดสกลนคร, ปี พ.ศ. ๒๕๔๗. หน้า ๔๕.

ตัวอำเภอจากเหนือถึงใต้ ยาวประมาณ ๙๐ กิโลเมตร ส่วนกว้างจากตะวันออกถึงตะวันตก ยาวประมาณ ๖๐ กิโลเมตร^{๑๔}

๒. อาณาเขตและพื้นที่

ทิศเหนือ จรด เขตอำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ และเขตอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม โดยมีแม่น้ำสงครามกั้น

ทิศใต้ จรด เขตอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

ทิศตะวันออก จรด เขตอำเภอศรีสงครามและเขตอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

ทิศตะวันตก จรด เขตอำเภอคำตาก้าและเขตอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร^{๑๕}

อำเภออากาศอำนวย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดสกลนคร แยกจากทางหลวงสาย ๒๒ ถนนนิตโย อุดรธานี – สกลนคร ที่อำเภอพรรณานิคม หลักกิโลเมตรที่ ๑๔๐ เข้าไปถึงอำเภออากาศอำนวยเป็นระยะทาง ๓๕ กิโลเมตร ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๑ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร มีน้ำยามไหลผ่านและมีแม่น้ำสงครามเป็นเส้นแบ่งเขตอำเภออากาศอำนวย กับจังหวัดบึงกาฬและจังหวัดนครพนม ระยะทางจากอำเภออากาศอำนวยถึงจังหวัดสกลนคร ประมาณ ๕๕ กิโลเมตร

๓. สภาพดินฟ้าอากาศ

เนื่องจากอำเภออากาศอำนวยมีอาณาเขตใกล้กับเทือกเขาภูพานเป็นแนวยาวตลอด จึงทำให้อำเภออากาศอำนวยมีอากาศค่อนข้างหนาวจัดในฤดูหนาว ประมาณเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม และร้อนจัดในฤดูร้อนประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ส่วนในฤดูฝนก็มีฝนตกชุกระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน โดยเฉพาะเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม ฝนจะตกในปริมาณมาก ทำให้น้ำท่วมเกือบทุกปี โดยเฉพาะพื้นที่ทางทิศเหนือซึ่งเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงทิศใต้เป็นที่ราบสูง ทิศตะวันตกเป็นป่าโปร่ง ทิศตะวันออกเป็นที่ราบลุ่ม ทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นป่าโปร่ง นอกนั้นเป็นทุ่งนามีลำน้ำยามและแม่น้ำสงครามไหลผ่าน ลักษณะดินมีความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นชาวบ้านจึงมีอาชีพหลักคือ การทำนา หลังฤดูทำนา ฝ่ายหญิงจะทอผ้าเพื่อไว้ใช้ในครอบครัว และนำไปทำบุญในงานประเพณีต่างๆ ส่วนฝ่ายชายก็จะทำงานรับจ้าง หาปลา มาเลี้ยงครอบครัว และประดิษฐ์ของใช้ในครัวเรือน เช่น กระบุง ตะกร้า กระดัง สวิง แห ยอ เป็นต้น ปัจจุบัน

^{๑๔} นิสัย หินสอและคณะ, เอกสารข้อมูลพื้นฐานอำเภออากาศอำนวย, (สกลนคร : สกการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๕.

^{๑๕} องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร, เอกสารประวัติศาสตร์ไทยไยบ้านอากาศ, (สกลนคร : สำนักงานเทศบาลตำบลอากาศอำนวย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

อาชีพที่ทำรายได้แก่ชาวบ้านอากาศ คือการทอผ้ามัดหมี่ลวดลายต่างๆ จำหน่ายได้ราคาดีมีตลาดรองรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๔. การแบ่งเขตการปกครอง

อำเภออากาศอำนวยแบ่งเขตการปกครองเป็น ๘ ตำบล ๙๐ หมู่บ้าน มีเทศบาล ๕ แห่ง คือเทศบาลตำบลอากาศอำนวย เทศบาลตำบลสามัคคีพัฒนา เทศบาลตำบลชะงัว เทศบาลตำบลว้าใหญ่ เทศบาลตำบลโพธิ์แพง และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน ๔ แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลนาฮี องค์การบริหารส่วนตำบลท่าก้อน องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์งาม และองค์การบริหารส่วนตำบลอากาศอำนวย

ตำบลอากาศ เป็นตำบลหนึ่งในเขตการปกครองของอำเภออากาศอำนวย ประกอบด้วยหมู่บ้าน ๑๘ หมู่บ้าน คือ บ้านดอนแดง บ้านนายอ บ้านเม่นใหญ่ บ้านนาเมืองใหญ่ บ้านหนองตาไก่ บ้านนาเมืองน้อย บ้านนายอใต้ และบ้านอากาศ อีก ๑๑ หมู่บ้าน

บ้านอากาศ เป็นหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลอากาศอำนวย อำเภออากาศอำนวย มี ๑๑ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑ , ๒ , ๓ , ๔ , ๕ , ๑๐ , ๑๔ , ๑๕ , ๑๖ , ๑๗ และ ๑๘

เทศบาลตำบลอากาศอำนวย เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็น ๑๗ ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนทำค้อพัฒนา ชุมชนวัดจอมแจ้ง ชุมชนอโศกพัฒนา ชุมชนชุมสาย ชุมชนวัดกลางพระแก้ว ชุมชนโรงเรียนบ้านอากาศ ชุมชนวัดทุ่ง ชุมชนพรสวรรค์สันติสุข ชุมชนชะวะ ชุมชนไต้ฝายน้ำจั้น ชุมชนหงส์ฟ้าพัฒนา ชุมชนโนนอุดม ชุมชนเจ้าปู่ ชุมชนเศรษฐกิจ ชุมชนบัวตูม บัวบาน ชุมชนดอกพอกพัฒนา และชุมชนอากาศพัฒนา มีจำนวนครัวเรือน ๒,๔๖๒ หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรชาย ๔,๔๖๖ คน หญิง ๔,๖๗๔ คน รวมทั้งสิ้น ๙,๑๔๐ คน^{๑๖}

๕. สภาพหมู่บ้านและประชากร

บ้านอากาศจัดเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีลำน้ำยมไหลผ่านทำให้พื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก จึงเป็นสาเหตุที่ชาวบ้านมาตั้งหมู่บ้านในบริเวณนี้อย่างหนาแน่น

^{๑๖} ข้อมูลท้องถิ่น สำนักงานเทศบาลตำบลอากาศอำนวย (ประชากรกลางปี ๒๕๖๐).

๒.๕ ประวัติศาสตร์ที่สำคัญ

๒.๕.๑ ประวัติวัดกลางพระแก้ว

วัดกลางพระแก้ว (เดิมชื่อวัดท่าฮ้าง) หรือวัดทักสิมาวาส (ทักสิมาวาส) ตั้งอยู่เลขที่ ๕๗ หมู่ที่ ๑๖ ถนนรวมมิตร บ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ มีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๙๖ ตารางวา มีทางสาธารณะประโยชน์รอบวัด มีบ้านเรือนของราษฎรตั้งล้อมรอบทั้ง ๓ ด้าน ส่วนด้านทิศเหนืออยู่ติดกับลำน้ำยาม

เมื่อครั้งท้าวสีสุราช ท้าวนามโคตร ท้าวเพี้ย วรบุตร ท้าวตัวสร้อย ได้พาราษฎรมาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ริมน้ำยาม มีพระสงฆ์ สามเณร คนชรา คนหนุ่มสาว คนฉกรรจ์ ท้าวเพี้ยเมื่อรวมกันเข้าหลายครอบครัวแล้ว รวมเป็นทั้งหมด ๒,๓๓๙ คน ต่อมาบ้านม่วงริมยาม มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นมีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งอุดมสมบูรณ์ พระสุนทรเทพวงศา เจ้าเมืองนครพนม จึงขอพระราชทานขอยกฐานะบ้านม่วงริมยามเป็นเมืองอากาศอำนวย โดยแต่งตั้งหลวงพลาณกุล (ท้าวสีสุราช) เป็นเจ้าเมืองคนแรก ต่อมาเห็นว่ามีทำเลที่เหมาะสมในการตั้งสำนักสงฆ์ เพราะที่เก่าเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมขัง จึงพร้อมใจกันย้ายที่พักสงฆ์มาทางด้านทิศตะวันออกบริเวณริมน้ำยามที่เรียกว่า “ท่าฮ้าง” และผู้คนก็ขยายบ้านเรือนมาทางทิศตะวันออก เมื่อบ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ จึงขออนุญาตหลวงพลาณกุล (ท้าวสีสุราช) เป็นเจ้าเมืองคนแรก และสร้างที่พักสงฆ์ขึ้นใหม่ จึงขออนุญาตสร้างวัดอย่างถูกต้อง

ต่อมาบ้านเมืองได้ขยายมาทางทิศตะวันออก ได้สร้างเมืองขึ้นและสร้างวัดขึ้นอีกที่ริมฝั่งน้ำยามบ้านเมืองก็เจริญขึ้นมาก และได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาสร้างพัทธสีมาขึ้นในวัดนั้น ๑ หลัง จึงขนานนามวัดนั้นว่า “วัดทักสิมาวาส (ทักสิมาวาส)” (ปัจจุบัน คือ วัดกลางพระแก้ว) ต่อมา มีการสร้างวัดเพิ่มอีก ๒ วัด คือ วัดทุ่ง และวัดเหนือ (วัดจอมแจ้งในปัจจุบัน) วัดทักสิมาวาส วัดเหนือ คนจึงนิยมเรียกว่า วัดกลาง ตั้งแต่นั้นมา เนื่องจากบ้านเมืองเจริญขึ้นตามลำดับ มีประชาชนพลเมืองหนาแน่นก็สร้างวัดเพิ่มขึ้นอีก คือ วัดไตรภูมิ วัดศรีโพธิ์เมืองและวัดอุดมรัตนาราม (๕) ตามลำดับ ปัจจุบันมีวัดรวมทั้งสิ้น ๖ วัด

ประวัติลิม (อุโบสถ) วัดกลาง

การก่อสร้างประมาณปี พ.ศ. ๒๔๔๐ แต่ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ชัดเจน หากแต่มีการบันทึกไว้ในอักษรไทน้อย (อักษรลาว) ไว้ตอนหนึ่งว่า “บ้านม่วงริมยามได้ขยายบ้านเมืองมาทางทิศตะวันออก จึงได้สร้างวัดขึ้นหนึ่งวัดและได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาขึ้นในวัดนั้น ได้ขนานนามวัดนั้นว่า วัดทักสิมาวาส”

เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ยังมีผู้จำได้ว่า สภาพลิมหลังเก่าทรุดโทรมมาก หากแต่ยังทำสังฆกรรมอยู่ ถ้าจะรู้ใหม่ผู้คนก็ยังหวาดกลัวว่าจะเกิดเหตุเภทภัย เพราะเชื่อว่าลิมหลังเก่ามีความขลังและศักดิ์สิทธิ์มากในเรื่องสาบถ - สาบาน อนึ่งภาพเขียนฝาผนังด้านทิศใต้มีรูปเขียน

เรื่องราวพระเวสสันดรชาดกและรูปปริศนาธรรม คือรูปหาบช้างชาแมว ส่วนบริเวณด้านในจะไม่ติดเพดานแต่จะมีฐานพระพุทธรูปองค์พระประธานและอาสน์สงฆ์ไว้สำหรับทำสังฆกรรมและประชุมสงฆ์หรือทำพิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา สิมหลังนี้จะมีบันไดขึ้นด้านหน้าด้านเดียวและหันไปทางลำน้ำยาม ตามตำนานผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า เพื่อความสะดวกสบายแก่พญานาคราช ผู้ซึ่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ขึ้นมาราบพระพุทธรูปในสินนั้น

อนึ่งก็ว่า เพราะบริเวณวัดกลางแคบมากและเพื่อสะดวกแก่สมภารวัด(เจ้าอาวาส) ที่ชราภาพแล้ว จะได้เข้าทำสังฆกรรมและพิธีต่างๆ ง่ายขึ้น เพราะกุฏิเดิมก็อยู่บริเวณหอพระแก้วปัจจุบัน อนึ่งก็ว่า เนื่องจากชาวบ้านได้ปลูกบ้านเรือนและวางผังเมืองตัดถนนหนทางไว้ก่อนที่จะมาสร้างวัด เพราะเมื่อก่อนบ้านเมืองยังไม่เป็นหลักแหล่งมั่นคงและยังปลูกเป็นเพลิงพักเป็นที่พักสงฆ์ชั่วคราวในที่อื่น เพื่อทำพิธีทางศาสนาไปพลางก่อน ตำนานเล่าขานมาเป็นตอนๆ ดังกล่าวนี

ประวัติพระแก้ววัดกลาง

พระแก้วเป็นพระพุทธรูปแก้วใส บ้างก็ว่าหยกขาว บ้างก็ว่าแก้วน้ำฝน บ้างก็ว่าแก้วเขียว หนุมาน บ้างก็ว่าแก้วควนบุรี ซึ่งก็หาข้อสรุปไม่ได้ มีขนาดหน้าตัก กว้าง ๓ นิ้ว สูง ๔.๕ นิ้ว ฐานแท่นเงินสูง ๔ นิ้ว สูง ๓ นิ้ว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย รูปลักษณะโดยการแกะสลัก (ไม่ใช่พระพุทธรูปหล่อ) ซึ่งชาวอากาศอานวยนับถือสักการบูชา ถือเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ ณ วัดกลางพระแก้ว ซึ่งไม่มีประวัติบันทึกที่มาที่ไปเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ชัดเจน หากแต่เป็นตำนานของบรรพบุรุษชาวเผ่าไทโย้ยอากาศอานวย เล่าขานกันมาปากต่อปาก จากพ่อสู่ลูก หลาน เหลน โหลน หลอด ลือ มาจนถึงบัดนี้

เล่ากันมาว่าหลังจากท้าวติวสรัย ท้าวสีสุราช ท้าวจันทะนาม ท้าวนามโคต ท้าวเพี้ยนายทัพ นายกอง ภิกษุ – สามเณร รวมชายหญิงน้อยใหญ่ ๒,๓๓๙ คน อพยพจากบ้านฮ่อมท้าวประเทศลาว ข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาสู่พระบรมโพธิสมภารในช่วงปลายรัชกาลที่ ๓ ช่วงต้นรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์และได้ตั้งพักแรมมาหลายที

จนกระทั่งมาตั้งบ้านเรือน ณ ริมฝั่งลำน้ำยามได้ชื่อว่าบ้านม่วงฮิมยาม พระสุนทรราชวงศาจึงขอยกบ้านม่วงฮิมยามเป็นเมืองอากาศอานวย ขอท้าวสีสุราชเป็นเจ้าเมือง เพี้ยบัณฑิตเป็นอัครราช ท้าวจันทะนามเป็นอัครวงศ์ ท้าวนามโคตรเป็นวรบุตร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ให้ยกบ้านม่วงฮิมยามเป็นเมืองอากาศอานวย และทรงทรงพระราชทานให้ท้าวสีสุราชเป็นหลวงพลาญกุล ท้าวชาบัณฑิต (เพี้ย) เป็นอัครฮาด ท้าวจันทะนามเป็นอัครวงศ์ ท้าวนามโคตรเป็นวรบุตร พร้อมทั้งเครื่องยศตามตำแหน่งและทำราชการขึ้นต่อเมืองนครพนมตามใจประสงค์และตามอย่างธรรมเนียมสืบไป เมื่อบ้านเมืองได้ขยายบ้านเมืองย้ายลงมาทิศตะวันออกและได้สร้างวัดขึ้นอีกที่ริมฝั่งยาม ได้ขอพระราชทานสร้างพัทธสีมาขึ้นในวัดนั้น ๑ หลัง จึงขนานนามวัดนั้นว่า วัดทักษิมาวัด เพราะเป็นวัดดั้งเดิมและมีพัทธสีมา

ต่อไปเป็นตำนานเล่าขานสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษไทโย้ย ความว่า เมื่อบ้านเมืองอยู่เป็นหลักแหล่ง การทำมาค้าขายไปมาหาสู่หมู่บ้านแดนเมือง พอถึงหน้าฝนอาศัยเรือพายเป็นพาหนะ

ในการเดินทางแลกเปลี่ยนสินค้ากับหมู่บ้านใกล้เคียงและทุกปีช่วงหน้าฝนเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคมจะมีพ่อค้ารายใหญ่นำเรือกาบแข็งขึ้นมาจอดพักแรมซื้อข้าวเปลือกเป็นแรมเดือน ที่ท่าวัดกลางบ่างท่าตันกอกบ่าง ในลำน้ำยามสายนี้ พ่อหน้าแล้งการเดินทางโดยเท้าเปล่าหรือใช้เกวียนเป็นพาหนะ นอนพักแรมตามหมู่บ้านรายทางไปจนกว่าจะถึงจุดหมาย และเล่าต่อว่านายฮ้อยจันทร์ชมพู (เป็นพ่อของนายสังข์ อัครจันทร์หรือลุงทิดทองจันทร์) เป็นคนมีเงินทองและเป็นผู้ที่คนให้ความเคารพเชื่อถือมากและยังเป็นหัวหน้านำพาค้าขายต่างบ้านต่างเมือง จึงเรียกค่านำนานานว่า นายฮ้อยจันทร์ชมพูและยังได้นำพาพวกพ้องเพื่อนฝูงออกเดินทางไปแลกเปลี่ยนสินค้านอนพักแรมไปต่างบ้านต่างเมืองจนถึงเขตแดนใกล้เมืองคูคิกมอระหม่าง ประเทศพม่า ไปเห็นเด็กสองคน เด็กคนหนึ่งใช้เชือกผูกคอรูปสิงห์ดินเผา อีกคนหนึ่งใช้เชือกผูกคอพระแก้วลากวิ่งตามกันไป พอนายฮ้อยจันทร์ชมพูเห็นจึงขอดูซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะแกะสลักไม่มีแท่นรองประทับนั่ง ไม่มีเกศมาลาครอบพระเศียร แล้วจึงถามการได้มาขององค์พระแก้วจากพ่อแม่ของเด็กได้ความว่า ไปขุดมันในป่า จอบเสียมได้ไปถูกอั้งสะข้างซ้าย (ไหล่ซ้าย) แล้วนายฮ้อยจันทร์ชมพูก็หาสิ่งของแลกเปลี่ยนเอาจากพ่อแม่เด็กประกอบกับนายฮ้อยจันทร์ชมพู เป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และยังมีบ้านเรือนติดกำแพงวัดทักสิมาวัดทางด้านทิศใต้ และเคยมีเกจิอาจารย์ชื่อดังสายปฏิบัติกัมมัฏฐานแวะเวียนมาพักฉันอาหารที่บ้านบ่อยครั้ง เช่น พระอาจารย์สีหัต ที่เป็นผู้นำพาญาติโยมชาวอากาศอำนวยการสร้างพระธาตุศรีโพนเมืองสมันนั้น หลังจากทีนายฮ้อยจันทร์ชมพูเดินทางกลับถึงบ้าน จึงได้ตั้งขัน ๕ (ดอกไม้ ๕ คู่ , เทียน ๕ คู่) , ขัน ๘ (ดอกไม้ ๘ คู่ เทียน ๘ คู่) อาราธนาอันเชิญพระแก้วขึ้นประดิษฐานบนหิ้งบูชาที่บ้านตนเองและในหลายครั้งที่องค์พระแก้วเคยแสดงปาฏิหาริย์แปลงแสงรัศมีเป็นแสงออกมา โดยเฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแต่ก็ปกปิดไม่ให้ใครล่วงรู้ จนกระทั่งนายฮ้อยจันทร์ชมพูถึงแก่กรรมจึงถ่ายทอดมายังนายสังข์ อัครจันทร์ ให้กับบุตรเป็นผู้ดูแลอยู่หลายปี ลุงทองจันทร์พออายุมากขึ้นก็มีโรคภัยเบียดเบียนเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นธรรมดา จึงปรึกษากับภรรยาและอัญเชิญองค์พระแก้วไปถวายให้วัดกลางเป็นสมบัติของวัดต่อไป

ความปาฏิหาริย์องค์พระแก้ว

ครั้งองค์พระแก้วมาประดิษฐานอยู่ที่วัดกลาง เล่ากันว่าได้เคยแสดงปาฏิหาริย์โดยแปลงรัศมีแสงออกมาให้เห็นบ่อยครั้งในเวลากลางคืน แต่ครั้งทางวัดก็เรียกลุงทิดทองจันทร์มาดูแลรับทราบด้วยทุกครั้งและเพื่อป้องกันการล่องหนตัวขององค์พระแก้ว จึงพากันปกปิดเหตุการณ์ดังกล่าวและได้แต่งตั้งให้ลุงทิดทองจันทร์ เป็นไวยาวัจกรของวัดกลางสืบมา

ผู้เฒ่าผู้แก่เล่ากันว่า ในสมัยนั้นบ้านเมืองไม่ปกติสุข โดยเฉพาะช่วงสงครามอินโดจีน (ปี พ.ศ. ๒๔๘๔) ก็ได้มีพระแก้วไปซ่อนโดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนที่ประดิษฐานชั่วคราวจากวัดสู่บ้าน ๔ - ๕ หลังคาเรือน สลับเปลี่ยนกันไปเรื่อยๆ โดยปกปิดไม่ให้ใครรู้และรับทราบที่อยู่แน่นอน เพราะกลัวจะถูกเจ้าหมื่นขุนนายยึดเอาไป จึงนำองค์พระแก้วไปซ่อนไว้ยังบ้านบุคคลต่างๆ และเมื่อบ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติแล้ว ก็พิจารณากันว่าที่องค์พระแก้วแปลงรัศมีเรืองแสงอยู่บ่อยครั้งอาจเป็นเพราะไม่มีแท่นอาสน์สำหรับรองประทับนั่งและองค์พระแก้วอาจล่องหนหายไปได้ เมื่อพิจารณาแล้วจึงได้ร่วมกันบริจาคเงินเหรียญบาท รัชกาลที่ ๕ หรือโลหะที่เป็นเงินแท้ๆ มารวมกันทำการหล่อ

แทนอาสน์เงิน เพื่อรองรับที่ประทับนั่งองค์พระแก้วแล้วก็รวบรวมทองคำแท้ได้ทองคำแท้ตราดอกจันทร์หลายแผ่นมาหล่อหลอมเป็นเกศามาลา เพื่อครอบเศียรองค์พระแก้วไว้ตั้งแต่นั้นมากาลเวลาผ่านไปหลายสิบปี จนมาถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๖ พระแก้วได้แสดงปาฏิหาริย์โดยเปล่งแสงรัศมีออกมาจากองค์พระแก้วโดยรอบ เจ้าอาวาสวัดกลางสมัยนั้นจึงได้ปรึกษาหารือกับเจ้าอาวาสวัดทุ่งและพากันทำพิธีสักการบูชาและขอขมาองค์พระแก้ว แสงจึงดับลง

อนึ่ง เมื่อชาวบ้านเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีเรื่องร้อนใจใดๆ ผู้ที่เลื่อมใสในองค์พระแก้วก็จะมาขอบนบานกับองค์พระแก้วเรื่องเลวร้ายก็จะกลายเป็นดีได้ ดังนั้น ชาวอากาศอำนายจึงมีความศรัทธา นับถือรักหวงแหนมากและยกให้เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองสืบไป

คำขวัญของอากาศอำนายจึงขึ้นต้นว่า

พระแก้วคู่บ้าน ศาลเจ้าปู่คุ้มเมือง

ลือเลื่องผ้ามัดหมี่ ประเพณีไหลเรือไฟ

ปลาใหญ่ลุ่มน้ำยาม สวยงามไยยกลองเลง

๒.๕.๒ ประวัติวัดทุ่ง

วัดทุ่ง เดิมชื่อวัดทัดสิมาวาด เป็นวัดเก่าแก่ดั้งเดิมที่ ๒ รองจากวัดกลางพระแก้ว ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๒ บ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนาย มีถนนและซอยล้อมรอบ วัดทุ่งหรือวัดทัดสิมาวาด สร้างเมื่อวัน – เดือน – ปี ไใด ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เป็นหลักฐาน หากแต่มีการบันทึกไว้จากหนังสือภูมิวัดเดิมเมืองอากาศเขียนเป็นอักษรไทยน้อยตอนหนึ่งว่า “ต่อมาอีกบ้านเมืองกว้างขวางเจริญขึ้นมามาก ความหลวงหลายจึงได้ขยายออกไปสร้างวัดอีกทางด้านทิศตะวันออก ท่านพระอาจารย์พิมพ์พร้อมด้วยพระสงฆ์ สามเณรและญาติโยม จึงพากันสร้างวัดขึ้นอีกหนึ่งวัดและขนานนามวัดนั้นว่า “วัดทัดสิมาวาด” แต่เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะเป็นทุ่งว่างอยู่ใกล้ผู้คน จึงพากันเรียกว่าวัดทุ่ง ต่อมาถึงปัจจุบัน (ท่านพระอาจารย์ลักคำ วัดทุ่ง ได้บันทึกไว้แล เมื่อจุลศักราช ๑๒๑๕) และวัดทุ่งเคยได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานวิสุงคามสีมาอุโบสถวัดทุ่ง เพื่อเป็นสถานที่ทำสังฆกรรมและพิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม รัชกาลที่ ๕

รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๐ พ.ศ. ๒๔๔๔

๒.๕.๓ ประวัติวัดจอมแจ้ง

วัดจอมแจ้ง (วัดเหนือ) ตั้งอยู่ริมน้ำยามทางด้านทิศตะวันตกของหมู่ที่ ๓ บ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนาย มีเนื้อที่ประมาณ ๑๐ ไร่ การก่อสร้างไม่มีการบันทึกไว้เป็นลาย

ลักษณะอักษรหากแต่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า มีการสร้างต่อจากวัดทุ่งและเคยมีพระภิกษุสามเณรที่มาศึกษาเล่าเรียนมาก

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๗ วัดจอมแจ้งได้ขาดพระภิกษุ สามเณร และได้กลายเป็นวัดร้างมาเป็นเวลาประมาณ ๒๔ ปี หากแต่ยังมีทะเบียนเลขที่วัดจากทางกรมการศาสนาอยู่ เพราะได้ส่งหนังสือติดต่ออยู่หลายปี พอมาถึงวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๒๑ มีการขยายเขตการปกครอง คือ มีการแยกหมู่บ้านเดิมออกเป็น ๒ หมู่บ้าน เนื่องจากดูแลความทุกข์สุขของราษฎรไม่ทั่วถึง โดยแยกออกจากหมู่ที่ ๙ ตำบลอากาศ และมีนายสมภาร คิอินธิ เป็นผู้ใหญ่บ้านในครั้งนั้น

วัดจอมแจ้งมีสถานที่สำคัญ คือ ปากอุปัศต มีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์มาก สำหรับประเพณีที่สำคัญ คือ ทำบุญเดือนสามและบวชชีพรามณ์ เดือนสี่ของทุกปี

๒.๕.๔ ประวัติวัดไตรภูมิ

วัดไตรภูมิ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๗ หมู่ที่ ๔ บ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย มีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๓ งาน ๒๐ ตารางวา ตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ตามประวัติแจ้งว่า ในช่วงรัชกาลที่ ๕ เดิมบ้านอากาศมีอยู่ ๓ วัด คือ วัดกลาง วัดทุ่ง วัดจอมแจ้ง(วัดเหนือ) วัดทุ่งเป็นวัดที่ใหญ่ มีพระภิกษุ สามเณร จำนวนมาก หลวงพ่อเก๊าซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดนั้นมีความเห็นว่าไม่เหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนา จึงขอแยกวัดไปตั้งทางทิศเหนือติดริมน้ำยาม ชื่อ วัดใต้ เมื่อหลวงพ่อก๊าะมรณภาพลง วัดใต้จึงกลายเป็นวัดร้าง ต่อมาประมาณปี พ.ศ. ๒๔๔๐ หลวงพ่อหมุนพร้อมด้วยชาวบ้าน ได้พากันย้ายวัดใต้จากที่เดิมไปตั้งวัดใหม่ทางด้านทิศตะวันออกจากที่เดิมใกล้บริเวณหนองหญ้าปล้องและในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ จึงพากันเปลี่ยนชื่อวัดเป็น วัดไตรภูมิ

๒.๕.๕ ประวัติวัดศรีโพธิ์เมือง

วัดศรีโพธิ์เมือง ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ใด ไม่ปรากฏแน่ชัด ได้สอบถามจากผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่ามีนายเหง้าเมืองกลาง เหง้าละคร เป็นผู้ริเริ่มในการเลือกสถานที่ โดยต้องการเนื้อที่ที่มีความกว้างและได้เล็งเห็นพื้นที่ของวัดศรีโพธิ์เมืองในปัจจุบันเป็นลักษณะเนื้อที่เนินสูง(โพน) จึงใช้ชื่อว่า “วัดศรีโพธิ์เมือง”

ที่ดินวัดแบ่งออกเป็น ๒ แปลง คือ

แปลงที่ ๑ เป็นพื้นที่วัดศรีโพธิ์เมือง ในปัจจุบัน มีเนื้อ ๑๗ ไร่ ๓ งาน ๑๓ ตารางวา

แปลงที่ ๒ เป็นพื้นที่ธรณีสงฆ์ (พระธาตุเก่าวัดศรีโพธิ์เมือง ในปัจจุบัน) มีเนื้อที่ ๖ ไร่ ๘๙ ตารางวา

ประวัติธาตุเก่าวัดศรีโพนเมือง

สร้างขึ้นเมื่อปีใด พ.ศ. ไใด ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน หากแต่เป็นตำนานเล่าขานสืบทอดกันแต่บรรพบุรุษ และผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า ในสมัยก่อนท่านพระอาจารย์สีหัตเป็นเกจิอาจารย์สายปฏิบัติกัมมัฏฐาน ที่มีชื่อเสียงมาก มีถิ่นกำเนิดเกิดที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ประเทศลาว ท่านได้ธุดงค์ปฏิบัติกัมมัฏฐานในฝั่งประเทศไทย มีผู้คนรู้จักและเคารพนับถือ ท่านได้ธุดงค์มาพักแรมที่บ้านอากาศบ่อยครั้ง จนรู้จักมักคุ้นญาติโยมชาวบ้านเป็นอย่างดี ท่านเคยสร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนาามากแล้ว เช่น พระธาตุท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เป็นต้น ก็ด้วยเหตุปัจจัยที่ท่านเล่ามานี้แล ท่านพระอาจารย์สีหัต จึงได้นัดประชุมชาวบ้านอากาศทุกครัวเรือนเกี่ยวกับการก่อสร้างสถานที่สำคัญแห่งนี้ จนได้ข้อสรุปตกลงกันสร้างพระธาตุและหาสถานที่ๆ เหมาะสม แล้วปักเขตเอาความกว้าง ๑๔.๕๐ เมตร ความยาว ๑๔.๕๐ เมตร สถานที่ดังกล่าวก็คือ ที่ตั้งธาตุเก่าปัจจุบัน (อยู่ติดกับโรงเรียนอากาศอำนวยศึกษา) ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ อยู่มุมสี่แยกถนนสุราษฎร์รังสรรค์กับถนนรวมมิตรติดกัน ด้านทิศใต้วัดศรีโพนเมือง

เมื่อตกลงได้สถานที่ที่เหมาะสมแล้ว ก็ให้ชาวบ้านปันดินอิฐ ครัวเรือนละ ๖๐๐ ก้อน แหล่งปันดินอิฐก็บริเวณริมฝั่งลำน้ำยาม (ท่าไฮ) ด้านทิศตะวันออกของท่าวัดกลางลงมาประมาณ ๑๐๐ เมตร ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ยังเหลือร่องรอยของหลุมปันดินอิฐ ก้อนอิฐปรากฏให้เห็นอยู่ปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านได้ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในบางส่วน หลังจากปันดินอิฐฝั่งแคบ ๓-๔ วัน พออิฐแห้งก็จะช่วยกันนำเกวียนมาบรรทุกอิฐที่ตากแห้งไปยังเตาเผาอิฐ ซึ่งสถานที่เผาอิฐในสมัยนั้นจะอยู่ที่ทุ่งศาล (ปัจจุบันเป็นตลาดสดเทศบาล ๑) ก่อเป็นเตาเผาหลายเตาส่วนก้อนอิฐที่ปันนั้นทั้งก้อนเล็กและก้อนใหญ่ เพราะเพื่อความสะดวกในการก่อสร้าง ซึ่งทุ่งศาลในสมัยนั้นเป็นที่ทำการเจ้าเมืองอุปฮาดราชวงศ์ ราชบุตร มีบ่อน้ำตื้นอยู่ใกล้เคียง ๒ บ่อ คือ บ่อหลวงและบ่อตันพอก ครั้งเผาอิฐได้ประมาณมากมายพอที่จะก่อฐานให้พื้นพื้นดินได้แล้ว พระอาจารย์สีหัตก็จะทำพิธีกรรมส่วนตัวของท่าน แล้วหาฤกษ์ยามยามดี วันเดือนปีที่เป็นมงคล แล้วก็ระดมแรงชาวบ้านขุดร่องฐานธาตุล้อมรอบ ความกว้าง ๑ เมตร ลึก ๑ เมตร เสร็จแล้วก็ปักหลักเชือกขึงรอบไว้ เพราะกลัวสัตว์หรือคนจะพลัดตกลงไป กล่าวว่า จะเป็นอันตรายหรือบาดเจ็บได้และอีกอย่างหนึ่งกลัวว่าจะไม่เป็นมงคล จากนั้นก็จัดคนผลัดเปลี่ยนกันนอนเฝ้าทั้งวันทั้งคืน ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า หลายวันต่อมาได้ให้ญาติโยมปักสลากบอกบุญไปหลายหมู่บ้านในเขตเมืองอากาศและนอกเขตเมืองอากาศเพื่อบอกบุญญาติโยมให้มาร่วมพิธีพุทธาภิเษกก่อฐานพระธาตุตามวัน เดือน ปีที่กำหนดไว้ ส่วนญาติโยมชาวบ้านอากาศทุกครัวเรือนถือว่าเป็นเจ้าภาพก็จะเตรียมการไว้ต้อนรับ โดยการปลูกประรำเป็นที่พักสงฆ์ชั่วคราว ช่วงนั้นเป็นหน้าหนาวประมาณเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ พอถึงกำหนดวันที่บอกบุญทุกวัดทุกหมู่บ้านที่ได้รับนิมนต์ก็เดินทางมาร่วมงานพร้อมญาติโยมและนำทรัพย์สินที่มีค่าและวัตถุมงคลมาด้วย เพื่อนำไปบรรจุฐานพระธาตุพอได้ฤกษ์ยามยามดี ท่านพระอาจารย์สีหัตได้ทำพิธีขอขมาพระแม่ธรณีและทำพิธีสวดย้ายสิ่งของที่ไม่เป็นมงคลทั้งหลายให้ออกจากสถานที่แห่งนั้นและได้ไปอัญเชิญพระกสิณูปคุตเถระให้มาปกป้องรักษาตลอดงานการก่อสร้างเสร็จพิธีเช่นไหว้ต่างๆ แล้วก็เข้าสู่พิธีสวดถอดสวดถอน บริเวณฐานพระธาตุจนแล้วเสร็จพิธีตลอดทั้งคืน

พอวันรุ่งขึ้น เมื่อได้ฤกษ์ยามยามดีก็ทำพิธีก่อฐานพระธาตุ โดยนำอิฐและหินทรายที่ท่านเตรียมไว้ลงก่อฐานและราดปูนตามอย่างธรรมเนียมปฏิบัติ จากนั้นก็ให้ญาติโยมทั้งหลายนำเงินบาทเงินเหรียญ ตามศรัทธาของแต่ละคนมาร่วมกันมาติดลงที่ฐานก่อนอิฐรอบฐานไปเรื่อยๆ พิธีสงฆ์ก็เสร็จสิ้นลง ส่วนของที่มีค่าและเป็นมรดกเก่าแก่ นั้น ท่านยังไม่รับให้เอามาลง คือ ให้อริไฉนลงตอนสร้างพระธาตุเสร็จก่อน ซึ่งมีกรูหรืออุโมงค์กรณีพิเศษที่ท่านจะสร้างที่บรรจุไว้ทีหลังก่อนทำการสมโภชเมื่อสร้างเสร็จ สรุปลงแล้วในฐานของพระธาตุเก้านี้ยังไม่มีของที่มีค่าและของมงคลอะไรบรรจุมากนัก นอกจากเงินเหรียญบาท เงินเหรียญแบบต่างๆ ในสมัยนั้น การสร้างธาตุก็ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า ก่อนอิฐที่เผาสุกแล้วก็ขอแรงญาติโยมชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธามาช่วยขน หาบหรือสพายด้วยแพลง ส่วนโยมผู้หญิงก็จะหาบด้วยกระบุงหรือแซกหวาย ข้างละ ๒ – ๓ ก้อน ตามแต่แรงกายตัวเอง ซึ่งก็ได้รับแรงศรัทธาร่วมใจกันเป็นอย่างดีตลอดมา

ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า ได้มีผู้มีจิตศรัทธาเสียสละปัจจัยร่วมหาอุปกรณ์การก่อสร้างต่างๆ เช่น ปูนขาว ทราย และวัสดุอื่นๆ ที่ได้มาตรฐานจากเมืองนครพนม นำมาคลุกนวดผสมกัน โดยใช้แรงคนนวด นำหนังควายมารองเป็นกระทะสำหรับปูนวดให้เข้ากัน (ถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน) บ่อยครั้งที่พระอาจารย์สีหัดได้แวะไปบ้านพ่อเฒ่าจันทร์ชมพู่ อัครจันทร์ (นายฮ้อยจันทร์ชมพู่) เพื่อปรึกษางานต่างๆ เกี่ยวกับการก่อสร้าง เพราะการก่อสร้างในครั้งนั้นต้องค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากว่าในหน้าฝนชาวบ้านก็หยุดทำนา พอเสร็จจากการทำนาก็ร่วมแรงกันสร้างพระธาตุต่อไป

การก่อสร้างพระธาตุในสมัยนั้นต้องหยุดชะงักไป สันนิษฐานว่า น่าจะมีสาเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นจึงทำให้การก่อสร้างไม่แล้วเสร็จตามจุดหมาย

ต่อมาพอปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้มีผู้มีจิตศรัทธาทางพุทธศาสนาได้มาบอกบุญและชักชวนชาวบ้านสร้างองค์พระประธานปางสยบมารขึ้นกึ่งกลางพระธาตุและอาจทำให้ร่องรอยเก่าๆ ของพระธาตุถูกทำลายหรือเลือนหายไป แต่จะอย่างไรก็ตาม ด้วยความศรัทธาของชาวบ้านชาวเมืองงานทุกอย่างก็เสร็จไปด้วยความมีมงคล สมบูรณ์แล

๒.๕.๖ ประวัติวัดอุดมรัตนาราม (วัดป่านอก)

วัดอุดมรัตนาราม ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ซึ่งในปีนั้นหลวงปู่อุ่น อุตตโม มีความประสงค์จะสร้างวัดของฝ่ายพระธรรมยุตขึ้นที่บ้านอากาศ เพราะขณะนั้นวัดฝ่ายธรรมยุตยังไม่มี จึงได้ปรึกษากับญาติโยมและพระเถระอีก ๓ รูป คือ พระคำพอง ญาณกิตติ พระคำภา โสภโณ และสามเณรแถว ครูชอุทา ได้ลงความเห็นให้เลือกเอาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของบ้านม่วงริมยม เพราะเห็นว่าเจียบสงบดี แล้วจึงได้พากันเริ่มสร้างเป็นที่พักสงฆ์ขึ้น โดยหาไม้มาสร้างกุฏิเป็นหลังแรก ได้กุฏิเก่าจากวัดศรีโพธิ์เมือง ๑ หลัง และต่อมาเมื่อพระภิกษุสามเณรมีมากขึ้น จึงได้สร้างกุฏิเพิ่มขึ้นถึง ๑๐ หลัง สร้างศาลาโรงธรรมขึ้น ๑ หลัง โดยมีนายป๋อง วงศ์วันดี เป็นช่างออกแบบแปลนก่อสร้าง จนต่อมาก็ได้สร้างวัดที่สมบูรณ์แบบขึ้น

ต่อมาใน ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ เนื่องจากหลวงปู่อุ่น อุตตโม ท่านมีความสนใจในการศึกษาเล่าเรียนมาก จึงได้ส่งเสริมให้กุลบุตร กุลธิดาศึกษาเล่าเรียนวินัยทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้หน้าเอา

หลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ จึงได้ขอตั้งสำนักเรียนขึ้น เพื่อใช้เป็นสถานที่สอนธรรมะให้แก่ผู้สนใจตลอดจนนักเรียน

๒.๕.๗ ประวัติปากอุปคุต

ปากอุปคุต คำว่า ปาก ณ ที่นี้ หมายถึง ปากน้ำ คือปากช่องกะตัน ซึ่งเป็นร่องน้ำไหลลงมาสู่ลำน้ำยาม ในจุดที่น้ำมาบรรจบกัน เรียกว่า ปาก อุปคุต เป็นชื่อของพระอรหันต์องค์หนึ่งซึ่งมีฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากสามารถเข้าสู่จุดถณานอริชฐานจิตให้เกิดอภิญญาญาณ กระทำอิทธิฤทธิ์ได้ตามความประสงค์สถานที่ตั้งปากอุปคุตติดกับวัดจอมแจ้ง(วัดเหนือ) ทางด้านทิศตะวันตก

ข้อความทั้งสองนี้รวมกันจึงเรียกว่า ปากอุปคุต ณ ที่แห่งนั้น ชาวเผ่าไทโย้ยบ้านอากาศตั้งแต่บรรพบุรุษมาได้ยึดถือ และกำหนดที่นั้นเป็นที่อัญเชิญและอาราธนา นิมิตต์กิสอุปคุตเถระผู้มีอิทธิฤทธิ์ปราบพระยามารทั้งหลายได้อย่างราบคาบในงานพิธีมงคลสมรสทางพระพุทธศาสนา เช่นงานบุญพระเวสสันดร เป็นต้น ชาวไทโย้ยก็จะไปทำพิธีอาราธนาและนิมนต์อัญเชิญมาปกปักรักษาในงานนั้นไม่ให้มีเภทภัยนานาประการนั้นและอาราธนาขอให้อุปคุตเถระปกปักรักษาไพร่ฟ้าประชาราษฎร์อากาศอำนวยให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกๆปี

อนึ่ง เนื่องจากบรรพบุรุษชาวไทโย้ยอากาศอำนวยนับถือศาสนาพุทธและยึดถือวัฒนธรรมประเพณีสืบทอดมายาวนานปกปักรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขโดยทั่วหน้ากันยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบมา ไม่ว่าจะเป็นพิธีพราหมณ์หรือพุทธศาสนาตามแต่ความเหมาะสมกับเหตุการณ์นั้นๆ ดังเรื่องราวในอดีตกาลนานมาพระพุทธศาสนาแล้วสองร้อยสิบแปดวัสสา มีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งชื่อว่า พระยาศรีธรรมมาโคกราชเสวยราชสมบัติในเมืองปตลิวตรมมหานคร พระองค์ตั้งอยู่ในคำสอนของเจ้านิโคตรสามเณรมีพระทัยเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงสร้างพระเจดีย์แปดหมื่นสี่พันองค์เพื่อบูชาพระไตรปิฎกและเพื่อนำเอาพระธาตุของพระพุทธเจ้าเข้าบรรจุไว้ทุกเจดีย์ ซึ่งพระองค์ได้ทรงรื้อมาจากสถูปหิน ครั้นเสร็จแล้วพระองค์ก็กำหนดวันสมโภชเจดีย์เป็นเวลาเจ็ดปี เจ็ดเดือน เจ็ดวัน แต่พระองค์ทรงน้อยพระทัยกลัวพระยามารจะมารังควานก่อเหตุร้ายความไม่สงบทั้งหลายทั้งปวงในงานสมโภชซึ่งเป็นเวลายาวนานมาก จึงกราบบังคมทูลพระภิกษุและสามเณรปรึกษาหารือทราบแน่ชัดว่าจะมีพระยามารมาก่อความไม่สงบในงานสมโภชเจดีย์นี้แน่นอน จึงหาผู้ที่จะมาป้องกันและกำจัดยับยั้งพระยามารไว้จนกว่าจะสมโภชพระเจดีย์แปดหมื่นสี่พัน ครบกำหนด เจ็ดปี เจ็ดเดือน เจ็ดวัน

ในครั้งนั้นสามเณรน้อย จึงกล่าวว่า ข้าไหว้พระสงฆ์เจ้าทั้งมวลตัวข้านี้ก็เป็นสามเณรน้อยมีอานุภาพน้อยนิดหนา ข้าฯได้ยินว่ามหาเถระเจ้าผู้มีอิทธิฤทธิ์มีอานุภาพมากสามารถปราบแพ้พระยามารนั้น ก็หากมีอยู่มหาเถระเจ้าองค์นั้นชื่อว่า กิสอุปคุตเถระ หากแต่ก่อนได้เนรมิตปราสาทแก้วเจ็ดประการ เป็นที่อยู่สำราญเสวยสุขอยู่ในท้องมหาสมุทร พ้นแล

ดังนั้น พระภิกษุสององค์ก็ได้ทำอิทธิฤทธิ์ไปสู่ปราสาทแก้วของพระกิสอุปคุตเถระเล่าเรื่องราวของพระยาศรีธรรมมาโคกราชผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้รับทราบ แล้วก็อาราธนานิมนต์พระกิสอุปคุตเถระไปสู่ที่ประชุมสงฆ์ พระยาศรีธรรมมาโคกราช ก็มีความโสมนัสชื่นชมยินดีมาก ครั้นได้

กาลเวลาอันเป็นวันสมโภช พระอรหันต์ก็สอุปคุตเถระก็สำแดงอิทธิฤทธิ์กำจัดมารผู้มารบกวนราวีจนครบกำหนดวันสมโภชเจ็ดปี เจ็ดเดือน เจ็ดวัน นั้นแล

ด้วยข้อมูลและเหตุผลดังกล่าวมานี้แล คือ จุดกำเนิดเกิดปากอุปคุต ณ ที่ปากห่องกะดัน เพราะเป็นที่ที่เห็นว่าเหมาะสมมากแล ซึ่งเป็นเรื่องราวในอดีตกาลล่วงนานมาแล้วนั้น พระอรหันต์ก็สอุปคุตเถระจะเสวยสุขสงบในท้องมหาสมุทร ดังนั้น ผู้สืบประวัติตามจารีตประเพณีจึงยึดถือเอาปากน้ำหรือสายน้ำที่เหมาะสมมาสมมุติ แล้วอาราธนาอิมันต์พระอุปคุตมาคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ แต่ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว พระอรหันต์ คือ พระผู้พ้นจากโลกทั้งสามแล้ว คือ สู่พระนิพพานไม่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสารแล้วแล

๒.๖ สรุป

ชาวไทโย้ย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาของการอพยพมาจากบ้านฮ่อมท้าวประเทศลาว มีท้าวติวฮอยเป็นหัวหน้า พร้อมด้วยท้าวศรีสุราช ท้าวจันทนาม ท้าวนามโคตร มาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านม่วงริมยาม โดยมีท้าวศรีสุราช ซึ่งได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นหลวงพลาญกุลเป็นเจ้าเมือง เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๐ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ สาเหตุของการอพยพเนื่องจากต้องการแสวงหาพื้นที่ทำมาหากินและอพยพมาด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกกวาดต้อนหรือขับไล่ โดยได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงอาศัยแม่น้ำสงคราม และลำนํ้ายามตามลำดับ แล้วมาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เรียกว่าบ้านม่วงริมยาม ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภออากาศอำนวย และอีกส่วนหนึ่งก็ได้อพยพเคลื่อนต่อไปทางทิศตะวันตกของอำเภออากาศอำนวยเข้าไปอยู่ในอำเภอวารนิवास ชาวโย้ยเข้ามาอาศัยในบ้านม่วงริมยาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ระหว่างเขตจังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม (สาเหตุที่เรียกบ้านม่วงริมยามเพราะมีลำน้ำยามไหลผ่าน) บริเวณนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกมาก จึงทำให้มีราษฎรจากที่อื่นอพยพเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมากขึ้น การอาศัยแม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคม ปัจจุบันชาวไทโย้ยยังตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภออากาศอำนวย และอำเภอวารนิवास

กลุ่มชาวไทโย้ยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน มีความเป็นอยู่ในการดำรงชีวิตอย่างมัธยัสถ์และสมถะ มีรูปแบบแนวทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาพูดในกลุ่มของตนและยังมีการเรียนรู้และใช้ภาษาไทยลาว ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น หรือในระบบราชการ ชาวไทโย้ยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ทำให้มีอิทธิพลต่อการอบการดำเนินชีวิตและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความเป็นอยู่และเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งชาวไทโย้ยในอากาศอำนวยยังคงลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์และคุณลักษณะต่างๆ ของชาติพันธุ์เดิมที่ได้รับสืบทอดมา ดังนี้

๑. ชาวไทโย้ยมีความเป็นอยู่อย่างมัธยัสถ์และสมถะ เรียบง่าย มีความพอใจในความเป็นอยู่ของตนเอง

๒. ชาวไทโย้ยมีความขยันหมั่นเพียร อดทนในการทำงาน เช่น ทำนา ทำไร่ และการทอผ้าซึ่งปัจจุบันได้รับการส่งเสริมให้มีกลุ่มทอผ้าที่มีฝีมือ จนกลายเป็นสินค้าส่งไปจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศในปัจจุบัน

๓. ชาวไทโย้ยมีความรักความสามัคคีมีน้ำใจดี เคารพผู้อาวุโสและจะไม่ทะเลาะวิวาทกัน

บทที่ ๓

วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย อำเภอบ้านอากาศอำเภอ จังหวัดสกลนคร ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

๓.๑ ประเพณีของชาวไทโย้ย

๓.๑.๑ ประเพณี เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ

ประเพณีเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ (เดือน ๓ ออกใหม่ ๓ ค่ำ) หรือประมาณเดือน
กุมภาพันธ์ ถือว่า เป็นประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของชาวไทโย้ยอำเภอบ้านอากาศ อำเภอ จังหวัดสกลนคร
กล่าวกันว่า “วันหมากขามป้อมสุกหวาน แม่มาทอแขวบ ครกปองใบ หัวจะโคออกดอก” ถือเป็น
วันที่ขวัญของสรรพสิ่งต่างๆ แข็งแกร่งที่สุด^๑

พิธีกรรมสำคัญของบุญเดือน ๓

๑. การสู่ขวัญข้าว คือ ข้าวที่ได้เก็บเกี่ยวแล้วนำขึ้นมายังยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว พอถึงเดือน
๓ ก็จะทำพิธีสู่ขวัญข้าว เครื่องบายศรี จะประกอบด้วย ข้าว ไข่ เทียน เผือก มัน กล้วย อ้อย
บายอ น้ำหอม (ขมิ้นบดผสมน้ำดอกไม้มะลิ) กระจับข้าวเหนียว

๒. สู่ขวัญวัว สู่ขวัญควาย จะทำหลังจากการสู่ขวัญข้าวเสร็จแล้วจะนำเอาน้ำหอมที่
เตรียมไว้มารดวัว – ควาย ให้แต่ละตัว พร้อมกล่าวคำที่เป็นสิริมงคล คือให้มีสุขภาพพลานามัย
แข็งแรงสมบูรณ์ เพื่อจะใช้ลากเกวียน ลากไถ ในฤดูทำนาต่อไป ตัวเมียก็ให้ตกลูกถี่ๆ จากนั้น ก็
นำฝ้ายผูกแขนผูกที่ขาหรือเชือกที่ผูกติดกับคอ เจ้าของวัวควายบางคนก็จะผูกข้าวต้มมัดที่เขาวัว เขา
ควายด้วย

๓. การสู่ขวัญบุคคล ส่วนมากจะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับผู้ที่ประสบเคราะห์ต่างๆ หรือ
ให้หายจากอาการป่วยหรือบุคคลภายในครอบครัวให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง^๒

^๑ เอกสารประวัติศาสตร์ไทยโย้ยบ้านอากาศ สำนักงานเทศบาลตำบลอากาศ อำเภอ จังหวัดสกลนคร,
หน้า ๕๓

^๒ สัมภาษณ์ คุณพ่อยม จิวไชยราช ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภอบ้านอากาศ อำเภอ จังหวัด
สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

๓.๑.๒ ประเพณีไหลเรือไฟ

ประเพณีไหลเรือไฟในอดีตของอำเภออากาศอำนวย

ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ หรือเดือนสิบเพ็ญ ของทุกปี ชาวโ้ย้ยบ้านอากาศ จะมีกิจกรรมที่สำคัญขึ้นอยู่ ๒ กิจกรรม คือ ประเพณีบุญข้าวสาก(สลากภัตต์) เป็นพิธีกรรมของทางพระพุทธศาสนา ประเพณีบุญไหลเรือไฟ (ชาวโ้ย้ยพูดเชื้อไฟหรือห่านบูชาไฟ) ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ตามความศรัทธาหรือความเชื่ออย่างเหนียวแน่นจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีบุญข้าวสาก (สลากภัตต์) ชาวโ้ย้ยปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น บิดามารดา หรือญาติมิตรตลอดทั้งผู้มีพระคุณทั้งหลาย เจ้ากรรมนายเวรให้ได้รับผลทานที่อุทิศไปให้นั้น ในคืนวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ชาวคุ้มวัดทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ คนหนุ่มคนสาวจะชักชวนกันไปรวมที่วัด เพื่อคบงันต้นกัลปพฤกษ์บุญข้าวสาก

ประเพณีไหลเรือไฟของพี่น้องชาวลาว

จากการสืบค้นตามข้อมูลหมู่บ้านอากาศอำนวย อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง คือ มาจากบ้านฮ่อมท้าวฮูเซ ในลักษณะการตั้งบ้านเรือนหรือหมู่บ้านมักจะตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำ หรือแม่น้ำ และได้ใช้ประโยชน์จากลำน้ำนั้น ทั้งการอุปโภค บริโภค บรรพบุรุษจึงได้นำเอาประเพณีดั้งเดิมจากถิ่นฐานเดิมที่อพยพมา โดยทั่วไปแล้วคนทั้งหลายในสมัยบรรพบุรุษ มีความเชื่อตรงกันว่าในน้ำจะมีผีน้ำ คือ ผีเงือก ผีงู ที่ขึ้นมากับสายน้ำในฤดูน้ำหลาก ประกอบกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ที่ต้องการลอยประทีป เพื่อบูชารอยพระพุทธบาทในแม่น้ำมะทา

การไหลเรือไฟของอำเภออากาศอำนวย ได้รับอิทธิพลหรือประเพณีของชุมชนลุ่มน้ำเซบั้งไฟ ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่การไหลเรือไฟของกลุ่มน้ำเซบั้งไฟ นิยมกระทำกันปีละ ๒ ครั้ง คือ เดือน ๙ ดับ (วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ หรือบุญข้าวประดับดิน) และ บุญเดือน ๑๐ (วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ หรือบุญข้าวสากหรือสลากภัตต์) ที่ปฏิบัติกันคือ ในตอนบ่ายของวันดังกล่าว ชาวบ้านส่วนหนึ่งจะนำต้นกล้วยไปทำเป็นแพลอยน้ำไว้ อีกส่วนหนึ่งจะนำเรือไฟหามแห่ไปตามคุ้มบ้านต่างๆ แล้วชาวบ้านจะนำ ข้าวต้ม กล้วย อ้อย พริก เกลือ ปลาแดก (ปลาร้า) ห่อด้วยใบตองแล้วนำมาแขวนใส่เรือไฟ เรียกว่า **เครื่องγιαบูชา** พอตอนค่ำจะแห่เรือไฟลงไปในลำแพต้นกล้วยที่เตรียมไว้ ใ้เรือ ๒ ลำ ขนบข้าง แล้วตีกลองแห่ไหลลงไปตามน้ำเซ จนพ้นเขตบ้าน จึงพากันพายเรือกลับ ถือว่าเป็นกัไหลเรือไฟเพื่อบูชา

ประเภทของเรือไฟ

เรือไฟ มี ๒ ประเภท

๑. เรือไฟน้ำ กระทำในบุญเดือน ๙ และบุญเดือน ๑๐
๒. เรือไฟบก กระทำในวันออกพรรษา

ส่วนมากทำเป็นห่านหรือเป็นร้านไว้วางดอกไม้ ธูป เทียน บางวัดเอาเรือไฟเก่าที่ไหลเสร็จแล้วในเดือน ๙ เดือน ๑๐ มาวางไว้ที่ข้างอุโบสถ ใช้ผลไม้ตามฤดูกาลแล้วเอาเนื้อในออกให้

หมด นำฝ้ายมาปั่นเหมือนตีนกาไปตั้งใส่เรือไฟแล้วนำน้ำมันหมากกระเบาหรือขี้ผึ้งต้มให้เหลว แล้วนำมาเทใส่ผลมะตูมกานัน (ใช้แทนก้านจู้) เพื่อเป็นการบูชานางพรหมกา เสวยชาติเป็นกาเงือก ซึ่งเคยเป็นแม่ของพระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์นี้

รูปทรงของเรือไฟดั้งเดิม

เรือไฟทุกคุ้มวัดหรือเมืองลุ่มน้ำเซบียงไฟของประเทศลาว จะทำรูปทรงเดียวกันทั้งหมด คือ ตัวเรือไฟจะทำด้วยไม้ไผ่ที่ผ่าเป็นไม้ปาก ใช้ตอกไม้ไผ่มัดมีลักษณะเป็นรูปเรือ คือ ช่วงกลางจะกว้างส่วนช่วงปลายทั้ง ๒ ข้างแหลม ชั้นล่างเป็นแพต้นกล้วย ความยาวของลำเรือประมาณ ๔ - ๕ เมตร

คนแสดงบนเรือไฟ

คนแสดงหรือคนรำบนเรือไฟ จะมีเพียงคนเดียว เป็นชายไม่ใส่เสื้อ ใส่ผ้าเตี่ยว (ผ้าขาวม้าเหน็บเตี่ยว) มีความเชื่อว่าผีเงือกชอบผู้เต้นรำบนเรือไฟก็จะเต้นตามจังหวะเสียงดนตรี กลองเลงคนดูก็สนุกสนานชอบใจไปด้วย

ประเพณีการไหลเรือไฟของชาวไทโย้ยบ้านอากาศในปัจจุบัน

ปัจจุบันประเพณีบุญเดือนสิบไหลเรือไฟ ถือเป็นประเพณีที่สำคัญและเชิดหน้าชูตาของชาวบ้านอากาศก็ว่าได้ ลูกหลานชาวบ้านอากาศที่อยู่ไกลหรือไกลไปทำงานกรุงเทพฯ เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน ๑๐ ก็จะพากันเดินทางกลับบ้านมาชมการแข่งขันการไหลเรือไฟ หรือใครที่มีญาติพี่น้องที่อยู่ไกลก็ชวนกันมาเพื่อมาร่วมประเพณี ใครที่เคยได้มาเที่ยว พอถึงวันงานก็จะพากันมาชมมิได้ขาดทุกปี

เมื่อประมาณยี่สิบปีที่ผ่านมาบ้านเมืองเจริญมากขึ้น ผู้คนก็มากขึ้นการคมนาคมสะดวกสบายขึ้น ประชาชนไปไหนมาไหนได้สะดวก ประเพณีการไหลเรือไฟ จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย คือ

ภาคกลางวัน ก็จะจัดแข่งเรือพาย ซึ่งแต่ก่อนมีเฉพาะชาวคุ้มวัดในบ้านอากาศเท่านั้น จึงใช้เวลาเพียง ๑ วัน ต่อมาเพื่อให้งานยิ่งใหญ่ขึ้น ก็จัดเป็น ๒ วันในการแข่งขันเรือพาย ขนาดของเรือก็ใหญ่ขึ้นด้วย จุคนได้ ๓๐ - ๔๐ คน มีรางวัลเป็นเงิน เป็นถ้วยรางวัล เป็นเสื้อทีม เป็นต้น และมีหมู่บ้านต่างอำเภอ ต่างจังหวัดมาร่วมแข่งขันด้วยก็มี

ภาคกลางคืน มีการประกวดไหลเรือไฟของ ๖ คุ้มวัด ซึ่งจะมีเงินสนับสนุนคุ้มวัดในการจัดทำเรือไฟจากเทศบาลตำบลอากาศอานวย จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร และจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ในเขตอำเภออากาศอานวย เมื่อประกวดเสร็จก็จะมีรางวัลเป็นถ้วยรางวัล เป็นเงินรางวัลเล็กน้อยตามงบประมาณ^๓

^๓ สัมภาษณ์ นายล่องแจ้ง ฉิมมานุกูล ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอานวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

มหรสพคบงัน จะมีมหรสพคบงันหลายคีน เช่นดนตรี หมอลำ การประกวดภูมิปัญญาชาวบ้าน การประกวดสาวงามลุ่มน้ำยาม การประกวดสาวประเภทสอง มีชิงช้า ม้าหมุนต่างๆ เมื่อชมการไหลเรือไฟเสร็จก็จะไปนั่งชมดนตรี ชมการประกวด เป็นต้น แล้วเดินทางกลับบ้าน

๓.๑.๓ ประเพณีบุญตูป

เป็นประเพณีที่ชาวไทโย้ยบ้านอากาศถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาล ๔๐ ปี ย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ย้อนหลัง ประเพณีบุญตูปเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติต่อเนื่องกันเป็นประจำทุกปี หลังจากเสร็จจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว ทำไร่ ทำนาเสร็จประมาณเดือนธันวาคมถึงเดือนเมษายน ในช่วงนี้เป็นช่วงเทศกาล เป็นประเพณีบุญตูปตามแต่โอกาสจะเอื้ออำนวย ส่วนมากจะเริ่มในเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เพราะเป็นช่วงข้าวใหม่ปลามัน ปู ปลา อาหารต่างๆ ก็ยังอุดมสมบูรณ์หาได้ง่าย น้ำกินน้ำใช้ตามแหล่งน้ำต่างๆ ก็ยังไม่เหือดแห้ง

๓.๑.๔ ฮีตสิบสอง

ฮีตหรือจารีตประเพณี คือข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติที่หมู่ชนประพติและจดจำทำกันมานาน ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติถือว่าผิดศีลธรรมไม่มีใครยอมคบหาสมาคม ฮีตสิบสองเป็นประเพณีที่คนทุกคนกลุ่มชาติพันธุ์นิยมปฏิบัติสืบทอดกันมา ชาวไทโย้ยบ้านอากาศก็เช่นเดียวกันฮีตสิบสองเป็นจารีตประเพณีที่คนในกลุ่มได้ร่วมชุมนุมกันทำบุญเป็นประจำทุกๆ เดือนในรอบปี คือ เดือนอ้ายทำบุญข้าวกรรม เดือนยี่ทำบุญคูณลาน เดือนสามบุญข้าวจี เดือนสี่บุญพระเวส เดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนหกบุญบั้งไฟ เดือนเจ็ดบุญเลี้ยงอารักษ์หลักเมือง เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบบุญข้าวสากหรือข้าวสาก เดือนสิบเอ็ดบุญออกพรรษา และเดือนสิบสองบุญกฐิน ซึ่งชาวไทโย้ยมีการปฏิบัติด้วยความเชื่อฮีตสิบสองนี้เป็นจารีตประเพณีที่ทุกคนรอบรู้ ผลที่เกิดขึ้นคือ ทุกคนจะได้เข้าวัดใกล้ชิดกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาและทำให้เกิดการรู้จักคุ้นเคยสามัคคีกันและเมื่อว่างจากงานอาชีพทุกคนจะเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม ปัจจุบันการจัดกิจกรรมในฮีตสิบสองส่วนใหญ่จะจัดเพื่อเทศกาลเท่านั้น^๔

^๔ สัมภาษณ์ นางพิชญา จันทะพันธ์ ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จ.สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

๓.๒ วัฒนธรรมของชาวไทโย้ย

๓.๒.๑ ที่อยู่อาศัย

บรรพบุรุษชาวไทโย้ย นิยมเลือกสถานที่สร้างหมู่บ้านบนที่ดินที่เป็นเนินสูงน้ำท่วมไม่ถึง ใกล้แหล่งน้ำมีท้องทุ่งที่ลุ่มสำหรับทำนา (ที่ดอนปลูกบ้าน ที่ลุ่มทำนา) ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวไทโย้ยไม่มีใครเกิน นิยมปลูกบ้านใต้ถุนสูง เล็กใหญ่ตามฐานะ แรกๆ มุงด้วยหญ้าแฝก หญ้าคา ฝาแฝบตอง เรียกว่า ฝาด้าน เอาหญ้าที่ไ้่มุงหลังคาทำเป็นฝาก็ได้ปูด้วยฟาก^๕

เครื่องเรือนในยุคนั้น ส่วนมากเป็นไม้ไผ่ ในยุคถัดมาคนรู้จักตีเหล็ก พวกเขาเจ้า ตีเหล็ก ฝาแป้นมุง ได้พากันตัดไม้ชาดลงมาตัดท่อนยาวประมาณ ๖๐ - ๗๐ เซนติเมตรใช้เหล็กฝามาทำเป็นตะขอเกาะยึด กระดานมุงหลังคาแทนหญ้า ยุคต้นๆ ยังไม่มีตะปูก็เจาะรูสอดไม้ไผ่เข้าไปทำเป็นตะขอเกาะยึด กระดานไว้ กระดานพื้นใช้เหล็กฝามาเป็นแผ่นยาว คนโบราณใช้ความพยายามสูงมาก เมื่อมีเลื่อย สิว ขวาน ตะปู ค้อนตี การสร้างบ้านของคนมีเงินก็ใช้ไม้เนื้อแข็งแทนไม้ไผ่ ตามลำดับ จนไม่มีไม้ ไม่มีป่าเหมือนอย่างที่เราเห็นทุกวันนี้ ใต้ถุนบ้านก็ใช้ผุกวัว ควาย บางบ้านก็มีคอกไก่ มีครกตำข้าว กองฟืน สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เต็มไปหมดบรรพบุรุษชาวไทโย้ยยังนิยมปลูกเล่าข้าวไว้ใกล้บ้านใต้ถุนสูง มุงด้วยหญ้าเหมือนกัน ส่วนฝาทำพิเศษ คือ เอาต้นแขง (ไม่ทราบว่าเป็นคนทั่วไปเรียกต้นอะไร ลักษณะลำต้นเล็ก สูง ๒ - ๓ เมตร) นำมาสานฝาทึบ เอาซี่วัวซี่ควายผสมดิน ใส่ น้ำพองเหนียว นวดได้ที่ก็ฉาบฝาทิ้งข้างนอกข้างใน ใช้งานได้ไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปีขึ้นไป (ทุกวันนี้ไม่นิยมแล้ว แต่จะใช้ไม้เนื้อแข็ง หรือสังกะสีแทน) ใต้ถุนเล่าสูงก็ใช้เก็บหญ้าแฝก บางคนก็ทำคอกไก่หรือคอกหมู บางคนก็เก็บอุปกรณ์ในการทำนา เช่น ไถ คราด เป็นต้น เกี่ยวกับบ้านที่อยู่อาศัยยังมีอีก เช่น เมื่อปลูกบ้านยังไม่เสร็จหรือเสร็จแต่ยังไม่ได้ทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ห้ามทุกคนนอน (ทุกวันนี้ก็ยังถืออยู่) ถ้านอนถือว่าชะล่า คนโบราณนิยมหันหน้าบ้านไปทิศเหนือหรือทิศใต้ ทุกวันนี้เปลี่ยนไปตามถนนไม่เลือกทิศ นิยมหันห้องนอนเป็นสัดส่วนเหลือไว้ห้องเดียว ส่วนมากด้านทิศตะวันออกจะเป็นห้องพระเพราะมีหิ้งพระและผีแจ็กอยู่ห้องนี้ เมื่อมีงานนิมนต์พระขึ้นบ้านใหม่ก็นั่งห้องนี้ คนที่จะนอนห้องนี้ก็ต้องเป็นลูกชายที่ยังโสด ส่วนพ่อแม่ ลูกสาวและลูกชายที่แต่งงานแล้ว นอนในห้องที่หันไว้ เรียกว่า ส่วม ไทโย้ย นิยมนอนหันศีรษะไปทางทิศเหนือและทิศใต้ ส่วนทิศอื่นถือว่าชะล่า

๓.๒.๒ การแต่งกาย

ในอดีตชาวไทโย้ยแต่งกายด้วยเสื้อผ้าพื้นเมือง เสื้อผ้าหายาก ต้องผลิตเองนับตั้งแต่การทำไร่ไผ่ การทอเป็นผืนจนถึงการตัดเย็บ (เย็บมือ) และการย้อม จะย้อมด้วยคราม จึงจำเป็นต้องทำสวนคราม

^๕ นายประศาสตร์ ไยแก้ว ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

การแต่งกายของชาย

เสื้อ เป็นเสื้อคอกลมแขนกว้าง แขนสั้นหรือยาวก็ทรงแขนกว้างเหมือนกัน ย้อมคราม แพลงมัดแหว (ผ้าขาวม้าคาดพุง) กางเกง เรียวก ส่งฮ้าง ถ้าเป็นเด็กกลัวหลุด ก็ใช้ด้ายสอดมัด เรียกว่า ส่งหัวฮูด ผ้าสะโพงก็นิยมใช้ จะทอด้วยไหม สมัยนั้นชาวไทโย้ยังนิยมเลี้ยงหม่อน แต่จะพากันเรียกว่าเลี้ยงไหม

การแต่งกายของผู้หญิง

เสื้อ แต่งกายด้วยผ้าย้อมคราม เป็นเสื้อแขนกระบัง (เสื้อแขนกระบอก) เสื้อพวง (เสื้อคอกระเช้า) เสื้อต่อง (คล้ายเสื้อสายเดี่ยวในปัจจุบัน) สีขาวก็นิยมใส่ให้เห็นแต่น้อยกว่าย้อมคราม ยุคนั้นทุกครัวเรือนต้องทำไร่และสวนคราม

ผ้าชิ้น (ผ้าถุง) จะนุ่งผ้ามัดหมี่ที่ต่อหัว (ที่นำมาต่อด้านบนของผ้าถุง ต่อตีน (ผ้าที่นำมาต่อข้างล่างของผ้าถุง ซึ่งทอด้วยลวดลายที่สวยงาม) ถือเป็นชุดเอาบุญ ที่ไม่ต่อกินุ่งทั่วไป

ทรงผม

ผู้สูงอายุชาย นิยมทรงผมหลังรถ (ตัดสั้นเกรียน เหลือส่วนหนานิดเดียว) ส่วนผู้หญิง ก็นิยมทรงดอกพุ่ม (กลมรอบศีรษะ) คนหนุ่มสาว คนหนุ่ม นิยมทรงผมพระจันทร์ครึ่งซีก (ด้านหลังสั้นบางถึงหู ด้านหน้ายาว) ส่วนคนสาว นิยมไว้ทรงผมบ๊อบ^๖

๓.๒.๓ การดำรงชีพ

ไทโย้ยในสมัยนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม มีอาชีพทำนาเป็นหลัก การค้าขายนั้นมีน้อยส่วนมากมีการแลกเปลี่ยนสินค้าทางเกษตร และนำสินค้าไปขายต่างถิ่น ทำไร่อะไรไร่ฝ้าย มีการทำสวนครามและสวนผักตามลำน้ำยาม (ปลูกผักสวนครัว) ส่วนการทำไร่ฝ้ายและการทำนามักทำตลอดปี

การทำมาหากิน บรรพบุรุษชาวโย้ยมักหาปลาตามลำน้ำยามเป็นหลัก รองลงมาคือ ห้วยหนอง คลอง บึง ซึ่งปัจจุบันนี้ยังมีการเรียกชื่อแหล่งน้ำบางแห่งอยู่ เช่น บ่ออ้อ สบห้วย น้ำจั้น บ่อหลุบ หนองผักกูด หนองดินดำ วังดินดำ หนองปลาชวย หนองผักแว่น หนองหวาย หนองลากควาย เป็นต้น

ในส่วนของเครื่องมือในการจับปลาที่ยังกล่าวขานกันก็มี อาทิ ไซ จัน ตุ่ม ขา ลอบ เสื่อนอนกิน ลัน แห มอง เบ็ดโก่ง เบ็ดคัน สุ่ม สะดุ้ง เป็นต้น โดยมีการศึกษาว่า จะดักปลาชนิดใด ต้องใช้เครื่องมือชนิดใด เช่นปลาไหลต้องใช้ลันไปดัก ปลาควายต้องใช้เบ็ดโก่ง เป็นต้น

^๖สัมภาษณ์ นางรัญจวน กุลอัก. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

การล่าสัตว์ จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ ไม่นิยมในการล่าสัตว์เพราะสภาพพื้นที่ไม่เป็นป่าทึบ จะมีแต่สัตว์บางประเภท เช่น กระต่าย นกต่างๆ ไก่ป่า หนู เป็นต้น และเครื่องมือดักสัตว์ที่ยังคงเหลืออยู่ เช่น ซิงนกขุ่ม แห้ว ตางบาน เป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมือในการดักนกและไก่ป่าสำหรับ ซิง กีบหยั่น เป็นเครื่องมือสำหรับดักกระต่าย และหนู

เครื่องมือทางการเกษตร เช่น ไถ คราด แอกลใหญ่ แอกลน้อย เกวียน ไม้ลู่บ จอบ เสียม เคียว ไม้ฟาดข้าว ไม้คานหลาว เป็นต้น

ไทโย้ยในอดีตมีการดำรงชีพอย่างมีความสุข เพราะมีความชำนาญในเรื่องการเกษตร ทำไร่ ทำนา เลี้ยงวัวเลี้ยงควายไว้ใช้งาน ตลอดจนการสรรหาเครื่องมือในการทำมาหากิน^๗

๓.๒.๔ การกิน

อาหารส่วนใหญ่ของชาวไทโย้ยหาได้ง่าย เช่น ปลา พืชผัก จึงไม่มีการเลี้ยงปลาไว้กินไว้ขาย แต่นิยมเลี้ยงเป็ด ไก่ หมู วัว ควาย ส่วนพืชผักจะมีตามธรรมชาติ และปลูกไว้กินเองตามฝั่งลำน้ำยาม ในหน้าแล้ง

ชาวไทโย้ยไม่นิยมฆ่าสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย กินเป็นอาหาร นอกเสียจากสัตว์พวกนั้นจะตายเอง จึงจะแลเอาเนื้อแล้วแบ่งปันเพื่อนบ้านกิน เรียกว่า ปันพุด ไทโย้ยนอกจากจะไม่ฆ่าสัตว์ที่มีคุณแล้วยังพากันสู่ขวัญวัว ขวัญควาย ซึ่งในเช้าของวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ จะนำข้าวต้มมัดผูกติดกับเขาควายทุกตัว แล้วจึงปล่อยวัว ควายไปหากินหญ้าโดยมีข้าวต้มแขวนติดควายไปด้วย ชาวโย้ยจึงเรียกข้าวต้มนี้ว่า ข้าวต้มเขาควาย บรรพบุรุษชาวไทโย้ย จะไม่นิยมทานอาหารสุกๆ ดิบๆ (เว้นแต่ไข่มดแดง) นอกจากนั้นชาวไทโย้ยยังรู้จักถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้กินนานๆ เช่น หมักปลาร้า ปลาสาม ปลาอย่าง เป็นต้น อาหารหลักจะมี แกง ป่น แจ่ว ปิ้ง จี่ แกงหน่อไม้ ตำมะละกอ เป็นต้น แต่ก็บริโภคอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายทุกวัน สำหรับอาหารผัดทอดไม่นิยมรับประทาน^๘

๓.๒.๕ วัตถุทางวัฒนธรรม

พระแก้ว วัดกลาง พระแก้วเป็นพระพุทธรูปแก้วใสขนาดหน้าตักกว้าง ๔ นิ้ว สูง ๕ นิ้ว ประดิษฐานโดยการแกะสลักแก้ว (ไม่ใช่พระพุทธรูปหล่อ) ถือว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่ชาวอากาศอำนวยเคารพสักการบูชาตลอดมา ประดิษฐานอยู่ ณ วัดกลางแห่งนี้ ประวัติความเป็นมาไม่แน่ชัดประการหนึ่งเชื่อกันว่า พระแก้วได้ถูกอันเชิญมาพร้อมกับการอพยพของชาวไทโย้ยอากาศ จากเมืองฮ่อมท้าวฮู่เซ เมืองข่า เมืองโซ ประเทศลาว โดยท้าวเพี้ย เมื่อ

^๗ สัมภาษณ์ นายประดิษฐ์, คิอินธิ ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จ.สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

^๘ สำนักงานเทศบาลตำบลอากาศอำนวย, เอกสารประวัติศาสตร์ไทโย้ยบ้านอากาศ , หน้า ๗๐.

ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๙๐ โดยท้าวเพี้ยพบเด็กกำลังเล่นพระพุทธรูปอยู่ จึงขอดูและเห็นว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะดี จึงขอแลกด้วยผ้าซิ่น (ผ้าฝ่ายพื้นเมืองทอดด้วยมือ) แล้วอันเชิญประดิษฐานที่วัดกลาง^๙

คนรุ่นปู่ย่า ตายาย ซึ่งมีอายุประมาณ ๘๐ ปีขึ้นไป เล่าว่า เมื่อก่อนที่ชาวไทโย้ยได้อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงแล้ว ได้ตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่งและพร้อมกันนั้นได้นำเอาเจ้าปู่เจ้าตา (ศาลเจ้าปู่) มาด้วย ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองบ้านเมืองด้วย แล้วสร้างวัดขึ้น ต่อมาชาวไทโย้ยก็ยังไปมาหาสู่กับพี่น้องฝั่งลาวอยู่เหมือนเดิม โดยได้นำเอาสินค้าไปขายจนถึงเมืองเวียตนาม ว่าพ่อเฒ่าเซียงน้อยได้ไปถึงเมืองลาว เห็นเด็กวิ่งเล่นอยู่ลานบ้านของเล่นที่เด็กเล่นนั้น คือใช้เชือกมัดคอพระพุทธรูปเป็นแก้วสีขาวใสและรูปสิงห์ เฒ่าเซียงน้อยเห็นว่าพระพุทธรูปมีลักษณะที่แปลกและสวยงามจึงเอาสิ่งของแลกกับเด็ก นำกลับมาที่บ้านม่วงริมยาม (บ้านอากาศในปัจจุบัน) และไปเก็บที่บ้านของตน พอตกกลางคืนพระพุทธรูปได้แสดงปาฏิหาริย์เปล่งรัศมีเป็นแสงสวยงาม เฒ่าเซียงน้อยจึงคิดว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควรเคารพบูชา จึงนำไปเก็บไว้ที่วัดกลางเนื่องจากไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าพระแก้วมาจากที่ใด ภาคปาฏิหาริย์ พระแก้วเคยหายไปอย่างไร้ร่องรอยแล้วก็กลับมาประดิษฐานอยู่ ณ ที่เดิมเอง และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ซึ่งเป็นช่วงที่ราชการกำลังปราบคอมมิวนิสต์ในเขตบ้านอากาศและหมู่บ้านใกล้เคียง พระแก้วได้แสดงปาฏิหาริย์เปล่งรัศมีออกมาจากองค์พระพุทธรูปโดยรอบ เจ้าอาวาสวัดกลางในสมัยนั้นจึงปรึกษาหารือเจ้าอาวาสวัดทุ่งช่วยกันทำพิธีสักการบูชาและขอขมาแสงนั้นจึงดับลง นอกจากนั้นในยามที่ชาวบ้านเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีเรื่องเดือดร้อนใจใดๆ ก็จะไปบนบานศาลกล่าวกับพระแก้วเรื่องร้ายก็กลับเป็นดี อนึ่ง เมื่อชาวบ้านเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีเรื่องร้อนใจใดๆ ผู้ที่เลื่อมใสในองค์พระแก้วก็มาขอบนบานกับองค์พระแก้ว เรื่องเลวร้ายก็จะกลายเป็นดีได้ ดังนั้น ชาวอากาศอำนวยจึงมีความศรัทธาอันถือรักหวงแหนมากและยกให้เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองสืบต่อไป^{๑๐}

๓.๓ ความเชื่อของชาวไทโย้ย

๓.๓.๑ ความเชื่อเกี่ยวกับคำสอนทางศาสนา มีดังนี้

- เรื่องบุญ เรื่องบาป เช่น เชื่อว่าการฆ่าแมว บาปหนัก
- เรื่องตายไปแล้วเกิดใหม่ เช่น เชื่อว่า เด็กที่เกิดใหม่มีหน้าตาและอุปนิสัยคล้ายบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว การจำชาติได้ (ระลึกชาติหลังได้)

^๙ สัมภาษณ์ คุณพ่อเจียนจง โสมสุพิน, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายชาญชัย ไครบุตร, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

- เชื่อว่านรก – สวรรค์ มีจริง เพราะญาติพี่น้อง นิยมไปหาช่างทรงหรือคนทรง เพื่อถามถึงผู้ตายไปเกิดที่ไหน มีความสุขหรือเปล่า

- วิญญาณบรรพบุรุษ เช่น เชื่อว่าพ่อแม่ที่ตายไปแล้ว มาอยู่ที่มุมห้อง มุมบ้าน เรียกผีแจ ในวันสำคัญ จะมีการอุทิศส่วนกุศลพิเศษ ซึ่งตามความเชื่อของชาวไทยยี่ เชื่อว่า เป็นการปล่อยให้พ่อแม่ หรือญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว ให้มารับของทานในประเพณีที่สำคัญ เช่น บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน เป็นต้น^{๑๑}

๓.๓.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ผี (วิญญาณ) มีดังนี้

- เรื่องผีปอบ (ศาลเจ้าปอบ)
- เรื่องผีตาแฮก (ผีที่ประจำที่นา ดูแลผลผลิตของชาวนาให้อุดมสมบูรณ์)
- เรื่องผีป่า เชื่อว่ามีตามไร่นา ต้นไม้ใหญ่ จอมปลวก หนองน้ำ วังน้ำ ร่องน้ำ
- เรื่องผีในป่าช้า เชื่อว่า วิญญาณของผู้ตายยังอยู่ในป่าช้า^{๑๒}

๓.๓.๓ ความเชื่อเรื่องสิ่งลึกลับที่ศักดิ์สิทธิ์

(มองไม่เห็นด้วยตา , เจียมผีเฒ่า , เจียมเจ้ายีน หมายความว่า ถ้าไม่ลบหลู่มีโอกาสแก่ตาย)

๓.๓.๔ ความเชื่อเรื่อง ขะล่ำ ตัวอย่างเช่น

- ตายมีแสง (ผีตายโหง) ไม่นำศพขึ้นบ้าน ไม่เผา เป็นต้น
- วันพระขึ้นหรือแรม ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ไม่ตัดข้าวเปลือกไปโรงสี ไม่ดำข้าว ไม่ฆ่าสัตว์
- วันพระขึ้นหรือแรม ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ หรือวันฮีบปากเดือน (วันขึ้น ๑ ค่ำ) ห้ามปลงผี
- การนอนหันศีรษะไปทางทิศตะวันออก ตะวันตกไม่ได้ ถือว่า ขะล่ำ

^{๑๑} สัมภาษณ์ พ่อเฒ่าค้อง ไครบุตร, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จ.สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระรัตนกรณวิสุทธิ, รองเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร, เจ้าอาวาสวัดทุ่ง ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

- เข้าไปในป่า ห้ามพูดเรื่อง เสือ ถือว่าชะล่า ไปทางเรือ ห้ามพูดเรื่องจระเข้ เรื่อง
เงือก ถือว่าชะล่า เป็นต้น^{๑๓}

๓.๔ พิธีกรรมของชาวไทโย้ย

๓.๔.๑ พิธีบวงสรวงปากอุปคุต

ปากอุปคุต คำว่า ปาก ณ ที่นี้ หมายถึง ปากน้ำ คือ ปากช่องกะตัน ซึ่งเป็นร่องน้ำ
ไหลลงสู่ลำน้ำยม ในจุดที่น้ำมาบรรจบกัน เรียกว่า ปาก

อุปคุต เป็นชื่อของพระอรหันต์องค์หนึ่งซึ่งมีฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากสามารถเข้าสู่จุดตณาน
อธิฐานจิตให้เกิดอภิญญาญาณ กระทำอิทธิฤทธิ์ได้ตามความประสงค์สถานที่ตั้งปากอุปคุตติดกับวัด
จอมแจ้ง (วัดเหนือ)

ข้อความทั้งสองนี้รวมกันจึงเรียกว่า ปากอุปคุต ณ ที่แห่งนั้น ชาวเผ่าไทโย้ยบ้านอากาศ
ตั้งแต่บรรพบุรุษได้ยึดถือ และกำหนดที่นั่นเป็นที่อันเชิญและอาราธนานิมนต์ก็อุปคุตเถระผู้มี
อิทธิฤทธิ์ปราบพระยามารทั้งหลายได้อย่างราบคาบในงานมงคลทางพระพุทธศาสนา เช่น งานบุญ
พระเวสสันดร เป็นต้น ชาวไทโย้ยก็จะไปทำพิธีอาราธนาและนิมนต์อันเชิญมาปกป้องรักษาในงานนั้น
ไม่ให้มีเภทภัยนานาประการ และอาราธนาขอให้อุปคุตเถระปกป้องรักษาไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ชาว
อากาศอำนวยให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกๆปีไป

๓.๔.๒ พิธีกรรมไหว้เจ้าปู่

ภาษาโย้ยพื้นบ้าน เรียกเจ้าปู่ว่า ปู่ตาหรืออี่ปู่ตา ประวัติความเป็นมาของปู่ตา ผู้เฒ่าผู้แก่
เล่าว่า บรรพบุรุษของชาวไทโย้ยบ้านอากาศนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก แต่ก็ยังมีความเชื่อเรื่องผีนาง
นางไม้และวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ ที่จะทำให้ความคุ้มครองสัมฤทธิ์ผลในสิ่งที่เราต้องการและติดตามปก
ปักษ์รักษาเราให้พ้นจากภัยทั้งปวงได้ด้วย

เมื่อย้ายถิ่นฐานบ้านเรือนหรืออพยพบ้านเมืองไปตั้งถิ่นฐานแดนใดก็ต้องเลือกบุคคลที่
นำเคารพนับถือชื่อสัตย์มีสัจจะในตัวและบุคคลทั่วไป ให้เป็นสื่อภาษากับวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ
ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า “กวานจ๋าหรือพ่อจ๋า” นั่นเอง บางครั้งก็ต้องยอมรับเมื่อวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์
(ปู่ตา) ไปเข้าทรงหรือสิงเข้าเจ้าทรงพูดออกมาว่าจะเลือกเอาคนนั้นคนนี้เป็นคนสื่อภาษา (เป็น
กวานจ๋า) เอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น บรรพบุรุษชาวไทโย้ยบ้านอากาศจึงได้พร้อมใจกันอันเชิญ

^{๑๓} สำนักงานเทศบาลตำบลอากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, เอกสารประวัติศาสตร์ไทยโย้ยบ้าน
อากาศ, หน้า ๑๐๑ – ๑๐๓.

เทพองค์ศักดิ์สิทธิ์ ๒ องค์ คือ พระภูมิ พระโพธิ์ ซึ่งภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ปู่ตา” มาจากบ้านฮ่อมท้าว แขวงคำม่วน ปัจจุบันถนนหมายเลข ๑๒ ของประเทศลาว พร้อมกับการอพยพมาตั้งบ้านเรือน ณ ริมฝั่งลำน้ำยามในครั้งแรก ซึ่งการอพยพครั้งประวัติศาสตร์นี้มีจำนวนคนทั้งหมดมากมาย ตามหลักฐานประวัติปู่เมือง ๒,๓๓๙ คน จึงต้องมีที่พึ่งทางใจเพื่อความอบอุ่นใจเพราะการเดินทางสมัยนั้นลำบากมากต้องนอนพักแรมวันแรมคืนไปเรื่อยๆ เพื่อเสาะหาแหล่งที่เหมาะสมอุดมสมบูรณ์ในการตั้งบ้านเรือนเพื่ออยู่เป็นหลักแหล่งและมั่นคง เพื่อให้วิญญาณเทพองค์ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๒ องค์ คือ พระภูมิ พระโพธิ์ ที่เรียกว่า “ปู่ตา” ได้คุ้มครองปกป้องรักษาปวงประชาราษฎร์บ้านเมืองให้พ้นจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง จนกระทั่งได้มาตั้งบ้านเมืองเป็นหลักแหล่งมั่นคงชื่อว่าบ้านม่วงริมยาม จึงได้อันเชิญปู่ตาไปสถิตตั้งศาล (สร้างศาลเจ้าปู่) ให้ที่แรก บริเวณหน้าอาคารเรียนหลังสุดท้ายของโรงเรียนบ้านอากาศ ด้านทิศตะวันตกติดกับถนนรวมมิตรในปัจจุบัน

ในสมัยนั้นมีพ่อเฒ่าเชียงโค ไครบุตร เป็นกวนจ๋า เมื่อพ่อเฒ่าเชียงโคตาย พ่อเฒ่าโสม ไครบุตร (บุตรชายของพ่อเฒ่าเชียงโค ไครบุตร) เป็นกวนจ๋า ต่อจากนั้นมาอีกหลายสิบปี ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า ปู่ตาก็ได้ไปเข้าทรงเจ้าบอกว่าขอย้ายไปอยู่ที่อื่นเพราะทนกลิ่นเน่าเหม็นคนตายไม่ได้ เพราะตอนนั้นมีบ้านที่อยู่ใกล้กับศาลเจ้าปู่ มีคนตายในเรือนและได้ตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ ๓ วัน ๓ คืน ทำให้มีกลิ่นเหม็นมาก ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงลงความเห็นย้ายศาลเจ้าไปสถิตอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของโรงเรียนอากาศอำนวยศึกษาในปัจจุบัน เพราะเป็นที่เนินสูง ฟ้าฟ้าบ้าน เรียกว่า “โพน” มีต้นไม้ปกคลุมและเหมาะสม จึงพร้อมลงความเห็นให้พ่อเฒ่าโสม ไครบุตร เป็นกวนจ๋าต่อมา ปู่ตาก็ได้เข้าทรงอีกและบอกว่าขอย้ายไปจากที่แห่งนี้ เพราะอยู่ใกล้ป่าช้ามาก ในกาลข้างหน้าภูมิทัศน์จะไม่เหมาะสมกับภูมิบ้าน ภูมิเมือง จึงย้ายไปตั้งศาลเจ้าปู่ที่เขตดินนาของพ่อเฒ่าใบ ไชยเทศ (ปู่ใบ) ขอตดินเป็นเขตบริเวณไว้ด้วย ซึ่งก็เป็นที่ตั้งศาลเจ้าปู่ในปัจจุบัน ชาวบ้านก็ได้ทำตามความประสงค์ของปู่ตาทุกประการ^{๑๔}

ความเชื่อ ความนับถือ

เมื่อก่อนก็มีเฉพาะชาวบ้านอากาศเท่านั้น ซึ่งเป็นชาวพื้นบ้านพื้นเมืองเดิม ต่อมาชาวจีนเข้ามาตั้งบ้านเรือนและทำมาค้าขายจึงได้นำรูปของบรรพบุรุษที่ชาวจีนเคารพนับถือ มาประจำอยู่ในศาลเจ้าปู่ด้วย เมื่อมีเรื่องเดือดร้อนใจก็ลองไปบนบานศาลกล่าวขอให้ขจัดสิ่งเลวร้ายเหล่านั้นและสมประสงค์ทุกอย่างก็ปรากฏว่าสัมฤทธิ์ผลเป็นที่พอใจมาก ชาวจีนจึงมีความเคารพเชื่อถือพร้อมรวบรวมเงินสร้างศาลเจ้าปู่เป็นที่อยู่ใหม่ มีลักษณะเป็นเรือนปูนชั้นเดียว ห่องเดียวซึ่งเห็นอยู่ทุกวันนี้ แล้วกำหนดวันเช่นไหว้ เป็นประจำทุกๆ ปี ชาวจีนและชาวไทยนิยมใช้เครื่องเช่นไหว้ หมู เหล้า เป็ด ไก่ บุหรี่และของหวานต่างๆ จัปฉลากผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ ศาลเจ้าหลังเก่าก็ยังอยู่ที่เดิมติดกับศาลหลังใหม่ในขณะนี้

^{๑๔} สัมภาษณ์ พ่อเฒ่าสมาน ไครบุตร, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จ.สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

การเซ่นไหว้

หากใครเดือดร้อนในเรื่องใดสารพัดอย่างสารพัดเรื่องก็ไปบนบานไว้ก่อนไม่ได้รอวันรอคืน เป็นการบนบานปกติ คือ เทียน ๑ คู่ ดอกไม้ ๑ คู่ เงินตามศรัทธา ไม่มีหลักเกณฑ์ให้ไปพบ กวามจำจนกว่าเรื่องราวเหล่านั้นยุติลง และสมประสงค์แล้วเราก็นำเครื่องเซ่นไหว้ไปแก้บนดังกล่าว เครื่องแก้บนมีดังนี้ กระจิบข้าวสุกหรือห่อข้าวสุก ๑ ห่อ เทียน ดอกไม้ อย่างละ ๕ คู่ เรียกว่า ชั้น ๕ ไก่ ๑ ตัว ต้มสุกแล้ว เหล้า ๑ ขวด หรือตามที่ได้บนบานไว้ น้ำตาล ๑ ห่อ เงินตาม ศรัทธา แล้วนำไปให้กวามจำแก้บนให้

วัน เวลา ในการเซ่นไหว้บูชา ประจำปี คือ

วันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ และวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกๆ ปี ประชาชนจะนำ ห่อข้าวและปัจจัยไปรวมที่บ้านผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน พร้อมเครื่องเซ่นไหว้อื่นๆ เช่น ไก่ต้ม เหล้า ของหวานต่างๆ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความสุขสบายใจ เมื่อกวามจำนำพาขอพร ขอความเป็นสิริมงคล แก่เจ้าตัวตลอดทั้งครอบครัวและชาวบ้านทุกๆ คน นี่คือความสุขใจและที่พึงทางใจของชาวไทโย้ย^{๑๕}

๓.๕ สรุป

ชนชาติต่างๆ ในแหลมอินโดจีน พากันยอมรับนับถือศาสนาต่างๆ รวมถึงศาสนา พราหมณ์และศาสนาพุทธ ตามประวัติศาสตร์คนยอมรับนับถือศาสนาทั้งสองตั้งแต่สุโขทัยเป็นราชธานี โดยคนไทยและคนลาวนับถือศาสนาพุทธและพราหมณ์มานานแล้ว ซึ่งชาวไทโย้ยก็เป็นอีกชนเผ่าหนึ่งที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เข้าสู่ดินแดนที่เรียกว่าประเทศไทย จนถึงทุกวันนี้และการ นับถือศาสนาของชาวไทโย้ย ก็นำเอาศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ รวมถึงศาสนาอื่นๆ เช่น ศาสนาผี (ลัทธิบูชา – วิญญาณ) มานานแล้ว ซึ่งคนไทย คนลาว คนๆ เดียวสามารถนับถือได้ หลายศาสนา ชาวไทโย้ยก็เหมือนกันเป็นชาวพุทธไปวัดทุกวัน และในขณะเดียวกันก็ทำพิธีทาง ศาสนาและลัทธิความเชื่อที่ตนเคยนับถือมาด้วย เช่น การบิ๊ เป็นตัน จึงแสดงว่าบรรพบุรุษชาว ไทโย้ยมีการนำศาสนาที่เคยนับถือมาด้วย จะสังเกตเห็นได้จากการวางแผนสร้างวัด เริ่มแรกท่านก็ สร้างวัดกลาง วัดทุ่ง วัดจอมแจ้ง วัดไตรภูมิ วัดศรีโพธิ์เมืองและวัดอุดมรัตนาราม ตามลำดับ

ชาวไทโย้ย มีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองทั้ง ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านศาสนาธรรมคำสอน พระภิกษุ สามเณรศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามเทศนาว่ากล่าวเผยแผ่พระธรรมคำสอน

^{๑๕} สัมภาษณ์ พ่อเผ่าคำสา ประลอบพันธุ์, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภอบ้านนาขวัญ จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

๒. ด้านศาสนบุคคล ได้แก่ บริษัท ๔ ภิกษุ สามเณร อุบาสก - อุบาสิกา รู้หลักคำสอนแล้วได้ปฏิบัติตาม ละชั่วทำดี จิตใจก็เจริญไม่เสื่อมจากความสุข

๓. ด้านศาสนวัตถุ ได้แก่ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร ก็ได้สร้างขึ้นจนพอเพียงเชิดหน้าชูตาแก่ผู้ได้เห็น รวมทั้งยังมีพระแก้ว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ชาวไทโย้ยนับถือ

๔. ด้านศาสนพิธี เช่น การไหว้พระสวดมนต์ การกล่าวคำถวายทาน ก็ได้รับการพัฒนาให้เป็นสากลและเป็นประโยชน์รวมถึงความถูกต้องเหมาะสมมากขึ้น

ชาวไทโย้ยจึงนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ อีกทั้งชาวไทโย้ยมีนิสัยรักความสงบ ไม่ชอบความรุนแรง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา อาชญากรรมมีน้อย ชาวไทโย้ยจึงพากันอยู่เย็นเป็นสุข

ชาวไทโย้ยยังประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีแต่งงาน การสะเดาะเคราะห์ รวมถึง การดูวันเดือนปี ฤกษ์ยามยามดีก่อนการปลูกบ้านใหม่ การขึ้นบ้านใหม่ และการแต่งงาน เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ เป็นพิธีทางศาสนาพราหมณ์แทรกอยู่ในวิถีชีวิตมาจากรากอดีตจนถึงปัจจุบัน

บทที่ ๔

วิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ในอำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

๔.๑ ประเพณีที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

๔.๑.๑ ประเพณี เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ

ประเพณีเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ (เดือน ๓ ออกใหม่ ๓ ค่ำ) หรือประมาณเดือน
กุมภาพันธ์ ถือว่า เป็นประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของชาวไทโย้ยอากาศอำนวย เป็นวันสิริมงคลดังคำ
กล่าวที่ว่า “วันหมากขามป้อมสุกหวาน แม่มานท้องแสบ ครกป่งใบ หัวจะโคออกดอก” ถือเป็น
วันที่ขวัญของสรรพสิ่งต่างๆ แข็งแกร่งที่สุด^๑

พิธีกรรมสำคัญของบุญเดือน ๓

๑. การสู่ขวัญข้าว คือ ข้าวที่ได้เก็บเกี่ยวแล้วนำขึ้นมายังยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว พอถึงเดือน
๓ ก็จะทำพิธีสู่ขวัญข้าว เครื่องบายศรี จะประกอบด้วย ข้าว ไข่ เทียน เผือก มัน กล้วย อ้อย
ใบยอ น้ำหอม (ขมิ้นบดผสมน้ำดอกไม้มะลิ) กระจับปี่ขลุ่ย

พิธีการ ตอนเช้าตรู่(ก่อนตักบาตร) ของเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ เจ้าของบ้าน จะนำเอา
เครื่องบายศรีที่เตรียมไว้ ขึ้นไปเล่าข้าว(ยุ้งข้าว) แล้วก็กล่าวเรียกขวัญข้าวที่ตกยังพื้นไร่นา เรียก
เอาขวัญเข้ามาในยุ้งฉางเพื่อในปีต่อไปจะได้ออกใบเจริญเติบโตเลี้ยงลูกหลานต่อไป

๒. สู่ขวัญวัว สู่ขวัญควาย จะทำหลังจากการสู่ขวัญข้าวเสร็จแล้วจะนำเอาน้ำหอมที่
เตรียมไว้มารดหัว – ควาย ให้แต่ละตัว พร้อมกล่าวคำที่เป็นสิริมงคล คือให้มีสุขภาพพลานามัย
แข็งแรงสมบูรณ์ เพื่อจะใช้ลากเกวียน ลากไถ ในฤดูทำนาต่อไป ตัวเมียก็ให้ตกลูกถี่ๆ จากนั้น ก็
นำฝ้ายผูกแขนผูกที่ขาหรือเชือกที่ผูกติดกับคอ เจ้าของวัวควายบางคนก็จะผูกข้าวต้มมัดที่เขาวัว เขา
ควายด้วย

๓. การสู่ขวัญบุคคล ส่วนมากจะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับผู้ที่ประสบเคราะห์ต่างๆ หรือ
ให้หายจากอาการป่วยหรือบุคคลภายในครอบครัวให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง^๒

^๑ สำนักงานเทศบาลตำบลอากาศอำนวย , เอกสารประวัติศาสตร์ไทยโย้ยบ้านอากาศ, หน้า ๕๓

^๒ สัมภาษณ์ คุณพ่อยม จั่วไชยราช, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัด
สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

๔.๑.๒ ประเพณีไหลเรือไฟ

ประเพณีไหลเรือไฟในอดีตของอำเภออากาศอำนวย ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ หรือ เดือนสิบเพ็ง ของทุกปี ชาวโ้ยบ้านอากาศ จะมีกิจกรรมที่สำคัญขึ้นอยู่ ๒ กิจกรรม คือ ประเพณี บุญข้าวสาก(สลากภัตต์) เป็นพิธีกรรมของทางพระพุทธศาสนา ประเพณีบุญไหลเรือไฟ (ชาวโ้ยย พุดเฮือไฟหรือห่านบูชาไฟ) ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ตามความศรัทธาหรือ ความเชื่ออย่างเหนียวแน่นจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีบุญข้าวสาก (สลากภัตต์) ชาวโ้ยปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นการทำบุญ อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น บิดามารดา หรือญาติมิตรตลอดทั้งผู้มีพระคุณทั้งหลาย เจ้ากรรมนายเวรให้ได้รับผลทานที่อุทิศไปให้นั้น ในคืนวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ชาวคุ้มวัดทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ คนหนุ่มคนสาวจะชักชวนกันไปรวมที่วัด เพื่อคบงันต้นกล้วยพฤกษ์บุญข้าวสาก

พอถึงเวลา ๖ โมงเช้าของวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ก็จะนำพาข้าวครัวเรือนละ ๑ พา มาทำบุญตักบาตรที่วัด พาข้าวประกอบด้วย อาหารหวาน คาว หมาก พลู บุหรี่ ผลไม้ ขนม ข้าวต้ม ตามกำลังศรัทธาของแต่ละครัวเรือน ที่สำคัญในพาข้าวแต่ละพานั้น จะต้องมีส่วนเป็น กระดาษแผ่นเล็กๆ เขียนข้อความอุทิศส่วนกุศลผลบุญที่ได้กระทำอุทิศให้แก่ใครและขอให้ผลบุญนั้น จะไปค้าจุนให้พ้นจากทุกข์ให้ได้รับความสุข จากนั้นนำถวายพระ เสร็จจากถวายภัตตาหารเช้า ผู้เฒ่าก็จะนั่งฟังเทศน์ตลอดทั้งวันจนถึง ๒ - ๓ ทุ่ม แต่ละคุ้มวัดก็จะเวียนกันไปถวายต้นกล้วยพฤกษ์ตามวัดต่างๆ จนครบทุกวัด โดยวิธีเดินเท้าพร้อมเครื่องดนตรี กลองเลงประโคมไปด้วยสนุกสนานมากเป็นอันว่าเสร็จพิธีกรรมบุญข้าวสากของปีนั้น

วันเวลา ไหลเรือไฟ (บูชาไฟ)

ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ชาวโ้ยเรียกว่ามื่อโฮม

ภาคกลางวัน วัยหนุ่มสาวชาวโ้ยจะมีกิจกรรมที่สร้างความสามัคคีและสนุกสนานร่วมกัน คือ การแข่งขันเรือพายในลำน้ำยาม เรือที่ใช้แข่งขันจนได้แต่ละลำไม่เกิน ๑๐ คน มีคนหนึ่งตีกลองเป็นจังหวะการพาย แข่งขันกันระหว่างคุ้มวัด วัดใดชนะก็จะมีรางวัลชมเชยมีรางวัลให้ คือ เหล้าโท (สาโท) แข่งกันเสร็จก็พากันกลับบ้านเรือน เพื่อเตรียมไปชมเรือไฟหรือไปร่วมไหลเรือไฟในภาคกลางคืน

ภาคกลางคืน พระภิกษุ สามเณร หลังจากสวดมนต์เย็น (ทำวัตรเย็น) เสร็จ เตรียมอุปกรณ์ เรือไฟไปที่ทำน้ำ ผู้เฒ่าผู้แก่ คนหนุ่ม ชาวคุ้มวัดต่างก็พากันไปประดับตกแต่งเรือไฟคุ้มวัดของตนเอง เครื่องประดับตกแต่งเรือไฟ ประกอบด้วย ก้านจู้ ก้านกล้วย ต้นอ้อย กิ่งไม้เพื่อแขวนกล้วย ขนม ข้าวต้ม เหมือนต้นกล้วยพฤกษ์ บั้งไฟม้งบั้งไฟหาง บั้งไฟตะไล (บั้งไฟกง) บั้งไฟนกขุมเตรียมอุปกรณ์ลงเรือไปที่ทำน้ำวัดเหนือ (วัดจอมแจ้งในปัจจุบัน บริเวณปากอุบุด เครื่องดนตรีประโคมหรือบรรเลง) พอถึงเวลา ๑๙.๐๐ น. ก็เริ่มทำพิธีปล่อยแม่วอง ผู้เป็นผู้เชิญก็จะกล่าวเพื่อขอขมาแม่คงคาและอัญเชิญผีเจ้าเอ็กทั้งหลายให้กลับไปยังแม่น้ำสายใหญ่ ซึ่งต่อไปลำน้ำสายนี้ก็จะแห้ง

ลง เมื่อกล่าวเสร็จปล่อยแม่วงให้ไหลลง แล้วตามด้วยเรือไฟของคุ้มวัดทั้ง ๖ คุ้มวัด ในบางปี ๒ วัดร่วมกันทำเรือไฟ ๑ ลำก็มี เนื่องจากไม่มีการประกวด ไม่มีรางวัล เมื่อเรือไฟลำสุดท้ายไหลเรือลงมาเสร็จ ชาวบ้านที่มาชมก็พากันเดินทางกลับบ้านเรือนโดยไม่มีมหรสพคั่นแต่อย่างใด^๓

ประเพณีไหลเรือไฟของพี่น้องชาวลาว

จากการสืบค้นตามข้อมูลหมู่บ้านอากาศอำนวย อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง คือ มาจากบ้านฮ่อมท้าวฮูเซ ในลักษณะการตั้งบ้านเรือนหรือหมู่บ้านมักจะตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำ หรือแม่น้ำ และได้ใช้ประโยชน์จากลำน้ำนั้น ทั้งการอุปโภค บริโภค บรรพบุรุษจึงได้นำเอาประเพณีดั้งเดิมจากถิ่นฐานเดิมที่อพยพมา โดยทั่วไปแล้วคนทั้งหลายในสมัยบรรพบุรุษ มีความเชื่อตรงกันว่าในน้ำจะมี ผีน้ำ คือ ผีเงือก ผีงู ที่ขึ้นมากับสายน้ำในฤดูน้ำหลาก ประกอบกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ที่ต้องการลอยประทีป เพื่ออุทิศถวายพระพุทธบาทในแม่น้ำมะทา

การไหลเรือไฟของอำเภออากาศอำนวย ได้รับอิทธิพลหรือประเพณีของชุมชนลุ่มน้ำเซบั้งไฟ ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่การไหลเรือไฟของกลุ่มน้ำเซบั้งไฟ นิยมกระทำกัน ปีละ ๒ ครั้ง คือ เดือน ๙ ดับ (วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ หรือบุญข้าวประดับดิน) และ บุญเดือน ๑๐ (วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ หรือบุญข้าวสากหรือสลากภัตต์) ที่ปฏิบัติกันคือ ในตอนบ่ายของวันดังกล่าว ชาวบ้านส่วนหนึ่งจะนำต้นกล้วยไปทำเป็นแพลอยน้ำไว้ อีกส่วนหนึ่งจะนำเรือไฟหามแห่ไปตามคุ้มบ้านต่างๆ แล้วชาวบ้านจะนำ ข้าวต้ม กล้วย อ้อย พริก เกลือ ปลาแดก (ปลาร้า) ห่อด้วยใบตองแล้วนำมาแขวนใส่เรือไฟ เรียกว่า **เครื่องเกียบบูชา** พอตอนค่ำจะแห่เรือไฟลงไปในลำแพต้นกล้วยที่เตรียมไว้ ใส้เรือ ๒ ลำ ขนบั้ง แล้วตีกลองแห่ไหลลงไปตามน้ำเซ จนพันเขตบ้าน จึงพากันพายเรือกลับ ถือว่าเป็นก็ไหลเรือไฟเพื่อบูชา

ประเภทของเรือไฟ

เรือไฟ มี ๒ ประเภท

๑. เรือไฟน้ำ กระทำในบุญเดือน ๙ และบุญเดือน ๑๐
๒. เรือไฟบก กระทำในวันออกพรรษา

ส่วนมากทำเป็นห่านหรือเป็นร้านไว้วางดอกไม้ ธูป เทียน บางวัดเอาเรือไฟเก่าที่ไหลเสร็จแล้วในเดือน ๙ เดือน ๑๐ มาวางไว้ที่ข้างอุโบสถ ใช้ผลไม้ตามฤดูกาลแล้วเอาเนื้อในออกให้หมด นำฝ้ายมาพันเหมือนตีนกาไปตั้งใส่เรือไฟแล้วนำน้ำมันหมากระเบาหรือขี้ผึ้งต้มให้เหลว แล้วนำมาเทใส่ผลไม้ตามกาน้ำ (ใช้แทนก้านธูป) เพื่อเป็นการบูชานางพรหมมา เสวยชาติเป็นกาเงือก ซึ่งเคยเป็นแม่ของพระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์นี้

^๓ สำนักงานเทศบาลตำบลอากาศอำนวย, เอกสารประวัติศาสตร์ไทยอีสานบ้าน, หน้า ๖๕

รูปทรงของเรือไฟดั้งเดิม

เรือไฟทุกคุ้มวัดหรือเมืองลุ่มน้ำเซบียงไฟของประเทศลาว จะทำรูปทรงเดียวกันทั้งหมด คือ ตัวเรือไฟจะทำด้วยไม้ไผ่ที่ผ่าเป็นไม้ปาก ใช้ตอกไม้ไผ่มัดมีลักษณะเป็นรูปเรือ คือ ช่วงกลางจะกว้างส่วนช่วงปลายทั้ง ๒ ข้างแหลม ชั้นล่างเป็นแพต้นกล้วย ความยาวของลำเรือประมาณ ๔ - ๕ เมตร

คนแสดงบนเรือไฟ

คนแสดงหรือคนรำบนเรือไฟ จะมีเพียงคนเดียว เป็นชายไม่ใส่เสื้อ ใส่ผ้าเตี่ยว (ผ้าขาวม้าเหน็บเตี่ยว) มีความเชื่อว่าผีเงือกชอบผู้เต้นรำบนเรือไฟก็จะเต้นตามจังหวะเสียงดนตรี กลองเลงคนดูก็สนุกสนานชอบใจไปด้วย

ประเพณีการไหลเรือไฟของชาวไทโย้ยบ้านอากาศในปัจจุบัน

ปัจจุบันประเพณีบุญเดือนสิบไหลเรือไฟ ถือเป็นประเพณีที่สำคัญและเชิดหน้าชูตาของชาวบ้านอากาศก็ว่าได้ ลูกหลานชาวบ้านอากาศที่อยู่ไกลหรือไกลไปทำงานกรุงเทพฯ เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน ๑๐ ก็จะพากันเดินทางกลับบ้านมาชมการแข่งขันการไหลเรือไฟ หรือใครที่มีญาติพี่น้องที่อยู่ไกลก็ชวนกันมาเพื่อมาร่วมประเพณี ใครที่เคยได้มาเที่ยว พอถึงวันงานก็จะพากันมาชมมิได้ขาดทุกปี

เมื่อประมาณยี่สิบปีที่ผ่านมาบ้านเมืองเจริญมากขึ้น ผู้คนก็มากขึ้นการคมนาคมสะดวกสบายขึ้น ประชาชนไปไหนมาไหนได้สะดวก ประเพณีการไหลเรือไฟ จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย คือ

ภาคกลางวัน ก็จัดแข่งเรือพาย ซึ่งแต่ก่อนมีเฉพาะชาวคุ้มวัดในบ้านอากาศเท่านั้น จึงใช้เวลาเพียง ๑ วัน ต่อมาเพื่อให้งานยิ่งใหญ่ขึ้น ก็จัดเป็น ๒ วันในการแข่งขันเรือพาย ขนาดของเรือก็ใหญ่ขึ้นด้วย จุคนได้ ๓๐ - ๔๐ คน มีรางวัลเป็นเงิน เป็นถ้วยรางวัล เป็นเสื้อทีม เป็นต้น และมีหมู่บ้านต่างอำเภอ ต่างจังหวัดมาร่วมแข่งขันด้วยก็มี

ภาคกลางคืน มีการประกวดไหลเรือไฟของ ๖ คุ้มวัด ซึ่งจะมีเงินสนับสนุนคุ้มวัดในการจัดทำเรือไฟจากเทศบาลตำบลอากาศอานวย จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร และจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ในเขตอำเภออากาศอานวย เมื่อประกวดเสร็จก็จะมีรางวัลเป็นถ้วยรางวัล เป็นเงินรางวัลเล็กน้อยตามงบประมาณ^๔

มหรสพคบงัน จะมีมหรสพคบงันหลายคืน เช่นดนตรี หมอลำ การประกวดภูมิปัญญาชาวบ้าน การประกวดสาวงามลุ่มน้ำยาม การประกวดสาวประเภทสอง มีชิงช้า ม้าหมุนต่างๆ เมื่อชมการไหลเรือไฟเสร็จก็จะไปนั่งชมดนตรี ชมการประกวด เป็นต้น แล้วเดินทางกลับบ้าน

^๔ สัมภาษณ์ นายล่องแจ้ง นิมนานกุล, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอานวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

รูปลักษณะของเรือไฟยังคงมีเค้าโครงเดิมแต่จะเปลี่ยนที่รูปทรง เช่นการทำให้เป็นวิถีชีวิต การทำเป็นรูปเจดีย์ รูปวัด ตามความคิดสร้างสรรค์ของชาวกุ่ม แต่ยังคงมีก้านจู้เครื่องประดับ บางอย่าง ที่ยังคงเหมือนเดิม แต่บางวัดก็ยังใช้รูปแบบเดิมอยู่ก็มี ซึ่งเป็นการสร้างความสามัคคีของ ประชาชนในคุ้มและได้รับความสนุกสนานด้วย

พิธีก่อนไหลเรือไฟไทย

จุดเทียน ๓ เล่ม จุดธูป ๑๖ ก้าน แล้วปฏิบัติดังนี้

๑. ไหว้พระ

๒. ยกขัน ๕ ขึ้น คณะร่วมจุดเทียน คนละเล่ม

๓. ผู้นำกล่าว

๔. นะโม ๓ จบ

๕. กล่าวคำสักระเทศา พระอินทร์ พรหม ยมโลก ว่า

“สักเค กาเม จะ รูปะ สาธุ สาธุ ผู้ขอขมาขอขมากรรมพมมือ ยึดถือขอพรจาก ปวงทวยเทพทั้งหลายเบื้องบนสุด อันมีองค์พระยาพรหมโลกผู้เป็นใหญ่ เป็นที่พึ่งในกาลบัดนี้ ผู้ขอ ข้าราชการขอขมาทวยเทพทั้งหลายเชิงเนาอยู่ในเขต ทั้ง ๑๐ ทิศะมณฑล ทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง จงมาชมแทนไฟอันประเสริฐ แสดงเจตจำนงสิ่ง และฮับผลบวงสรวง เช่นไหว้ มีผลละพละมากมาย ล้วนแต่ของหอมหวานๆ ชมชื่น เรือไฟจะก้านจะได้ แล้วผู้ขอ ข้าราชการขอขมาทวยเทพทั้งหลาย ได้ลองไหลย้ายครว ลงไปอยู่เนาว์ยังฮ่อมปากกะดิง และหลี่ผีสู่ทะเล พันเยอ ส่วนองค์ทวย เทพทั้งหลาย ผู้ขอขมาขอขมา จงได้สถิตเนาว์อยู่ฮักษาปวงประชาเมืองบ้าน จงฮั่งฮั่งฮั่งไปแล ชะยะมังคะละ สู้ปีๆ แต่ผู้ขอขมาทวย

เสร็จแล้วเสียงเครื่องประโคม ฆ้อง กลอง ฉิ่ง ฉาบ จุดพลุ บั้งไฟ เริ่มบรรเลงและ ปลอ่ยเรือไฟไหลน้ำไป ตอนนี้น้ความสนุกสนานเริ่มทวีขึ้น หมอลำขึ้นแท่นรำเต้นจังหวะฉวยนางเงือก สอดผ้ากะเตี่ยวต้นจังหวะลำโตน เด่งหน้า เด่งหลัง คล้ายผ้าจะหลุดลุ่ยไปเรื่อยๆ คนเต้นรำต้องใส่ มงคลครอบหัวเป็นสีแดง เรือไฟจะไหลลงมาเรื่อยๆ ถึงท่าวัดกลางพระแก้ว^๕

๔.๑.๓ ประเพณีบุญตุง

เป็นประเพณีที่ชาวไทโย้ยบ้านอากาศถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาล ๔๐ ปี ย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ย้อนหลัง ประเพณีบุญตุงเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติต่อเนื่องกันเป็น ประจำทุกปี หลังจากเสร็จจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว ทำไร่ ทำนาเสร็จประมาณเดือนธันวาคมถึง เดือนเมษายน ในช่วงนี้เป็นช่วงเทศกาล เป็นประเพณีบุญตุงตามแต่โอกาสจะเอื้ออำนวย ส่วนมาก

^๕ สัมภาษณ์ พระรัตนกรณวิสุทธิ, รองเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร, เจ้าอาวาสวัดทุ่ง ตำบลอากาศ อำเภ อากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

จะเริ่มในเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เพราะเป็นช่วงข้าวใหม่ปลามัน ปู ปลา อาหารต่างๆ ก็ยังอุดมสมบูรณ์หาได้ง่าย น้ำกินน้ำใช้ตามแหล่งน้ำต่างๆ ก็ยังไม่เหือดแห้ง

ขั้นตอนของการจัดงานบุญตูป (เอาบุญตูป – บุญมหาชาติ ประจำปี – หรือบุญพระเวสสันดร) ซึ่งชาวไทโย้ยบ้านอากาศ เรียกชื่อ งานบุญนี้ได้หลายชื่อ

ขั้นตอน สมภารวัด (เจ้าอาวาสวัด) พร้อมไวยาวัจกรวัด พุทธศาสนิกชน ชาวคุ้มวัด คุ้มบ้าน จะต้องนัดหมายการประชุมกันส่วนมากจะกำหนด เอาศาลาการเปรียญวัดภาษาโย้ยเรียกว่า หัวแจก ครั้นพร้อมเพรียงกันแล้วก็จะเปิดประชุม ตกลงกันหาฤกษ์งามยามดี กำหนดวันรวมบุญ (โฮมบุญ) และกำหนดฉลากบุญว่าเราจะส่งฉลากฎีกาบอกบุญ ตามกำหนดของวันรวมบุญ นั้นเอง ตกลงกันว่า จะจัดส่งฉลากจำนวนเท่าใด หากที่ประชุมตกลงกำหนดว่าปีนี้ ส่งฉลากบอกบุญ ๕๐ บ้าน เฉพาะบ้านที่มีวัดและมีพระอยู่ประจำ คณะกรรมการก็จะนำหนังสือเทศน์เป็นหนังสือผูกใบลาน เรื่อง พระเวสสันดรชาดก ทั้ง ๑๔ กัณฑ์ มานับใบลานหนังสือ ว่ามีจำนวนเท่าไร หารด้วย ๕๐ บ้าน (แบ่งออกเป็น ๕๐ บ้าน) ได้บ้านละกี่แผ่น ก็ถือว่าเป็นผูก เป็นฉลาก ๑ กัณฑ์ และแนบใบฎีกาบอกบุญ กำหนดการวันจัดงานไว้ให้พร้อม และแล้วที่ประชุมก็จะนับหลังคาเรือน คุ้มบ้านคุ้มวัด แบ่งออกเป็น ๕๐ กลุ่ม อาจจะเป็นกลุ่มละ ๕ หรือ ๖ หลังคาเรือน ตามแต่จำนวนถือว่าในแต่ละกลุ่มจะต้องรับผิดชอบ ในการต้อนรับ รับผิดชอบพระคุณเจ้าและญาติโยม ที่จะติดตามพระคุณเจ้ามาร่วมในงานบุญตูป ครั้งนี้^๖

ขั้นตอนต่อไป คณะกรรมการก็จะกำหนดบ้านและวัดที่จะส่งฎีกาบอกบุญนิมนต์ไป โดยเขียนชื่อบ้านแต่ละบ้านตัดเป็นแผ่น หรือกรอให้แน่นลงในบาตรพระเพื่อเตรียมตัวให้หัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มจับฉลาก หากหัวหน้ากลุ่มจับฉลากถูกบ้านใด ก็ถือว่า กลุ่มนั้น ๕ ถึง ๖ หลังคาเรือนนั้นจะต้องเป็นเจ้าภาพ เจ้าศรีทราธิบดีชอบ ทำหนังสือผูกกัณฑ์เทศน์ พระเวสสันดรชาดก พร้อมฎีกาบอกบุญ ซึ่งจัดไว้เป็นผูกเป็นกัณฑ์แล้วไปส่งฎีกาและนิมนต์พระคุณเจ้าบ้านนั้นๆ ให้พาญาติโยมมาร่วมงานบุญตูป ให้มากๆ เรื่องอาหารการกินที่อยู่อาศัย เจ้าภาพ เจ้าศรีทราธิบดีจะต้องรับผิดชอบทุกเวลาทั้งพระคุณเจ้าและญาติโยมที่มาด้วย พร้อมถวายต้นหัวตูปในตอนเช้าของวันเลิกงาน (วันเทศน์พระเวสสันดร)

ขั้นตอนก่อนวันรวมบุญตูป (มื่อโฮมบุญ) ๒ วันก่อนวันโฮมบุญ กลุ่มหลังคาเรือนที่รับผิดชอบ แต่ละบ้านก็จะตัดไม้ที่หัวไร่ปลายนาแล้วนำลื้อ หรือเกวียนเทียมวัว ไปลากไปขนมา วันนั้นทั้งวันชาวบ้านก็จะสร้างตูปให้เป็นที่พัก ๒ ห้อง มุงหลังคาด้วยหญ้าแฝก ห้องหนึ่งจัดเป็นที่พักหลับนอนของพระคุณเจ้าและสามเณรที่นิมนต์ท่านมา ส่วนพื้นสมัยก่อนรองรับด้วยเม้ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายเตียงนอนธรรมดา ต่างแต่ขาเม้งทั้ง ๔ ขาจะสูงจากพื้นระแนงขึ้นประมาณ ๑๐ เซนติเมตร เจาะรูกึ่งกลางทั้ง ๔ ขา เพื่อสอดเสามุงกันยุงและแมลงต่างๆ สมัยก่อนไม่มีไฟฟ้า อดีตกีตะเกียง เจ้าพายุอาศัยสูบลมเข้าและใช้น้ำมันก๊าดเป็นเชื้อเพลิงและกระบองเป็นภาษาพื้นบ้านซึ่งทำเองโดยเอา

^๖ สัมภาษณ์ คุณยายวัน ชายกรวด, พุทธศาสนิกชนบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

เศษไม้ผุๆ มาผสมน้ำมันยางใช้ใบตองห่อ เหมือนข้าวต้มมัดตากแดดแล้วจุดไฟ อีกห้องกันเป็นห้องพักของญาติโยมที่เดินทางมากับพระคุณเจ้าในเช้าของวันรวมบุญนั่นเอง ส่วนพื้นปูรองใบมะพร้าวแล้วปูทับด้วยเสื่อที่สานด้วยใบเตย (ภาษาพื้นบ้านเรียกสาตเตย) ก็ปูด้วยคำที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านทำขึ้นใช้ในครอบครัวเรือนประจำ^๗

เช้าของวันรวมบุญ ชาวกลุ่มต่างๆ ดังกล่าว เขาเรียกว่า เจ้าภาพเจ้าศรัทธา จะต้องตกแต่งสถานที่ (ตูป) ที่สงฆ์น้ำพระให้เรียบร้อย แล้วแบ่งงานเพื่อปฏิบัติช่วยกัน ให้นำเสื่อสาต อาสนะ น้ำดื่ม หมากพลู บุหรี่ รองรับด้วย ชันหมากเบ็ง ซึ่งทำด้วยใบกล้วยหรือชันกะหย่อง ซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ เทียนดอกไม้ ๑ คู่ ออกไปรอรับพระคุณเจ้าและญาติโยมที่จะเดินทางมาอยู่ที่ทุ่งนาท้ายบ้าน ซึ่งได้กำหนดนัดหมายท่านไว้ก่อนแล้วตอนที่ไปส่งฉลากบอกบุญและปูเสื่อ รอที่ร่มไม้ชายทุ่งที่เห็นว่าเหมาะสมเมื่อท่านมาถึงก็จะได้นิมนต์ ท่านเข้าพักในที่จัดไว้ เพื่อฉันทน้ำและพักเย็นชั่วคราวก่อนที่จะนิมนต์เข้าวัดและนำเข้าสู่ที่พักตูปนั่นเอง

ช่วงบ่ายของวันรวมบุญนั้น ประมาณบ่าย ๒ โมง ตามแต่โอกาสก็จะมีการแห่พระเวสสันดร ซึ่งคณะกรรมการชาวบ้านได้จัดทำเป็นแท่นระแนงไม้ไผ่อย่างแข็งแรง สามารถทานน้ำหนักพระคุณเจ้าได้ ๒ รูป ภาษาพื้นบ้านเรียกฮ้านพระเวสสันดรหรือหอพระเวสสันดร เพราะรอบทั้งสี่ด้านจะต้องนำแผ่นผ้าที่เขียนเป็นรูปพระบายศรี เรื่องราวพระเวสสันดรชาดก ทั้ง ๔ กัณฑ์ บริบูรณ์ สถานที่ตั้งหอพระเวสสันดรหรือฮ้านพระเวสสันดรที่เตรียมอัญเชิญพระเวสสันดรแห่เข้าเมืองนั้น คณะกรรมการวัดจะต้องหาสถานที่ที่เหมาะสม อาจเป็นท่าน้ำไม่ห่างไกลจากวัดเท่าใดนัก สมมุติเอาวัดเป็นเมือง สมมุติเอาสถานที่ทุ่งนาเป็นป่าดงหรือเขาวงกต หลังจากตั้งหอพระเวสสันดรในที่อันควรและได้เวลาแดดร่มลมตก ประชาชนที่มาร่วมในขบวนแห่มากแล้ว พระคุณเจ้าก็จะเริ่มพิธีให้ศีลแล้วอัญเชิญพระเวสสันดรกล่าวคำอัญเชิญเป็นทำนองแหล่ ลงท้ายลากเสียงยาวๆ ภาษาพื้นบ้านว่าขึ้นนกเขาหอง (คำว่าหอง เป็นภาษาพื้นบ้านชนเผ่าโย้ย ซึ่งแปลว่าสูง) ขึ้นเสียงสูงลากเสียงยาวๆ เปี่ยมว่าใจจะขาด ในช่วงนั้นเองหากท่านผู้ใดมีศรัทธาจะบริจาคปัจจัย (เงิน) เป็นการสมทบกันก็บริจาคได้ตามศรัทธา

ครั้งอัญเชิญแล้ว พระคุณเจ้าก็จะให้พรเป็นเสร็จพิธี ดนตรีพื้นเมืองก็บรรเลง ซึ่งมีกลอง เลง กลอง ฉิ่ง ฉาบ พิณ แคน มีขบวนพ่อนรำ นางพ่อน นางรำ จับกลุ่มกันมีความสนุกสนาน รื่นเริงจนกว่าขบวนจะเข้าถึงเมือง (วัด) ก็เกือบจะมืดค่ำพอดีเพราะความสนุกสนาน ขบวนเคลื่อนผ่านเข้าสู่ประตูเมือง (วัด) พระคุณเจ้าจะสวดรัตนมนต์ก็จะได้ยินเสียงกลองเพลตีเป็นสัญญาณประท้วงประกาศอนุโมทนาสาธุกลองเพล เป็นภาษาพื้นบ้านของชาวไทโย้ยเรียกกัน เป็นกลองที่ใหญ่มาก วัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ ๘๐ ถึง ๑๐๐ เซนติเมตร

ขบวนจะแห่รอบอุโบสถ (สิม) หรือศาลาการเปรียญ ๓ รอบ เสร็จสิ้นขบวนอัญเชิญแห่พระเวสสันดรก็จะแยกย้ายกันทำบุญตามอัธยาศัย ซึ่งจะจัดไว้เป็นแผนกรับบริจาค มีบาตรสวรรค์

^๗ คุณพ่อบัวเรียน เห่งละคร, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

บาตรประจำวันเกิด บาตรต่ออายุ เชียมซีเสี่ยงทาย เสี่ยงพระ และยังมีแผนกรับบริจาคข้าวเปลือกด้วย ตอนกลางคืนก็จะมีกระหมอลำ และอื่นๆ ตามแต่จะหาได้ เพื่อให้งานครึกครื้นรื่นเริงพอสมควร สมัยก่อนย้อนหลังไปเมื่อ ๗๐ ปี เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ก็จะมีการจัดขกมวย มีรถไถถึง ซึ่งถือว่าเป็นการจัดงานที่ยิ่งใหญ่มาก ในครั้งนั้น สมัยก่อนย้อนหลังอีก ๗๐ ถึง ๘๐ ปี คำบอกเล่ากล่าวขาน ตำนานบุญตบคำบอกกล่าวจากย่าถึงยาย จากยายถึงพ่อแม่ และลูกๆ หลานๆ กล่าวว่า ตอนกลางวัน (คืนวันรวมบุญ) จะมีการแข่งกลองยาว ภาษาพื้นบ้านว่าเสียงกลองหางแล้วก็แข่งกลองกิ่ง ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะนำกลองหางบ้าง กลองกิ่งบ้างเพื่อมาประลองแข่งขัน (เสียงกัน) ว่ากลองบ้านใดกลุ่มใดจะดังและไพเราะ (ม่วน) กว่ากันจะมีกรรมการ ๓ คน อย่างน้อยเป็นผู้ตัดสินรางวัลผู้ชนะ ก็มีกล้วย อ้อย ข้าวต้ม ลงท้ายด้วยเหล้าโทหวาน ๑ ขวด หลังจากรับรางวัลแล้วก็จะรวมกลุ่มเป็นขบวนออกโชว์ลายกลองเป็นขบวนแห่ตีกลองที่ชนะเลิศเลาขบวน อดความเป็นผู้ชนะ อดสาวๆ ฟ้อนรำทำเพลงไป แล้วก็เข้าจีบสาว (เว้าสาว คุยสาว) ตามตบ ซึ่งแต่ละตบก็จะมีป้ายชื่อบ้านแต่ละบ้านติดไว้ให้ได้ทราบว่าเป็นตบของผู้ใด การจีบสาวเว้าสาว จะเป็นคำผญา เป็นคำคล้องจองกันมาก ฟังแล้วอ่อนหวาน ไพเราะหูของผู้ได้ยินได้ฟังจะเป็นคำเกี้ยวสาวแตกต่างกัน สอดแทรกความรักความอาลัย เอื้ออาทรต่อกัน ฟังแล้วลึกซึ้ง บ่าวสาวรักกันได้กันอยู่เป็นคู่ผู้เมียกันและรู้จักกันมักคุ้นกัน ถ้ามื้อเช้าครวกันก็งานบุญตบนี้^๔

๔.๑.๔ อีตลีสอง

อีตหรือจาริตประเพณี คือข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติที่หมู่ชนประเพณีและจดจำทำกันมานาน ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติถือว่าผิดศีลธรรมไม่มีใครยอมรับคบหาสมาคม อีตลีสองเป็นประเพณีที่คนทุกคนกลุ่มชาติพันธุ์นิยมปฏิบัติสืบต่อกันมา ชาวไทโย้ยบ้านอากาศก็เช่นเดียวกันอีตลีสองเป็นจาริตประเพณีที่คนในกลุ่มได้ร่วมชุมนุมกันทำบุญเป็นประจำทุกๆ เดือนในรอบปี คือ เดือนอ้ายทำบุญข้าวกรรม เดือนยี่ทำบุญคุณลาน เดือนสามบุญข้าวจี เดือนสี่บุญพระเวส เดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนหกบุญบั้งไฟ เดือนเจ็ดบุญเลี้ยงอารักษ์หลักเมือง เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบบุญข้าวสากหรือข้าวสาก เดือนสิบเอ็ดบุญออกพรรษา และเดือนสิบสองบุญกฐิน ซึ่งชาวไทโย้ยมีการปฏิบัติด้วยความเชื่ออีตลีสองนี้เป็นจาริตประเพณีทุกครอบครัว ผลที่เกิดขึ้นคือ ทุกคนจะได้เข้าวัดใกล้ชิดกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาและทำให้เกิดการรู้จักคุ้นเคยสามัคคีกันและเมื่อว่างจากงานอาชีพทุกคนจะเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม ปัจจุบันการจัดกิจกรรมในอีตลีสองส่วนใหญ่จะจัดเพื่อเทศกาลเท่านั้น^๕

^๔ สัมภาษณ์ คุณยายวัน ชายกรวด, พุทธศาสนิกชนบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๕ สัมภาษณ์ นางพิชญา จันทะพันธ์, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จ.สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ปัจจุบันสังคมสมัยใหม่ได้แพร่เข้าสู่ชุมชน ทำให้ประเพณีเดิมที่บรรพบุรุษสืบทอดมาบางประเพณีเริ่มเสื่อมไปเพราะคนในสังคมมุ่งเน้นในเรื่องของการดำเนินชีวิต การทำมาหากินตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นประเพณีของชาวไทโย้ยบ้านอากาศ เริ่มจากประเพณีการเกิดที่มีการผูกแขน การบวชที่มีการทำขวัญ การแต่งงานที่มีพิธีบายศรีสู่ขวัญ และการตายที่มีการสวดทำบุญแผ่ส่วนกุศลแล้วฝังหรือเผาหรือเก็บกระดูก จากข้อมูลการสอบถามพบว่าทุกๆ ประเพณีดังกล่าวมีการปฏิบัติต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เพราะส่วนใหญ่ทำตามประเพณี ส่วนหนึ่งทำแล้วสบายใจและอีกส่วนหนึ่งทำเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต^{๑๐}

๔.๒ วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองของชาวไทโย้ยบ้านอากาศ ตามลักษณะทางสรีรวิทยาหรือกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งชายและหญิงมีรูปร่างสันทนต์ ผิวสองสีค่อนข้างขาวกว่าชาวไทยลาว หรือไทยกลาง เมื่อถูกเรียกว่าโย้ยก็ยอมรับด้วยความภาคภูมิใจแสดงให้เห็นว่าชาวไทโย้ยมีความเข้าใจตนเอง ภูมิใจในการที่เป็นชาวโย้ย ซึ่งยังรักษาเอกลักษณ์และคุณลักษณะและคุณลักษณะต่างๆ ของชาติพันธุ์เดิม เช่น ความเป็นอยู่มีธรรมาภิบาล สมณะ ขยัน มีความสามัคคีในกลุ่ม เคารพผู้อาวุโส อาชีพหลักของชาวไทโย้ย คือ การทำนา อาชีพเสริม ได้แก่ การหาปลา เนื่องจากอยู่ใกล้ลำน้ำยาม การจักสาน การทอผ้า ซึ่งนอกจากจะเอาไว้ใช้เองแล้ว ปัจจุบันเป็นสินค้าส่งออกไปจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผ้าที่ชาวไทโย้ยทอขึ้นนี้จัดเป็นผ้าทอที่งดงามมาก แสดงให้เห็นว่าชาวไทโย้ยมีความเข้าใจตนเองและภูมิใจในการรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มตนเองในด้านภาษา วัฒนธรรมความเป็นอยู่ และคุณลักษณะที่แสดงออกในกิจวัตรประจำวัน ซึ่งวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาที่ยังคงอยู่ ได้แก่

๔.๒.๑ ที่อยู่อาศัย

บรรพบุรุษชาวไทโย้ย นิยมเลือกสถานที่สร้างหมู่บ้านบนที่ดินที่เป็นเนินสูงน้ำท่วมไม่ถึง ใกล้แหล่งน้ำมีท้องทุ่งที่ลุ่มสำหรับทำนา (ที่ดอนปลูกบ้าน ที่ลุ่มทำนา) ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษโย้ยไม่มีใครเกิน นิยมปลูกบ้านใต้ถุนสูง เล็กใหญ่ตามฐานะ แรกๆ มุงด้วยหญ้าแฝก หญ้าคา ฝาแถบตอง เรียกว่า “ผาด้าน” เอาหญ้าที่ใช้มุงหลังคาทำเป็นฝาก็ได้ปูด้วยพาก เครื่องเรือนในยุคนั้นส่วนมากเป็นไม้ไผ่ ในยุคถัดมาคนรู้จักตีเหล็ก ไทโย้ยตีเหล็กฝาแป้นมุง ได้พากันตัดไม้ชาดลงมา ตัดท่อนยาวประมาณ ๖๐ – ๗๐ เซนติเมตร ใช้เหล็กฝาไผ่นั้นเป็นกระดานมุงหลังคาแทนหญ้า ยุคต้นๆ ยังไม่มีตะปูก็เจาะรูสอดไม้ไผ่เข้าไปทำเป็นตะขอเกาะยึดกระดานไว้ กระดานพื้นใช้เหล็กฝาเป็น

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูสุกิจจานุยุต, รองเจ้าคณะอำเภออากาศอำนวย, วัดทุ่ง ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

แผ่นยาว คนโบราณใช้ความพยายามสูงมาก เมื่อมีเลื่อย สี่ ขวาน ตะปู ค้อนตี การสร้างบ้านของคนมีเงินก็ใช้ไม้เนื้อแข็งแทนไม้ไผ่ ตามลำดับ จนไม่มีไม้ ไม่มีป่าเหมือนอย่างที่เราเห็นทุกวันนี้ ได้ถุนบ้านก็ใช้ผู้รว – ควาย บางบ้านก็มีคอกไก่ มีครกตำข้าว กองฟืน สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เต็มไปหมด^{๑๑}

บรรพบุรุษชาวไทโย้ยยังนิยมปลูกเล่าข้าวไว้ใกล้บ้าน ใต้ถุนสูง มุงด้วยหญ้าเหมือนกัน ส่วนฝาทำพิเศษ คือ เอาต้นแขง (ไม่ทราบว่าเป็นคนทั่วไปเรียกต้นอะไร ลักษณะลำต้นเล็ก สูง ๒ – ๓ เมตร) นำมาสานฝาหีบ เอาข้าวขึ้นควายผสมดิน ใส่น้ำพอเหนียว นวดได้ที่ที่ฉาบฝาทั้งข้างนอกข้างใน ใช้งานได้ไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปีขึ้นไป (ทุกวันนี้ไม่นิยมแล้ว แต่จะใช้ไม้เนื้อแข็งหรือสังกะสีแทน) ใต้ถุนเล่าสูงก็ใช้เก็บหญ้าแฝก บางคนก็ทำคอกไก่หรือคอกหมู บางคนก็เก็บอุปกรณ์ในการทำนา เช่น ไถ คราด เป็นต้น เกี่ยวกับบ้านที่อยู่อาศัยยังมีอีก เช่น เมื่อปลูกบ้านยังไม่เสร็จหรือเสร็จแต่ยังไม่ได้ทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ห้ามทุกคนนอน (ทุกวันนี้ก็ยังถืออยู่) ถ้านอนถือว่าชะล่า คนโบราณนิยมหันหน้าบ้านไปทิศเหนือหรือทิศใต้ ทุกวันนี้เปลี่ยนไปตามถนนไม่เลือกทิศ นิยมกันห้องนอนเป็นสัดส่วนเหลือไว้ห้องเดียว ส่วนมากด้านทิศตะวันออกจะเป็นห้องพระเพราะมีหิ้งพระและผีเจ้าอยู่ห้องนี้ เมื่อมีงานนิมนต์พระขึ้นบ้านใหม่ก็นั่งห้องนี้ คนที่จะนอนห้องนี้ได้ต้องเป็นลูกชายที่ยังโสด ส่วนพ่อแม่ ลูกสาว และลูกชายที่แต่งงานแล้ว นอนในห้องที่กั้นไว้ เรียกว่า ส่วม ไทโย้ยนิยมนอนหันศีรษะไปทางทิศเหนือและทิศใต้ ส่วนทิศอื่นถือว่าชะล่า และในการขึ้นบ้านใหม่หรือทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ชาวไทโย้ยยังยึดถือเอาฤกษ์งามยามดี โดยจะต้องไปดูกับพระหรือให้พระท่านดูฤกษ์ให้ว่าวันไหนดี วันไหนเป็นมงคล จึงจะทำการมงคล ซึ่งในปัจจุบันก็ยังยึดถือและปฏิบัติตามจนปัจจุบัน^{๑๒}

๔.๒.๒ วัตถุทางวัฒนธรรม

พระแก้ว วัดกลาง พระแก้วเป็นพระพุทธรูปแก้วใสขนาดหน้าตักกว้าง ๔ นิ้ว สูง ๕ นิ้ว ประดิษฐานโดยการแกะสลักแก้ว (ไม่ใช่พระพุทธรูปหล่อ) ถือว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่ชาวอากาศอำนวยเคารพสักการบูชาตลอดมา ประดิษฐานอยู่ ณ วัดกลางแห่งนี้ ประวัติความเป็นมาไม่แน่ชัดประการหนึ่งเชื่อกันว่า พระแก้วได้ถูกอันเชิญมาพร้อมกับการอพยพของชาวไทโย้ยอากาศ จากเมืองฮ่อมท้าวฮูเซ เมืองข่า เมืองโซ ประเทศลาว โดยท้าวเพี้ย เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๓๙๐ โดยท้าวเพี้ยพบเด็กกำลังเล่นพระพุทธรูปอยู่ จึงขอดูและเห็นว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะดี จึงขอแลกด้วยผ้าซิ่น (ผ้าฝ่ายพื้นเมืองทอด้วยมือ) แล้วอันเชิญประดิษฐานที่วัดกลาง^{๑๓}

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายสุวิทย์ ตู่ไชย, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

^{๑๒} สำนักงานเทศบาลตำบลอากาศอำนวย, เอกสารประวัติศาสตร์ไทยโย้ยบ้านอากาศ, หน้า ๗๐ – ๗๒

^{๑๓} สัมภาษณ์ คุณพ่อเจียนจง โสมสุพิน, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

คนรุ่นปู่ย่า ตายาย ซึ่งมีอายุประมาณ ๘๐ ปีขึ้นไป เล่าว่า เมื่อก่อนที่ชาวไทโย้ยได้อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงแล้ว ได้ตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่งและพร้อมกันนั้นได้นำเอาเจ้าปู่เจ้าตา (ศาลเจ้าปู่) มาด้วย ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองบ้านเมืองด้วย แล้วสร้างวัดขึ้น ต่อมาชาวไทโย้ยก็ยังไปมาหาสู่กับพี่น้องฝั่งลาวอยู่เหมือนเดิม โดยได้นำเอาสินค้าไปขายจนถึงเมืองเวียตนาม ว่าพ่อเผ่าเชียงน้อยได้ไปถึงเมืองลาว เห็นเด็กวิ่งเล่นอยู่ลานบ้านของเล่นที่เด็กเล่นนั้น คือใช้เชือกมัดคอพระพุทธรูปเป็นแก้วสีขาวใสและรูปสิงห์ เผ่าเชียงน้อยเห็นว่าพระพุทธรูปมีลักษณะที่แปลกและสวยงามจึงเอาสิ่งของแลกกับเด็ก นำกลับมาที่บ้านม่วงริมยาม (บ้านอากาศในปัจจุบัน) และไปเก็บที่บ้านของตน พอตกกลางคืนพระพุทธรูปได้แสดงปาฏิหาริย์เปล่งรัศมีเป็นแสงสวยงาม เผ่าเชียงน้อยจึงคิดว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควรเคารพบูชา จึงนำไปเก็บไว้ที่วัดกลางเนื่องจากไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าพระแก้วมาจากที่ใด ภาคปาฏิหาริย์ พระแก้วเคยหายไปอย่างไรร่องรอยแล้วก็กลับมาประดิษฐานอยู่ ณ ที่เดิมเอง และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ซึ่งเป็นช่วงที่ราชการกำลังปราบคอมมิวนิสต์ในเขตบ้านอากาศและหมู่บ้านใกล้เคียง พระแก้วได้แสดงปาฏิหาริย์เปล่งรัศมีออกมาจากองค์พระพุทธรูปโดยรอบ เจ้าอาวาสวัดกลางในสมัยนั้นจึงปรึกษาหารือเจ้าอาวาสวัดทุ่งช่วยกันทำพิธีสักการบูชาและขอขมาแสงนั้นจึงดับลง นอกจากนั้นในยามที่ชาวบ้านเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีเรื่องเดือดร้อนใจใดๆ ก็จะไปบนบานศาลกล่าวกับพระแก้วเรื่องร้ายก็กลับเป็นดี อนึ่ง เมื่อชาวบ้านเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีเรื่องร้อนใจใดๆ ผู้ที่เลื่อมใสในองค์พระแก้วก็มาขอบนบานกับองค์พระแก้ว เรื่องเลวร้ายก็จะกลายเป็นดีได้ ดังนั้น ชาวอากาศอำนวยจึงมีความศรัทธาอันถ่องแท้รักหวงแหนมากและยกให้เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองสืบต่อไป^{๑๔}

การบ๊ะพระแก้ว (บนพระแก้ว) สิ่งที่ต้องเตรียม คือ ดอกไม้ ๕ คู่ เทียน ๕ คู่ เงินตามศรัทธา ให้เขียนชื่อ นามสกุล เขียนเรื่องที่จะบนให้ชัดเจน

การแก้บ๊ะพระแก้ว (แก้บนพระแก้ว) สิ่งที่ต้องเตรียม คือ ดอกไม้ ๕ คู่ เทียน ๕ คู่ ต้นเงินหรือต้นดอกฝิ่งหรือเงินใส่ซอง ตามศรัทธา^{๑๕}

๔.๓ ความเชื่อที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดในจิตสำนึกมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคมนั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติจะไม่พิสูจน์ได้ว่าเป็นของแท้จริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว ดังนั้น ความเชื่อจึงเป็นฐานที่กระทำการต่างๆ รวมทั้งความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าจะบันดาลความสุขได้หรือหากทำให้สิ่ง

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายชาญชัย ไครบุตร, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวัฒนาร, เจ้าคณะตำบลอากาศ เขต ๒, เจ้าอาวาสวัดอุบลมุง ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ศักดิ์สิทธิ์หรือผีบรรพบุรุษไม่พอใจก็จะนำความทุกข์ยากลำบากมาให้ จึงมีพิธีเช่นสรงสักการบูชาบ่อยๆ เข้าก็ปลูกฝังความเชื่อให้ลึกกลงไปในจิตสำนึกจนไม่สามารถถ่ายทอดได้ชาวไทโย้ยบ้านอากาศก็เช่นเดียวกับชนกลุ่มอื่นๆ ที่ปลูกฝังความเชื่อในเรื่องต่างๆ สืบทอดกันมา ได้แก่^{๑๖}

๔.๓.๑ การตาย

เมื่อมีการตายเกิดขึ้น ตามประเพณีคนโย้ยโบราณก็จัดการเผาหรือฝัง ถ้าป่วยตายไข้ก็เผา ถ้าตายมีแสงก็ฝัง (แต่โย้ยสมัยใหม่เผาหมด) เมื่อมีคนตายก็อาบน้ำหิวผมแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่ใหม่ที่สุด นิยมนำเงินใส่ที่กระเป๋าสีหรือกางเกงของผู้ตาย มากน้อยตามแต่จะให้เพื่อจ้าง (ให้สินบน) ขณะเดินทางไปสู่ปรโลก ญาติบางคนก็ล้งเอาไปถวายพระ แล้วอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ตาย ญาติบางคนก็เผาหรือฝังเงินนั้นไปเลย นำเงินใส่ปาก ๑ บาท และเขียนคาถาใส่ปาก ใส่มือให้ถืดอกไม้เทียนอย่างละ ๑ คู่ ด้ายมัดมือผ้าขาวห่อมัดสามเปลาะ สำหรับผู้เป็นญาติผู้ยังมีชีวิตอยู่ก็ทำหีบ (หีบศพ) หรือห่อ ให้แก่คนตายตามฐานะ ตัดกระดาษลายดำ ติดตามหีบ ห่อ อย่างสวยงามแล้วใส่ยาฉุนรองพื้น จากนั้นยกศพคนตายเข้านอนในหีบศพและใส่ยาฉุนข้างศพจนทั่วอีกครั้งแล้วนำสิ่งของเครื่องใช้ของผู้ตายใส่เข้าไปในหีบศพ หรืออาจวางใกล้ๆ ข้างนอกหีบศพก็ได้

ถ้าการตายป่วยตายไข้ จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านโดยหันศีรษะศพไปตามทิศที่เคยนอนก่อนตาย แต่ถ้าตายมีแสงชาวไทโย้ยจะไม่นำศพขึ้นบ้าน (ชะล่า) โดยจะจัดสถานที่บำเพ็ญกุศลรอบบริเวณบ้านตนเอง คนที่ตายไปแล้วจะไม่เรียกว่าศพแต่จะเรียกว่าผี ถ้าตายโหงก็เรียกว่าตายมีแสง และเพื่อเป็นเคล็ดอีกอย่างหนึ่งก็นิยมเรียกคำว่าผี เป็นคำว่าดี เช่น พากันไปเยือนดีหรือไปงั้นเยือนดี เป็นต้น แต่เวลาปลงศพจะไม่เรียกว่า ไปปลงดี จะพากันเรียกว่า ไปปลงผี

ถ้ามีคนตายหลายๆ ศพ ในห้วงเวลาใกล้เคียงกัน จะนำศพที่ตายหลังไปเผาหรือฝังก่อน เมื่อมีการตั้งศพคนตายที่บ้าน จะต้องนิมนต์พระสงฆ์มาสวดและเทศน์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายทุกวัน ในส่วนของวันเผาศพหรือฝังศพ ไทโย้ยไม่นิยมเผาศพหรือฝังศพ ในวันขึ้นและแรม ๙ ค่ำ เดือน ๙ (ไทโย้ย เรียกว่า วัน ๙ ค่ำ ๙ กอง) ไม่เป็นมงคล วันขึ้นและแรม ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และไม่นิยมเผาศพอีกวันหนึ่งก็คือ วันรับปากเดือน คือ วันขึ้น ๑ ค่ำ ของทุกเดือน ซึ่งทุกวันนี้ยังถือปฏิบัติกันอยู่ การนำศพไปป่าช้า สมัยก่อนหรือสมัยนี้ ให้หันเท้าของผู้ตายไปก่อน จะมีคนแก่ ๔ คน เป็นคนถือธงดำเดินนำหน้า มีห่อหมกอนิจจาตั้งอยู่หน้าศพ ใช้ฝ้ายมัดห่อหมกอนิจจาโยงไปให้พระภิกษุ สามเณรที่บวชจุ้ง จับเดินนำหน้าศพคนตายจนถึงป่าช้า เพื่อไปทำพิธีเผาหรือฝังแล้วแต่กรณี

ก่อนทำพิธีศพ จะมีการเปิดผ้าคลุมหน้าศพให้ลูกหลานได้ดูเป็นครั้งสุดท้าย แล้วล้างหน้าด้วยน้ำมะพร้าวเพราะถือว่าเป็นน้ำที่สะอาดที่สุด เพื่อให้หน้าศพสะอาด และเป็นการชำระโรคภัยไข้

^{๑๖} จุมพล วิเชียรศิลป์. ชนเผ่าไทโย้ย. ใน ประวัติศาสตร์ไทโย้ยบ้านอากาศ. (สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๘) หน้า ๒๗๖.

เจ็บ และยังเชื่อว่าวิญญาณที่ไปเกิดใหม่ จะไม่มีโรคร้ายเบียดเบียนอีกด้วย หลังจากรดหน้าศพแล้ว ปิดผ้าหน้าศพให้เรียบร้อย

น้ำสร้างแก้ว คือ การขุดหลุมขนาดกว้างและลึก ๑๐ เซนติเมตร ทางด้านทิศ ตะวันออกของศพ ห่างจากที่ตั้งศพประมาณ ๕ เมตรขึ้นไป ให้ลูกหลานจัดหาสำหรับกับข้าวมาวาง ใกล้หน้าสร้างแก้ว เพื่อให้วิญญาณผู้ตายได้กินอาหารเป็นครั้งสุดท้าย หลังจากนั้นพระสงฆ์จะทำพิธีทาง ศาสนามีสวดมาติกาและบังสุกุล ขณะที่พระสงฆ์อนุโมทนานั้น ญาติผู้ใกล้ชิดจะกวาดน้ำลงในน้ำสร้าง แก้ว ซึ่งมีความเชื่อว่าขณะที่เผาศพนั้นวิญญาณของผู้ตายจะร้อน จึงกระโดดลงน้ำในน้ำสร้างแก้ว จะ รู้สึกเย็น^{๑๗}

การเก็บกระดูกคนตาย โดยปกตินิยมเก็บช่วงบ่ายของวันเตรียมแจกข้าว โดยญาติมิตร และลูกหลานจะพากันไปเก็บกระดูกของผู้ตายตรงที่เผาศพ จะนิมนต์พระสงฆ์ ๕ รูป ๗ รูป หรือ ๙ รูป ไปทำพิธีบังสุกุล แล้วญาติมิตรก็ช่วยกันเก็บกระดูก ในการเก็บกระดูกคนตายจะใช้ไม้หรือ ก้านกล้วยคีบกระดูกใส่ภาชนะที่เป็นตะแกรง ล้างด้วยน้ำสะอาด ผึ่งแดดให้แห้ง พรมด้วยน้ำหอม เพื่อดับกลิ่น จากนั้นเก็บกระดูกใส่ภาชนะ แล้วแยกเก้าอี้เป็น ๒ ส่วน สลับเก้าอี้ทางทิศ ตะวันออกไปทิศตะวันตก แล้วปั้นหุ่นรูปคนขึ้น โดยหันศีรษะหุ่นไปทางทิศตะวันออกเหมือนเดิม นำ ภาชนะที่บรรจุกระดูกวางไว้หน้าอกของหุ่นพร้อมด้วยห่อหมกอนิจจา จากนั้นโยงสายห่อหมกอนิจจาไปยัง พระภิกษุ สามเณรที่นิมนต์มาทำพิธีทางศาสนา พระภิกษุ สามเณรจะสวดมาติกาบังสุกุล ให้ศีล ให้พร หลังจากนั้นจะขุดหลุมตรงกลางหุ่นลึกพอจะฝังกระดูกหรือเสาเสได้ หลังจากนั้นจะเอาเก้าอี้ ถานกลบเสาเส นิยมปลุกดอกกลั่นทม (ลีลาวดี) ก่อนกลับบ้านบอกกล่าววิญญาณของผู้ตายให้ไปรับ ส่วนบุญส่วนกุศล ที่ลูกหลานจะทำให้ในวันรุ่งขึ้น พอวันรุ่งขึ้นก็จะทำพิธีแจกข้าวอุทิศส่วนกุศลที่บ้าน ของผู้ตายหรือวัดก็ได้^{๑๘}

๔.๓.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับคำสอนทางศาสนา มีดังนี้

- เรื่องบุญ เรื่องบาป เช่น เชื่อว่าการฆ่าแมว บาปหนัก
- เรื่องตายไปแล้วเกิดใหม่ เช่น เชื่อว่า เด็กที่เกิดใหม่มีหน้าตาและอุปนิสัยคล้ายบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว การจำชาติได้ (ระลึกชาติหลังได้)
- เชื่อว่านรก – สวรรค์ มีจริง เพราะญาติพี่น้อง นิยมไปหาช่างทรงหรือคนทรง เพื่อถามถึงผู้ตายไปเกิดที่ไหน มีความสุขหรือเปล่า

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลวิหารการ, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ ตำบลอากาศ อำเภอบางบาล จังหวัด สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระรัตนกรณวิสุทธิ, รองเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร, เจ้าอาวาสวัดทุ่ง ตำบลอากาศ อำเภอบางบาล จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

- วิญญาณบรรพบุรุษ เช่น เชื่อว่าพ่อแม่ที่ตายไปแล้ว มาอยู่ที่มุมห้อง มุมบ้าน เรียกผีแจ ในวันสำคัญ จะมีการอุทิศส่วนกุศลพิเศษ ซึ่งตามความเชื่อของชาวไทยยี่ เชื่อว่า เป็นการปล่อยให้พ่อแม่ หรือญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว ให้มารับของทานในประเพณีที่สำคัญ เช่น บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน เป็นต้น

เมื่อชาวไทยยี่ มีความทุกข์ใจ หรือไม่สบายใจก็จะไปทำบุญที่วัด เพื่อให้เกิดความสบายใจและมีความสุขใจ ซึ่งมีวัดต่างๆ คือ วัดกลาง วัดทุ่ง (วัดทุ่ง) วัดจอมแจ้ง (วัดเหนือ) วัดไตรภูมิ วัดศรีพนเมือง และวัดอุดมรัตนาราม (ธ)

๔.๔ พิธีกรรมที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

พิธีกรรมของชาวไทยยี่ ทุกๆพิธีจะมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น กล่าวคือ ชาวไทยยี่นั้น นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ซึ่งสังเกตได้จาก ไทยยี่บ้านอากาศ มีวัดซึ่งเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนไปร่วมทำกิจร่วมกัน จำนวนถึง ๖ วัด คือ วัดกลาง วัดทุ่ง (วัดทุ่ง) วัดจอมแจ้ง (วัดเหนือ) วัดไตรภูมิ วัดศรีพนเมือง และวัดอุดมรัตนาราม (ธ) ซึ่งในปัจจุบันชาวไทยยี่ก็มีความสัมพันธ์กับวัดโดยตลอด พิธีกรรมต่างๆ ก็ดำเนินและเกี่ยวข้องกับวัด และพระภิกษุแทบทั้งสิ้น ได้แก่

๔.๔.๑ พิธีบวงสรวงปากอุคุต

ปากอุคุต คำว่า ปาก ณ ที่นี้ หมายถึง ปากน้ำ คือ ปากช่องกะตัน ซึ่งเป็นร่องน้ำไหลลงสู่ลำน้ำยาม ในจุดที่น้ำมาบรรจบกัน เรียกว่า ปาก

อุคุต เป็นชื่อของพระอรหันต์องค์หนึ่งซึ่งมีฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากสามารถเข้าสู่จุตถุณานอธิฐานจิตให้เกิดอภิญญาญาณ กระทำอิทธิฤทธิ์ได้ตามความประสงค์สถานที่ตั้งปากอุคุตติดกับวัดจอมแจ้ง (วัดเหนือ)

ปากอุคุต ณ ที่แห่งนั้น ชาวเผ่าไทยยี่บ้านอากาศตั้งแต่บรรพบุรุษได้ยึดถือ และกำหนดที่นั้นเป็นที่อันเชิญและอาราธนาอานิสงค์ก็สอุคุตเถระผู้มีอิทธิฤทธิ์ปราบพระยามารทั้งหลายได้อย่างราบคาบในงานมงคลทางพระพุทธศาสนา เช่น งานบุญพระเวสสันดร เป็นต้น ชาวไทยยี่ก็จะไปทำพิธีอาราธนาและนิมนต์อันเชิญมาปกป้องรักษาในงานนั้นไม่ให้มีเภทภัยนานาประการ และอาราธนาขอให้อุคุตเถระปกป้องรักษาไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ชาวอากาศอำนวยให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกๆปี ไป การเตรียมการก่อนอาราธนาอานิสงค์พระอรหันต์ก็สอุคุตเถระมาปราบพระยามารในงานมงคลต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาหรือมาปกป้องภัยอันตรายอันจะเกิดขึ้นแก่อาณาประชาราษฎร์ ดังนี้

ปลูกแท่นอาสน์ประทับสี่เสา หรือจัดสถานที่ที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด สำหรับสักการบูชาอาราธนาท่านอุคุตเถระมาประทับอยู่ในบริเวณงานนั้นๆ เครื่องเช่นไห้วไทยทาน ประกอบด้วย ขัน ๕ ผ้าไตร บาตร รม รองเท้า ขันหมากเบ็ง ๑ คู่ ดอกไม้ขาวหรือดอกคุดขาว เสริ่งแล้วรวบรวมขบวนแห่ญาติโยมตามแต่ความพร้อมพอสมควร แห่ลงไปที่น้ำที่กำหนดไว้ คือ ปากอุคุต (ปาก

อ่องกระดัน) จากนั้นก็นำเครื่องเซ่นไหว้ไทยหาดังกล่าวมาตั้งจัดเตรียมพิธี ทุกคนที่เข้าร่วมพิธีกระทำ ดังนี้

ประนมมือ ตั้งนะโม ๓ จบ

ผู้อาราธนานิมนต์ ต้องเป็นพระภิกษุ กล่าวคำอาราธนานิมนต์องค์เดียว นอกนั้นประนมมือ นั่งทำให้สงบ กล่าวคำดังนี้

“ศรีๆ ผุ่งข้าไหว้พระมหาอุปัชฌาย์ประเสริฐ มีศักดาล้ำเลิศชันกว่าพระอรหันตาเจ้าทั้งหลาย บัดนี้ผุ่งข้าทั้งหลายขออาราธนามหาเถระเจ้า เสด็จแต่น้ำคองศา มหาสมุทรมาผาบบารอด้วยบาทพระคาถาว่า โย โย อุปะคุตโต มะหาเถโร ยิง ยิง อุปะคุตตัง มะหาเถรัง กายะพันธะนา รัสสะคิวัง สัพเพ ยักขา ปะลายันตุ สัพเพ ปัสสาจา ปะลายันตุ ผุ่งผัยกัษและผัยเสื้อ ผุ่งเป็นใจพระยามารสู่ท่านทั้งหลายมีใจอันมักผาบบแพ้ผู้ประเสริฐ สัพพัญญู ปะลายันตุ จงผันผายออกของเขตประเทศที่นี้ ก็ข้าเทอญ”

กล่าวจบแล้ว ลงไปมเอก่อนหิน ๓ - ๔ ก้อน หรือมากกว่านั้นตามเห็นสมควร แล้วท่องพระคาถาใส่ก่อนหินว่า ดังนี้ อุปะคุตตัง มะหิริกัง ยามะอุปัชฌะวัง วิวังเสติ อัสสะติ สามครั้ง แล้วตักน้ำใส่บาตรพอสมควร เอาก่อนหินดังกล่าวลงบาตรแล้วนำขบวนแห่มายังบริเวณอาราธนานิมนต์ขึ้นแท่นอาสน์ที่ปลูกไว้ (ที่เตรียมไว้) จดรูปเทียนบูชาไหว้ เป็นเสร็จพิธี (เวลาในการทำพิธีบวงสรวง ประมาณ ๐๔.๐๐ น.)

พิธีบวงสรวงปากอุปัชฌาย์ เป็นพิธีที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาที่ชาวไทโย้ย อากาศอำนวยที่ยังคงสืบทอดและปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน อนึ่ง เนื่องจากบรรพบุรุษชาวไทโย้ย อากาศอำนวยนับถือพระพุทธศาสนา และยึดถือวัฒนธรรมประเพณีสืบทอดมายาวนานปกปักษ์รักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขโดยทั่วหน้ากัน ยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบมา ไม่ว่าจะเป็นพิธีพราหมณ์หรือพุทธศาสนาตามแต่ความเหมาะสมกับเหตุการณ์นั้น^{๑๔}

๔.๔.๒ พิธีกรรมไหว้เจ้าปู่

ภาษาโย้ยพื้นบ้าน เรียกเจ้าปู่ว่า ปู่ตาหรืออี่ปู่ตา

ประวัติความเป็นมาของปู่ตา ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า บรรพบุรุษของชาวไทโย้ยบ้านอากาศนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก แต่ก็ยังมีความเชื่อเรื่องผีนางไม้และวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ ที่จะให้ความคุ้มครองสัมฤทธิ์ผลให้ในสิ่งที่เราต้องการและติดตามปกปักษ์รักษาเราให้พ้นจากภัยทั้งปวงได้ด้วย

เมื่อย้ายถิ่นฐานบ้านเรือนหรืออพยพบ้านเมืองไปตั้งถิ่นฐานแดนใดก็จะต้องเลือกบุคคลที่นำเคารพนับถือชื่อสัตย์มีสัจจะในตัวและบุคคลทั่วไป ให้เป็นสื่อภาษากับวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระรัตนกรณวิสุทธิ์, รองเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร, เจ้าอาวาสวัดทุ่ง ตำบลอากาศ อำเภอกอากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า “กวานจ้าวหรือพ่อจ้าว” นั่นเอง บางครั้งก็ต้องยอมรับเมื่อวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ (ปู่ตา) ไปเข้าทรงหรือสิงเข้าเจ้าทรงพูดออกมาว่าจะเลือกเอาคนนั้นคนนี้เป็นคนสื่อภาษา (เป็น กวานจ้าว) เอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น บรรพบุรุษชาวไทโย้ยบ้านอากาศจึงได้พร้อมใจกันอันเชิญ เทพองค์ศักดิ์สิทธิ์ ๒ องค์ คือ พระภูมิ พระโพธิ์ ซึ่งภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ปู่ตา” มาจากบ้าน ฮ่อมท้าว แขวงคำม่วน ปัจจุบันถนนหมายเลข ๑๒ ของประเทศลาว พร้อมกับการอพยพมาตั้ง บ้านเรือน ณ ริมฝั่งลำน้ำยามในครั้งแรก ซึ่งการอพยพครั้งประวัติศาสตร์นี้มีจำนวนคนทั้งหมด มากมาย ตามหลักฐานประวัติปูมเมือง ๒,๓๓๙ คน จึงต้องมีที่พึ่งทางใจเพื่อความอบอุ่นใจเพราะ การเดินทางสมัยนั้นลำบากมากต้องนอนพักแรมวันแรมคืนไปเรื่อยๆ เพื่อเสาะหาแหล่งที่เหมาะสม อุดมสมบูรณ์ในการตั้งบ้านเรือนเพื่ออยู่เป็นหลักแหล่งและมั่นคง เพื่อให้วิญญาณเทพองค์ศักดิ์สิทธิ์ ทั้ง ๒ องค์ คือ พระภูมิ พระโพธิ์ ที่เรียกว่า “ปู่ตา” ได้คุ้มครองปกป้องรักษาปวงประชาราษฎร์ บ้านเมืองให้พ้นจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง จนกระทั่งได้มาตั้งบ้านเมืองเป็นหลักแหล่งมั่นคงชื่อว่า บ้านม่วงริมยาม จึงได้อันเชิญปู่ตาไปสถิตตั้งศาล (สร้างศาลเจ้าปู่) ให้ที่แรก บริเวณหน้าอาคารเรียน หลังสุดท้ายของโรงเรียนบ้านอากาศ ด้านทิศตะวันตกติดกับถนนรวมมิตรในปัจจุบัน

ในสมัยนั้นมีพ่อเฒ่าเชียงโค ไครบุตร เป็นกวานจ้าว เมื่อพ่อเฒ่าเชียงโคตาย พ่อเฒ่า โสม ไครบุตร (บุตรชายของพ่อเฒ่าเชียงโค ไครบุตร) เป็นกวานจ้าว ต่อจากนั้นมาอีกหลายสิบปี ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า ปู่ตาก็ได้ไปเข้าทรงเจ้าบอกว่าขอย้ายไปอยู่ที่อื่นเพราะทนกลิ่นเน่าเหม็นคนตายไม่ได้ เพราะตอนนั้นมีบ้านที่อยู่ใกล้กับศาลเจ้าปู่ มีคนตายในเรือนและได้ตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ ๓ วัน ๓ คืน ทำให้มีกลิ่นเหม็นมาก ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงลงความเห็นย้ายศาลเจ้าไปสถิตอยู่ทางด้านทิศ ตะวันตกของโรงเรียนอากาศอำนวยศึกษาในปัจจุบัน เพราะเป็นที่เนินสูง ภาษาพื้นบ้าน เรียกว่า “โพน” มีต้นไม้ปกคลุมและเหมาะสม จึงพร้อมลงความเห็นให้พ่อเฒ่าโงน ไครบุตร เป็นกวานจ้าว ต่อมา ปู่ตาก็ได้เข้าทรงอีกและบอกว่าขอย้ายไปจากที่แห่งนี้ เพราะอยู่ใกล้ป่าช้ามาก ในกาลข้างหน้า ภูมิทัศน์จะไม่เหมาะสมกับภูมิบ้าน ภูมิเมือง จึงย้ายไปตั้งศาลเจ้าปู่ที่เขตดินนาของพ่อเฒ่าใบ ไชย เทศ (ปู่ใบ) ขอตดินเป็นเขตบริเวณไว้ด้วย ซึ่งก็เป็นที่ตั้งศาลเจ้าปู่ในปัจจุบัน ชาวบ้านก็ได้ทำตาม ความประสงค์ของปู่ตาทุกประการ^{๒๐}

อนึ่ง ในปีที่กรมทางหลวงแผ่นดินได้สร้างทางสายอากาศ – ศรีสงคราม มีการบุกเบิกถนน ขยายเขตทางหลวงทั้งสองข้างทาง ปักเขตใช้รถบรรทุกเบิกแนวเขตป่าช้าห้วยเตยบางส่วน ในปีนั้น พ่อเฒ่าโงน ไครบุตร เล่าว่า มีองค์ศักดิ์สิทธิ์อีกองค์หนึ่งมาขออยู่กับปู่ตา ชื่อว่า พระอัฐขรรค์ ฉะนั้น ในช่วงนั้นแลเราไปบนบานไว้จะได้ยินพ่อเฒ่าโงน ไครบุตร ยกขึ้นเทียน ดอกไม้คู่ท่อมหัวกล่าวคำว่า “อ้าวพระภูมิ พระโพธิ์ พระอัฐขรรค์” ทั้งสามองค์ท่านจงรับทราบ แล้วก็แจ้งเรื่องราวต่างๆ ไปจน เสร็จพิธีและก็ได้ถามเลยว่าพระอัฐขรรค์มาอยู่ร่วม ทราบได้ด้วยเข้าทรงหรือเป็นนิมิตความฝัน ใดๆ แต่ด้วยความเชื่อพ่อเฒ่าโงน ไครบุตร ทุกคนก็ยอมรับนับถือสืบมา จนกระทั่งพ่อเฒ่าโงน ไคร บุตรถึงแก่กรรมแล้ว จึงถ่ายทอดสืบแทนงานกวานจ้าว ให้แก่ลูกชาย คือ พ่อสมเพศ ไครบุตร

๒๐ สัมภาษณ์ พ่อเฒ่าสมาน ไครบุตร, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัด สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ความเชื่อ ความนับถือ

เมื่อก่อนก็มีเฉพาะชาวบ้านอากาศเท่านั้น ซึ่งเป็นชาวพื้นบ้านพื้นเมืองเดิม ต่อมาชาวจีนเข้ามาตั้งบ้านเรือนและทำมาค้าขายจึงได้นำรูปของบรรพบุรุษที่ชาวจีนเคารพนับถือ มาประจำอยู่ในศาลเจ้าปู่ด้วย เมื่อมีเรื่องเดือดร้อนใจก็ลองไปบนบานศาลกล่าวขอให้จัดสิ่งเลวร้ายเหล่านั้นและสมประสงค์ทุกอย่างก็ปรากฏว่าสัมฤทธิ์ผลเป็นที่พอใจมาก ชาวจีนจึงมีความเคารพเชื่อถือพร้อมรวบรวมเงินสร้างศาลเจ้าปู่เป็นที่อยู่ใหม่ มีลักษณะเป็นเรือนปูนชั้นเดียว หองเดียวซึ่งเห็นอยู่ทุกวันนี้ แล้วกำหนดวันเช่นไหว้ เป็นประจำทุกๆ ปี ชาวจีนและชาวไทยนิยมใช้เครื่องเช่นไหว้ หมู เหล้า เป็ด ไก่ บุหรี่และของหวานต่างๆ จับฉลากผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ ศาลเจ้าหลังเก่าก็ยังอยู่ที่เดิมติดกับศาลหลังใหม่ในขณะนี้

การเช่นไหว้

หากใครเดือดร้อนในเรื่องใดสารพัดอย่างสารพัดเรื่องก็ไปบนบานไว้ก่อนไม่ได้รอวันรอคืน เป็นการบนบานปกติ คือ เทียน ๑ คู่ ดอกไม้ ๑ คู่ เงินตามศรัทธา ไม่มีหลักเกณฑ์ให้ไปพบกวนจ้าวจนกว่าเรื่องราวเหล่านั้นยุติลง และสมประสงค์แล้วเราก็นำเครื่องเช่นไหว้ไปแก้บนดังกล่าว เครื่องแก้บนมีดังนี้ กระต๊อบข้าวสุกหรือห่อข้าวสุก ๑ ห่อ เทียน ดอกไม้ อย่างละ ๕ คู่ เรียกว่า ชั้น ๕ ไก่ ๑ ตัว ต้มสุกแล้ว เหล้า ๑ ขวด หรือตามที่ได้บนบานไว้ น้ำตาล ๑ ห่อ เงินตามศรัทธา แล้วนำไปให้กวนจ้าวแก้บนให้

วัน เวลา ในการเช่นไหว้บูชา ประจำปี คือ

วันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ และวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกๆ ปี ประชาชนจะนำห่อข้าวและปัจจัยไปรวมที่บ้านผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน พร้อมเครื่องเช่นไหว้อื่นๆ เช่น ไก่ต้ม เหล้า ของหวานต่างๆ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความสุขสบายใจ เมื่อกวนจ้าวนำพาขอพร ขอความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าตัวตลอดทั้งครอบครัวและชาวบ้านทุกๆ คน นี่คือการสุขใจและที่พึงพอใจของชาวไทย้อย^{๒๑}

๔.๕ สรุป

ปัจจุบันสังคมสมัยใหม่ได้แพร่เข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้ประเพณีเก่าๆ เริ่มเสื่อมไปเพราะคนในสังคมมุ่งเน้นในเรื่องของการดำเนินชีวิต การทำมาหากินตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นประเพณีของชาวไทย้อยบ้านอากาศเริ่มจากประเพณีการเกิดที่มีการผูกแขน การบวชที่มีการทำขวัญ การแต่งงานที่มีบายศรี และการตายที่มีการสวดทำบุญแผ่ส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับหรือเผา

^{๒๑} สัมภาษณ์ พ่อเผ่าคำสา ประลอบพันธุ์, ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภอบ้านตาก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

หรือเก็บกระดูก จากข้อมูลที่ได้พบว่าทุกๆ ประเพณีดังกล่าวมีการปฏิบัติต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เพราะส่วนใหญ่ทำตามประเพณี ส่วนหนึ่งทำแล้วสบายใจและอีกส่วนหนึ่งทำเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต

ชาวไทโย้ยยังมีความเชื่อและนับถือผี สิ่งลี้ลับนำมาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต อาชีพ สภาพสังคมความเป็นอยู่จึงต้องเคารพบูชา พ่อเจ้าหรือกวานเจ้า จึงมีบทบาทมากในการติดต่อวิญญาณ ผี ที่ชาวไทโย้ยให้ความเคารพและยึดมั่นว่าช่วยคุ้มครองป้องกันเหตุร้ายต่างๆ ได้ คือศาลเจ้าปู่หรือหอ ปู่ตา ผีตาแฮกหรือผีไร่ผืนา เป็นต้น สิ่งลี้ลับเหล่านี้จึงทำให้สังคมของชาวไทโย้ยมีประเพณี กฎเกณฑ์ ของสังคมอย่างชัดเจนในพิธีกรรมต่างๆ สำหรับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีบทบาทมากเพราะ ในสังคมชาวไทโย้ย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ความศรัทธาที่มีต่อศาสนาจึงมีวัดมากมายอยู่ละแวก ใกล้เคียงกัน

ในกลุ่มชาวไทโย้ยนี้เป็นกลุ่มที่มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน มีความเป็นอยู่ในการ ดำเนินชีวิตอย่างมัธยัสถ์ มีรูปแบบแนวทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาพูดใน กลุ่มของตนและยังมีการเรียนรู้และใช้ภาษาไทยลาว ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น หรือ ในระบบราชการ ชาวไทโย้ยนั้นนับถือศาสนาพุทธ ทำให้มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในความเป็นอยู่และเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งชาวไทโย้ยบ้าน อากาศยังคงลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์และคุณลักษณะต่างๆ ของชาติพันธุ์เดิมที่ได้รับสืบทอดมาดังนี้

๑. ชาวไทโย้ยบ้านอากาศอำนวยมีความเป็นอยู่อย่างมัธยัสถ์และสมถะ เรียบง่ายมีความ พอใจในความเป็นอยู่ของตนเอง

๒. ชาวไทโย้ยรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มตนได้ดี เช่น มีการพูดภาษาไทโย้ยภายใน ครอบครัวในหมู่บ้าน มีประเพณีการเล่นเป็นของตนเอง เช่น พิธีไหลฮ้านบูชาไฟ การละเล่นโย้ยกลองเลง เป็นต้น

๓. ชาวไทโย้ยมีความขยันอดทนในการทำงาน เช่น ทำนา ทำไร่ และการทอผ้าซึ่งปัจจุบัน ได้รับการส่งเสริมให้มีการทอผ้าที่มีฝีมือ จนกลายเป็นสินค้าส่งไปจำหน่ายทั้งในประเทศและ ต่างประเทศในปัจจุบัน

๔. ชาวไทโย้ยมีความรักความสามัคคีมีน้ำใจดี เคารพผู้อาวุโสและจะไม่ทะเลาะวิวาทกัน

๕. ชาวไทโย้ยเชื่อมั่นศรัทธาในศาสนาจะสังเกตจากจำนวนวัดซึ่งมีถึง ๖ วัด คือ วัดกลาง วัดทุ่ง (วัดทุ่ง) วัดจอมแจ้ง (วัดเหนือ) วัดไตรภูมิ วัดศรีโพธิ์เมืองและวัดอุดมรัตนาราม (ธ) ตอนเช้า ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรหรือไปทำบุญที่วัด แต่ในฤดูแล้งหนุ่มสาวส่วนใหญ่ที่ไปทำงานที่ต่างจังหวัด จะนำกลืนหรือผ้าป่ามาทอดถวายวัด ได้เงินมาเป็นทุนพัฒนาหมู่บ้านและวัดเป็นประจำทุกปี

การนับถือศาสนาของชาวไทโย้ยบ้านอากาศพบว่านับถือศาสนาพุทธ โดยนับถือตามบรรพ บุรุษ ที่บ้านอากาศมีวัดอยู่ประจำหมู่บ้าน ๖ วัด มีพระภิกษุสามเณรประจำทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ชาวบ้านทุกวันพระมีการทำบุญฟังเทศน์ประจำทุกวันพระให้ชาวบ้านเข้าใจธรรม ปฏิบัติตามศีล ๕ ซึ่งเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนา ชาวไทโย้ยบ้านอากาศจึงมีความศรัทธายึดมั่นใน พระพุทธศาสนาสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ชาวบ้านยังสนใจกิจกรรมเกี่ยวกับงานบุญต่างๆ มาก

ให้ความสนใจในการพัฒนาวัด เช่นสร้างวัด ศาลาการเปรียญ โบสถ์ กำแพง มีการบริจาคตามกำลังศรัทธา เป็นต้น

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อำเภอบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร” โดยศึกษาถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ของชาวไทโย้ย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. ศึกษาความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทโย้ย อำเภอบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

๒. ศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทโย้ยที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อำเภอบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

๓. วิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ยที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อำเภอบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ดังนี้

ข้อ ๑ ผลการศึกษาความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทโย้ย อำเภอบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

พบว่าชาวไทโย้ย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาของการอพยพมาจากบ้านหม่อมท้าว ประเทศลาว มีท้าวดีด้อยเป็นหัวหน้า พร้อมด้วยท้าวศรีสุราช ท้าวจันทนาม ท้าวนามโคตร มาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านม่วงริมยาม โดยมีท้าวศรีสุราช ซึ่งได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นหลวงผลานุกุลเป็นเจ้าเมือง เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๐ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ สาเหตุของการอพยพเนื่องจากต้องการแสวงหาพื้นที่ทำมาหากินและอพยพด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกกวาดต้อนหรือขับไล่ โดยได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงอาศัยแม่น้ำสงคราม และลำนํ้ายามตามลำดับ แล้วมาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เรียกว่าบ้านม่วงริมยาม ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอบ้านนา และอีกส่วนหนึ่งก็ได้อพยพเคลื่อนต่อไปทางทิศตะวันตกของอำเภอบ้านนาเข้าไปอยู่ในอำเภอนวนนิวาส ชาวโย้ยเข้ามาอาศัยในบ้านม่วงริมยาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ระหว่างเขตจังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม (สาเหตุที่เรียกบ้านม่วงริมยามเพราะมีลำนํ้ายามไหลผ่าน) บริเวณนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกมาก จึงทำให้มีราษฎรจากที่อื่นอพยพเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมากขึ้น การอาศัยแม่น้ำเป็นเส้นทางการคมนาคมปัจจุบันชาวไทโย้ยยังตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอบ้านนา และอำเภอนวนนิวาส

กลุ่มชาวไทโย้ยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน มีความเป็นอยู่ในการดำรงชีวิตอย่างมีธรรมาภิบาลและมีระเบียบ มีรูปแบบแนวทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ภาษาพูดในกลุ่มของตนและยังมีการเรียนรู้และใช้ภาษาไทยลาว ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น หรือในระบบราชการ ชาวไทโย้ยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ทำให้มีอิทธิพลต่อการอบการดำเนินชีวิตและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความเป็นอยู่และเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งชาวไทโย้ยในอากาศอำนวยยังคงลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์และคุณลักษณะต่างๆ ของชาติพันธุ์เดิมที่ได้รับสืบทอดมา ดังนี้

๑. ชาวไทโย้ยมีความเป็นอยู่อย่างมัธยัสถ์และสมถะ เรียบง่าย มีความพอใจในความเป็นอยู่ของตนเอง

๒. ชาวไทโย้ยมีความขยันหมั่นเพียร อดทนในการทำงาน เช่น ทำนา ทำไร่ และการทอผ้าซึ่งปัจจุบันได้รับการส่งเสริมให้มีกลุ่มทอผ้าที่มีฝีมือ จนกลายเป็นสินค้าส่งไปจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศในปัจจุบัน

๓. ชาวไทโย้ยมีความรักความสามัคคีมีน้ำใจดี เคารพผู้อาวุโสและจะไม่ทะเลาะวิวาทกัน

ผลที่ได้จากการศึกษามีความสัมพันธ์สอดคล้องกับ งานวิจัยเรื่องวิถีชีวิตของชาวไทโย้ยในอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วของนางศิริกมล สายสร้อย ศูนย์วัฒนธรรมอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

ข้อ ๒ ผลการศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทโย้ยที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

พบว่าชนชาติต่างๆ ในแหลมอินโดจีน พากันยอมรับนับถือศาสนาต่างๆ รวมถึงศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ตามประวัติศาสตร์คนยอมรับนับถือศาสนาทั้งสองตั้งแต่สุโขทัยเป็นราชธานี โดยคนไทยและคนลาวนับถือศาสนาพุทธและพราหมณ์มานานแล้ว ซึ่งชาวไทโย้ยก็เป็นอีกชนเผ่าหนึ่งที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เข้าสู่ดินแดนที่เรียกว่าประเทศไทย จนถึงทุกวันนี้และการนับถือศาสนาของชาวไทโย้ย ก็นำเอาศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ รวมถึงศาสนาอื่นๆ เช่น ศาสนาผี (ลัทธิบูชา – วิญญาณ) มานานแล้ว ซึ่งคนไทย คนลาว คนๆ เดียวสามารถนับถือได้หลายศาสนา ชาวไทโย้ยก็เหมือนกันเป็นชาวพุทธไปวัดทุกวัน และในขณะเดียวกันก็ทำพิธีทางศาสนาและลัทธิความเชื่อที่ตนเคยนับถือมาด้วย เช่น การบิ๊ยะ เป็นต้น จึงแสดงว่าบรรพบุรุษชาวไทโย้ยมีการนำศาสนาที่เคยนับถือมาด้วย จะสังเกตเห็นได้จากการวางแผนสร้างวัด เริ่มแรกท่านก็สร้างวัดกลาง วัดทุ่ง วัดจอมแจ้ง วัดไตรภูมิ วัดศรีโพธิ์เมืองและวัดอุดมรัตนาราม ตามลำดับ

ชาวไทโย้ย มีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองทั้ง ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านศาสนาธรรมคำสอน พระภิกษุ สามเณรศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามเทศนาว่ากล่าวเผยแผ่พระธรรมคำสอน

๒. ด้านศาสนบุคคล ได้แก่ บริษัท ๔ ภิกษุ สามเณร อุบาสก – อุบาสิกา รู้หลักคำสอนแล้วได้ปฏิบัติตาม ละชั่วทำดี จิตใจก็เจริญไม่เสื่อมจากความสุข

๓. ด้านศาสนวัตถุ ได้แก่ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร ก็ได้สร้างขึ้นจนพอเพียงขีดหน้าชูตาแก่ผู้ได้เห็น รวมทั้งยังมีพระแก้ว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ชาวไทโย้ยนับถือ

๔. ด้านศาสนพิธี เช่น การไหว้พระสวดมนต์ การกล่าวคำถวายทาน ก็ได้รับการพัฒนาให้เป็นสากลและเป็นประโยชน์รวมถึงความถูกต้องเหมาะสมมากขึ้น

ชาวไทโย้ยจึงนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ อีกทั้งชาวไทโย้ยมีนิสัยรักความสงบ ไม่ชอบความรุนแรง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา อาชญากรรมมีน้อย ชาวไทโย้ยจึงพากันอยู่เย็นเป็นสุข

ชาวไทโย้ยยังประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีแต่งงาน การเสาะหาเคราะห์ รวมถึง การควั่นเดือนปี ฤกษ์งามยามดีก่อนการปลูกบ้านใหม่ การขึ้นบ้านใหม่ และการแต่งงาน เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ เป็นพิธีทางศาสนาพราหมณ์แทรกอยู่ในวิถีชีวิตมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ผลที่ได้จากการศึกษามีความสัมพันธ์สอดคล้องกับ งานวิจัยเรื่องการศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตา ของชาวบ้านหนองแวงโสภนพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภนพระ อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่น โดยพระวิศิษฐ์ สุมโน (แทบทาม)

ข้อ ๓ ผลการศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ยที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

พบว่าปัจจุบันสังคมสมัยใหม่ได้แพร่เข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้ประเพณีเก่าๆ เริ่มเสื่อมไปเพราะคนในสังคมมุ่งเน้นในเรื่องของการดำเนินชีวิต การทำมาหากินตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นประเพณีของชาวไทโย้ยบ้านอากาศเริ่มจากประเพณีการเกิดที่มีการผูกแขน การบวชที่มีการทำขวัญ การแต่งงานที่มีบายศรี และการตายที่มีการสวดทำบุญแผ่ส่วนกุศล แล้งฝังหรือเผาหรือเก็บกระดูก จากข้อมูลที่ได้พบว่าทุกๆ ประเพณีดังกล่าวมีการปฏิบัติต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เพราะส่วนใหญ่ทำตามประเพณี ส่วนหนึ่งทำแล้วสบายใจและอีกส่วนหนึ่งทำเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต

ชาวไทโย้ยยังมีความเชื่อและนับถือผี สิ่งลี้ลับนำมาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต อาชีพสภาพสังคมความเป็นอยู่จึงต้องเคารพบูชา พ่อเจ้าหรือกวนเจ้า จึงมีบทบาทมากในการติดต่อวิญญาณผี ที่ชาวไทโย้ยให้ความเคารพและยึดมั่นว่าช่วยคุ้มครองป้องกันเหตุร้ายต่างๆ ได้ คือศาลเจ้าปู่หรือหอปู่ตา ผีตาแฮกหรือผีไร่ผืนนา เป็นต้น สิ่งลี้ลับเหล่านี้จึงทำให้สังคมของชาวไทโย้ยมีประเพณี กฎเกณฑ์ของสังคมอย่างชัดเจนในพิธีกรรมต่างๆ สำหรับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีบทบาทมากเพราะในสังคมชาวไทโย้ย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ความศรัทธาที่มีต่อศาสนาจึงมีวัดมากมายอยู่ละแวกใกล้เคียงกัน

ในกลุ่มชาวไทโย้ยนี้เป็นกลุ่มที่มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน มีความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตอย่างมัธยัสถ์ มีรูปแบบแนวทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาพูดใน

กลุ่มของตนและยังมีการเรียนรู้และใช้ภาษาไทยลาว ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น หรือในระบบราชการ ชาวไทโย้ยนั้นนับถือศาสนาพุทธ ทำให้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความเป็นอยู่และเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งชาวไทโย้ยบ้านอากาศยังคงลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์และคุณลักษณะต่างๆ ของชาติพันธุ์เดิมที่ได้รับสืบทอดมา ดังนี้

๑. ชาวไทโย้ยบ้านอากาศอำนวยมีความเป็นอยู่อย่างมัธยัสถ์และสมถะ เรียบง่ายมีความพอใจในความเป็นอยู่ของตนเอง

๒. ชาวไทโย้ยรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มตนได้ดี เช่น มีการพูดภาษาไทโย้ยภายในครอบครัวและในหมู่บ้านและมีประเพณีการเล่นเป็นของตนเอง เช่น พิธีไหลฮ้านบูชาไฟ การเล่นโย้ยกลองเลง เป็นต้น

๓. ชาวไทโย้ยมีความขยันอดทนในการทำงาน เช่น ทำนา ทำไร่ และการทอผ้าซึ่งปัจจุบันได้รับการส่งเสริมให้มีการทอผ้าที่มีฝีมือ จนกลายเป็นสินค้าส่งไปจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศในปัจจุบัน

๔. ชาวไทโย้ยมีความรักความสามัคคีมีน้ำใจดี เคารพผู้อาวุโสและจะไม่ทะเลาะวิวาทกัน

๕. ชาวไทโย้ยเชื่อมั่นศรัทธาในศาสนาจะสังเกตจากจำนวนวัดซึ่งมีถึง ๖ วัด คือ วัดกลาง วัดทุ่ง (วัดทุ่ง) วัดจอมแจ้ง (วัดเหนือ) วัดไตรภูมิ วัดศรีโพธิ์เมือง และวัดอุดมรัตนาราม (๕) ตอนเช้าชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรหรือไปทำบุญที่วัด แต่ในฤดูแล้งหนุ่มสาวส่วนใหญ่ที่ไปทำงานที่ต่างจังหวัดจะนำกลืนหรือผ้าป่ามาทอดถวายวัด ได้เงินมาเป็นทุนพัฒนาหมู่บ้านและวัดเป็นประจำทุกปี

การนับถือศาสนาของชาวไทโย้ยบ้านอากาศพบว่านับถือศาสนาพุทธ โดยนับถือตามบรรพบุรุษ ที่บ้านอากาศมีวัดอยู่ประจำหมู่บ้าน ๖ วัด มีพระภิกษุสามเณรประจำทำหน้าที่อบรมสั่งสอนชาวบ้านทุกวันพระมีการทำบุญฟังเทศน์ประจำทุกวันพระให้ชาวบ้านเข้าใจธรรม ปฏิบัติตามศีล ๕ ซึ่งเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนา ชาวไทโย้ยบ้านอากาศจึงมีความศรัทธายึดมั่นในพระพุทธศาสนาสืบทอดมาจนปัจจุบัน นอกจากนี้ชาวบ้านยังสนใจกิจกรรมเกี่ยวกับงานบุญต่างๆ มากให้ความสนใจในการพัฒนาวัด เช่น สร้างวัด ศาลาการเปรียญ โบสถ์ กำแพง มีการบริจาคตามกำลังศรัทธา เป็นต้น

ผลที่ได้จากการศึกษามีความสัมพันธ์สอดคล้องกับ งานวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยพระสุชี ชาครธมโม (ศรีมาตย)

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการศึกษาไปใช้

จากการศึกษาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้ศึกษาขอเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำผลการศึกษา เรื่องศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อำเภอบ้านนา อำนวย จังหวัดสกลนคร ไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ ดังนี้

(๑) ในการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทโย้ย ผู้ศึกษาพบว่า ประเพณีที่ชาวไทโย้ยยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมานั้น ยังเป็นวัฒนธรรม ประเพณี ที่เป็นแบบดั้งเดิมที่ยังไม่มีการเสริม เติมแต่งที่เป็นวัฒนธรรม ประเพณี สมัยใหม่เข้าไป ยังคงเป็นประเพณีไทโย้ยดั้งเดิมขนานแท้ ที่น่าศึกษาค้นคว้าและยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ในขณะที่ชุมชนอื่นหรือที่อื่น มีการผสมผสานหลายๆ ประเพณีเข้ามา แต่ที่นี้ยังมีให้เห็น เช่น ประเพณีบุญตุง บุญประเพณีแข่งเรือไหลเรือไฟ บุญเดือนสิบบุญข้าวสาก เป็นต้น

(๒) ชาวไทโย้ยรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มตนได้ดี คือ มีการพูดภาษาไทโย้ยภายในครอบครัวและในหมู่บ้าน และมีประเพณีการเล่นเป็นของตนเอง เช่น พิธีไหลฮ้านบูชาไฟ การเล่นโย้ยกลองเลง เป็นต้น

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษากครั้งต่อไป

(๑) ควรมีการศึกษาในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ของชาวไทโย้ย ที่มีความสัมพันธ์กับบุญประเพณี ของชาวอีสาน ฮิต ๑๒ คลอง ๑๔

(๒) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบวิถีชีวิตของชาวไทโย้ย กับชนเผ่าอื่นในจังหวัดสกลนคร เช่น ชาวภูไท ชาวไทญ้อ ชาวโส้และกลุ่มลาว ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันในด้านใดบ้าง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก°. ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙

_____. **อรรถกถาภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๒ - ๒๕๓๔.

_____. **ฎีกาภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๙ - ๒๕๔๕.

มหาหุกุฎราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับสยามรัฐเตปิฎก°. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหุกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๙๑ เล่ม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

จุมพล วิเชียรศิลป์. **ชนเผ่าไทโย้ย**. ใน **ประวัติศาสตร์ไทโย้ยบ้านอากาศ**. สกลนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๘.

นงเยาว์ ชาญณรงค์. **วัฒนธรรมไทย**. ใน **หนังสือวัฒนธรรมและศาสนา : วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙.

บุญมี แท่นแก้ว. **ประเพณีไทย**. ใน **พระพุทธศาสนาในเอเชีย : ประเพณีไทย(เน้นอารยธรรม)**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๘.

ปราณี ตันตยานุบุตร. **วัฒนธรรมพื้นบ้านใน ภูมิปัญญาไทยกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาไทย : วัฒนธรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๐.

สุพัตรา สุภาพ. **ประเพณีไทย**. ใน **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

วรรณ นาวิกมูล. วิถีชีวิตคนไทยในปัจจุบัน. ในไทยศึกษา : วิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึง
ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๗.

วรรณ นาวิกมูล. วัฒนธรรมพื้นบ้าน. ในไทยศึกษา : ความหลากหลายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน.

พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๗.

..... ปูมเมืองสกลนครเนื่องในโอกาสฉลอง ๑๕๐ ปี เมืองสกลนคร. ๑๗ สิงหาคม ๒๕๓๑
มปท, ๒๕๓๑.

..... ประวัติวัดกลางพระแก้ว อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร. มปท, ๒๕๓๘.

สำนักงานเทศบาลตำบลอากาศอำนวย. ประวัติศาสตร์ไทย์บ้านอากาศ. ๒๕๔๘.

(๒) วิทยานิพนธ์

พระสุชี ชาครธมโม (ศรีมาตย). ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณี
ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระวิศิษฐ์ สุมโน (แทบทาม). การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตา ของชาวบ้านหนองแวง
โสภพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอพล จังหวัด
ขอนแก่น. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๖.

นิตินันท์ พัทวี. วัฒนธรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรี
สู่ขวัญอีสาน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕.

จรัสลักษณ์ คำมาตร. ความพึงพอใจในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของประชากรตำบลนาเหลียง อำเภอเวียงสา
จังหวัดน่าน. ปริญญาวิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓.

ศักดิ์ชาย คุณเมือง. วิถีชุมชนพื้นที่สูง : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านลาดค่าง ตำบลลาดค่าง อำเภอภูเรือ
จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาไทยศึกษาเพื่อการ
พัฒนา สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๖.

ศิริกมล สายสร้อย. วิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาในอำเภอรัฐประเทส. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๑.

(๓) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระรัตนกรณวิสุทธิ. รองเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร. เจ้าอาวาสวัดทุ่ง ตำบลอากาศ
อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูสกลวิริยคุณ. เลขาธิการรองเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร. วัดทุ่ง ตำบลอากาศ
อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูสุกิจจานุยุต. รองเจ้าคณะอำเภออากาศอำนวย. วัดทุ่ง ตำบลอากาศ อำเภออากาศ
 อำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวัฒนากร. เจ้าคณะตำบลอากาศ เขต ๒. วัดอุบลมุง ตำบลอากาศ อำเภออากาศ
 อำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูวิบูลบริหารการ. เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ. ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัด
 สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณยายวัน ขายกรวด. อายุ ๘๖ ปี พุทธศาสนิกชนบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภอ
 อากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายชาญชัย ไกรบุตร. ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เทศบาลตำบลอากาศอำนวย
 อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายล่องแจ้ง ฉิมมานุกุล. อายุ ๕๐ ปี ตัวแทนชุมชนบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภอ
 อากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พ่อเผ่าค้อง ไกรบุตร. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร,
 ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พ่อเผ่ากงเที่ยง อินธิโคตร. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จ.สกลนคร,
 ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พ่อเผ่าสมาน ไกรบุตร. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร,
 ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พ่อเผ่าคำสา ประลอบพันธุ์. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัด
 สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณพ่อสมบัติ อัครจันทร์. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร,
 ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณพ่อไพบรี อินธิสิทธิ์. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร,
 ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณพ่อยม จัวไชยราช. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร,
 ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณพ่อเจียนจง โสมสุพิน. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัด
 สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณพ่อบัวเรียน เหง้าละคร. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัด
 สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายประศาสตร์ ไยแก้ว. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร,
 ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายประดิษฐ์ คีอินธิ. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร,
๒๔.กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางรัฐจวน กุลอ็ก. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จ.สกลนคร,
๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวรัชวรรณ งวงคำนาม. นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ สำนักงานจัดหางาน อำเภอ
อากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสุรรัตน์ เพลินแก้ว ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดทุ่ง เทศบาลตำบลอากาศอำนวย อำเภอ
อากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสุวิทย์ ต่อยไชย. ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดทุ่ง เทศบาลตำบลอากาศอำนวย อำเภออากาศ
อำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสุพัฒน์ วงศ์วันดี. ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดทุ่ง เทศบาลตำบลอากาศอำนวย อำเภออากาศ
อำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางพิชญา จันทะพันธ์. ชาวบ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร,
๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์

ที่ ศธ ๖๑๑๘/๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย

๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน

อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๔๓๑๐๐

โทรศัพท์ ๐๔๒-๔๙๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๔๙๕๒๒๒

www.mcunk.ac.th

๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร พระรัตนกรวิสุทธิ รองเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร เจ้าอาวาสวัดทุ่ง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นายภัทราวุฒิ ปัญจันทร์สิงห์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๒๒๐๕๐๔๙ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทยที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตของทางมหาวิทยาลัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษามา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระราชรัตนาลงกรณ์, ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

นิสิตปริญญาโทสาขาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

นายภัทรารุณี ปัญจันทร์สิงห์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๒๒๐๕๐๔๙

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทโย้ย ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย โดยมีจุดประสงค์เพื่อทราบถึงวิถีชีวิตของชาวไทโย้ย อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาว่ามีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจากอดีตหรือมีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุค ตามกาลเวลา

แบบสัมภาษณ์นี้มี ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถาม

ข้อมูลและคำตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะนำไปใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น จะไม่ส่งผลกระทบ และมีผลเสียต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ แต่อย่างใด ดังนั้น กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อและโปรดให้ข้อมูลที่ชัดเจนตรงกับความจริงมากที่สุด

ขอแสดงความเคารพและขอขอบพระคุณอย่างสูง

(นายภัทรารุณี ปัญจันทร์สิงห์)

นิสิตพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

๑. พระสงฆ์ ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....
อายุ.....ปี พรรษา.....

ตำแหน่ง.....

การศึกษา ทางธรรม () น.ธ. ตีร์ () น.ธ. โท () น.ธ. เอก ()

เปรียญธรรม.....

ทางโลก () ประถม.....() มัธยม.....() อนุปริญญา.....()

ปริญญา.....

๒. ขรวาส ชื่อ - สกุล.....อายุ.....ปี

เพศ () ชาย () หญิง

สถานภาพ () โสด () สมรส () อื่นๆ ระบุ.....

การศึกษา () ประถม.....() มัธยม.....() อนุปริญญา.....()

ปริญญา.....

อาชีพ.....

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถาม

๒.๑ ประเพณี ที่ท่านยังยึดถือปฏิบัติ คือ

.....

.....

.....

.....

๒.๒ วัฒนธรรม ที่ท่านยังยึดถือปฏิบัติ คือ

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ความเชื่อ ที่ท่านยังยึดถือปฏิบัติ คือ

.....

.....

.....

.....

๒.๔ พิธีกรรม ที่ท่านยังยึดถือปฏิบัติ คือ

.....

.....

.....

.....

๒.๕ ให้ท่านอธิบายถึงวิถีชีวิตของชาวไทย้อยที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาว่ามีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจากอดีตหรือมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรมของชาวไทย้อย อำเภอบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร อย่างไร

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระรัตนกรณวิสุทธิ รองเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร เจ้าอาวาสวัดทุ่ง บ้านอากาศ ตำบล
อากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูสกลวิริยคุณ, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร, วัดทุ่ง ตำบลอากาศ
อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ คุณยายวัน ชายกรวด อายุ ๘๖ ปี พุทธศาสนิกชนบ้านอากาศ ตำบลอากาศ
อำเภออากาศอำนวย จ.สกลนคร, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ภาพประกอบการสัมภาษณ์
เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ณ วัดทุ่ง บ้านอากาศ ตำบลอากาศ
อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

ภาคผนวก ง

ภาพประกอบการวิจัย

การทำพิธีสู่ขวัญข้าว

การทำพิธีสู่ขวัญวัว สู่ขวัญควาย

การสู่ขวัญบุคคล

เรือไฟในสมัยก่อนของชาวย้ายบ้านอากาศ

เรือไฟบก

รูปทรงเรือไฟตั้งเดิม

ปากอุปคุต

ประเพณีแข่งขันเรือยาว งานไหลเรือไฟ งานเดือนสิบเพ็ญ
ของชาวไทโย้ย ที่ยังยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ชาวไทโย้ยร่วมกันสืบทอด

ประเพณี ไหว้เจ้าปู่ตา วันทโย้ย ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ และ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖